

BUNJEVAČKI DIJALEKAT ZALEĐA SENJSKOG S OSOBITIM OBZIROM NA NAGLAS.

GR. BUD. TOMLJENOVIC

Uvod.

5/335

U ovoj će se radnji prikazati jezične osobine hrvatskoga naroda, koji nastava u zaleđu senjskom, u župama: krivoputskoj i krmopotskoj.

Ovaj dio našega naroda govori čisto *štokavski-ikavski*. S istoka je opkoljen *ijekavcima* (pravoslavcima),¹ (1/335) sa zapada *čakavcima*, (Senjanima) i Jadranskim morem. Ovaj dio naroda sačinjava zapravo sam za sebe neki otočić. — Narod se sam zove Bunjevci. Isto ga zovu tako i drugi susjedi. Živi razasut u više od 60 malih sela, a živo drži u uspomeni, da ima najbližih srodnika oko Lovinca u Lici i oko Subotice u Ugarskoj. Druge svoje srodnike, koji žive izmiješano s »Vlasima« i »Kranjcima« po cijeloj Lici, gdje više, gdje manje, i po Hrv. primorju, ne drže, da su im srodni i da bi oni bili Bunjevci.

U narodu živi predaja, da je pobjegao ispred Turčina, ali odakle i kada, danas je već posve zaboravio. Da li je ta predaja bolje očuvana u lovinačkih i u ugarskih Bunjevaca, ne znam. — No po zapisima Iv. Murgića (Vienac 1882., s 28.) živjela je ta predaja bolje, jer on kaže, da se — po tradiciji — 5/336 Bunjevci zovu po vodi Buni u Hercegovini, gdje im je nekoć sjedište bilo.

* * *

U ovoj radnji nastojao sam iznijeti sve glavne osobine bunjevačkoga govora (od sada naprijed B) pomenutih krajeva, koliko mi je to bilo samo moguće. No kako u glasovima i oblicima nema u štokavaca — općenito uzev — velikih glasovnih promjena, osvrnuo sam se više na naglas, koji je obično najkarakterističniji za svaki govor.

Otkako je naime izišlo drugo izdanje Vukova rječnika (g. 1852.), nije se više nitko usudio ni dirnuti u nepogrješivost Vukova akcenta.

Akcenti, što ih je Vuk postavio, vrijedili su, a još i danas vrijede — kao kanon — za štokavštinu. Ne mislim ovime reći, da Vukova akcentuacija ne bi bila dobra, nego da i u njoj, kao što u svemu ljudskome, može biti, a i ima pogrješaka. Vrijeme dakle mora i to ispraviti i dopuniti. Tome pomoći moguće je samo tako, ako se valjano ispita akcentat štokavačkih dijalekata. Ta potreba naglašena je već dosta rano. Tako prof. slavenske filologije na

¹ (1/335) Na Vratniku, u brinjskom kotaru, ima doduše ikavaca, koji su srodni s narodom u pomenute dvije župe, ali radi doticaja s ijekavcima (pravoslavcima) pokazuju i njihova utjecaja u govoru te stoga ne će naći ovdje mjesta.

lipskom sveučilištu — August Leskien — na završetku jedne svoje studije, u kojoj se bavi hrvatskim ili (srpskim) akcentom, reče ovo: »Durch den hier gebotenen Versuch möchte ich gern eine Anregung dazu geben, vor allem auch nach der Richtung, dass genaue Aufzeichnungen aus einzelnen Dialecten geliefert werden. Die Erkenntniss würde oft erleichtert, manche Zweifel leichter erhoben, wenn man nicht fasst ausschliesslich mit Vuks Aufzeichnungen zu arbeiten hätte. So ausgezeichnet sie sind, so ist es doch selbstverständlich, dass nicht ein Mann alle Mannigfaltigkeit eines grossen Sprachgebietes kennen und beherrschen konnte.«²(2/336)

Što se tiče naglasa, to se dosada, izuzev sintaksu, na ovaj dio gramatike veoma mala ili gotovo neznatna pozornost svraćala pri ispitivanju dijalekata. Nije ni čudo, jer — ispitivati naglas jednoga narječja — znači poznavati to narječje u dušu. Nije dakle ništa neobično, ako vidimo mnoge i mnoge dijalektičke radnje, iz kojih ne možemo dobiti gotovo nikakva pogleda u naglas onoga govora.

No ovdje moram istaći i to, da se dosada općenito malo obziralo na štokavske dijalekte, kao da oni i ne pripadaju u polje nauke, što je, mislim, posve krivo. Kriv je tome, mislim, 5/337 donekle i silni ugled Vukov i Daničićev, jer se kod nas nekako drži, da sve ono ne valja što se ne nalazi kod te dvojice. — Oblici, a tako i akcenat, koje narod makar i u većini govori, ne mogu naći mjesta u književnom jeziku, ako se ne nalaze kod njih. Istina je, da mora u književnom jeziku vladati neko jedinstvo, ali iz toga ne slijedi još, da se taj jezik ne smije usavršavati. Jezik je živ organizam i razvija se dnevno, osobito naš, i na to se mora paziti i prihvatiti ono, što je u narodu običnije i što je pravilnije. Mi moramo dakle rad Vukov i Daničićev dopunjati, a ne ostati vječito pri onome, što su oni stvorili. Tome će se doskočiti veoma mnogo i time, kad se potpuno istraže svi štokavski dijalekti.

Ako igdje ima u jeziku razlika po kojima se jedan dijalekat razlikuje od drugoga, to mislim, da će ih uopće biti najviše u naglasu.

Naglas je jedna od glavnih osobina, koja dijeli narječje jednoga govora. Promjene u glasovima i oblicima zapazit će više puta možda samo filolog, ali promjenu u naglasu osjetit će i neuki seljak. Stoga sam i ja nastojao da se u ovoj radnji ponajviše zabavim time i da iznesem, koliko mi je samo moguće bilo, sve ono, što se razlikuje od akcenta, kako su ga zabilježili Vuk-Daničić (ili Pavić).

U ovoj sam radnji zasebno obradio samo najopćenitije stvari o akcentu i kvantiteti, dok sam pojedinosti akcenatske u oblicima združio zajedno s oblicima.

Da bude što manje citata, citirat ću kod imenica uvijek Pavića (od sada naprijed P), koji je obradio isto što i Daničić (od sada naprijed D), dodavši samo veći broj primjera kod nekih tipa.

² (2/336) August Leskien: Untersuchungen über Quantität und Betonung in den slavischen Sprachen. I. 1. Die Quantität im Serbischen. XIII. Bd. der Abhandl. der phil. hist. Cl. der königlichen Sachs. Gesellschaft der Wissenschaften, J. 1893. S. 610.

Prije nego prijedem na samu radnju, moram istaći ovdje, da B ima noviju akcentuaciju.

U ovoj sam se radnji služio različnim radnjama, koje citiram na pojedinim mjestima, gdje sam se poslužio. Za obradu akcenta služile su mi ove radnje:

Daničić Đ.: Nešto o srpskijem akcentima. (O akcentu *a*-osnova. Slavische Bibliothek I., s. 97.—110.).

Daničić Đ.: Srbski akcenti (Glasnik druž. srb. slov. VIII., s. 1.—61. O akcentu masculina).

Daničić Đ.: Srbski akcenti (O akcentu neutara, s. 1.—22.: O akcentu *i*-osnova, s. 22.—31.; O akcentu imena od mila, s. 31.—34. Sve u Glas. druž. srb. slov. XI.).

Daničić Đ.: Akcenti u adjektiva (Rad XIV., 88.—110.).

Daničić Đ.: Akcenti u glagola (Rad VI., 47.—158.). 5/338

A. Pavić: Studije o hrv. akcentu (Rad LIX., 1.—102.).

Rešetar Milan: Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten. Wien 1900.

GLASOVI.

Vokali.

a.

§ 1. Glasovi њ — њ — kako nam je poznato — vrlo su se rano izjednačili i od njih je nastao jedan, koji ćirilovski spomenici bilježe 6.³(1/338) Od ovijeh glasova razvio se kasnije u štok. narječju glas *a* — u zatvorenijem slogovima, a u otvorenijem je ovaj glas ispaao, na pr.: *pas* (рѣсъ), ali *zlo* (зѣло).

a) Ovo pravilo nije posve u B provedeno, jer poluglas može dobiti zamjenu, a i bez nje biti, veli se na pr. u B: *smrt* i *samrt*, *stvar* i *satvar*, *izvati*³(2/338) i *izazvati* i t. d. Ovo je nastalo radi toga što su se slogovi ovdje različno shvaćali, t.j. jednom su se na pr. dijelili slogovi u riječi *stvar* ovako: съ-tva-ръ, a drugi put съt-va-ръ i t. d.

b) Ovo ispadanje i zamjena њ (jor) s *a* događa se najčešće kod glagola s prepozicijom, na pr. *izbrat* — *izabrat*, *izvat* — *izazvat*, *izgnat* — *izagnat*, *strt* — *satrt*, *razgnat* — *razagnat*, *raspet* — *razapet*, *izet* — *izažet*, *isut* — *izasut* i t. d.

c) Kod prijedloga *s* (съ) kad dolazi pred sibilantom ili palatalom, gotovo nigda ne dolazi *a* na mjestu negdašnjega poluglasa, na pr.: (*s*)*starin* (mj. sa starim), (*s*)*zemljon*, *s ženon*, *s šimlon* (die Schindel). Ovaj se prijedlog veoma rado i izostavlja, gdje je to samo moguće, ili se izgovara tako, da ga je jedva razabrati.

³ (1/338) Najčešće je prelazilo њ u *b*, ako je u drugom slogu dolazio: *i*, *b*, *e*, *č*, *eⁿ*, *jeⁿ*. Ispor. W. Vondrák. Altkirchenslavische Grammatik. Berlin 1900. S. 85.

⁴ (2/338) Prof. Maretić u svojoj gramatici (s. 56.), kaže izrijekom, da se ovako ne govori, ali u B je ovaj oblik sasvim običan.

Bilješka. Pred zvučnijem konzontanima postaje taj prijedlog zvučan, na pr.: *z babon, z danon.*

d) *uz* (uzъ, vъzъ) i *niz* (nizъ) imaju obično *a* ispred sibilanata i ispred *nj*, *m* na mjestu negdašnjega *ъ*, na pr. *uza stranu* — *niza stranu, uza crikvu* — *niza crikvu, uza zid* — *niza zid, uza nju* — *niza nju, uza me* — *niza me.* Ispred drugih konzontanata može dolaziti *a*, ali to biva rjeđe, pa je običnije: *us*⁵(3/338) *kuću, uz bukvu, nis*⁶(4/338) *planinu, niz dolinu* i t. d.

e) K prijedlogu *k* (къ) ne pristupa nigda *a*, te se ovaj prijedlog vrlo malo govori i ondje, gdje bi trebalo, a ispred guturala nigda.

f) Zamjena *ъ* s *a* učuvala nam je u B još do danas, 5/339 što je meni poznato, prijedlog *vъ* u tri slučaja, i to: vavik *vъvěkъ*, *vapit* (vъpiti) i *vazan* (pascha), od vъze^ati (ptc. praet. act. 1. vъzmъ). Sve tri riječi došle su u narod sigurno iz crkve.⁷(1/339)

g) Adverbi, koji se tvore nastavkom *-le* (ili *-de*) promijenili su kojekako svoje lice u B. — Od negdašnjega *odъkъle* nastalo je u B — nakon što je ispao *ъ*: *otkle* — *okle* (*otklen* — *oklen*); nakon što je prvi *ъ* zamijenjen s *a*: *odakle* (*odaklen*); nakon što je prvi *ъ* ispao, a drugi zamijenjen s *a*: *otkale* (*otkalen*) i onda *otkole* (*otkolen*), prema *odovle* (a ovo od *odovde*) i drugima sličnima.

Od *odъtъle* nastalo je: *otle* (*otlen*), *odatle* (*odatlen*), *otale* (*otalen*), *otole* (*otolen*).

Po analogiji — prema gore navedenima — promijenio je i *odovdle* (*odovle* — *odovlen*) u *odavle* (*odavlen*), a onda premetanjem u *ovdale* (*ovdalen*), a tako i *ondole* od *odonle* (*odonde*), a *ondale* (*ondalen*) i *odanle* (*odanlen*) nastali su opet prema naprijed spomenutima.

Nastavka *-de* u B nema, pa se govori samo *otkle* — *okle* (*otklen* — *oklen*) i t. d.

Ovo *n* (na pr. *otklen* i t. d.), kod ovijeh odveraba došlo je prema onima, koji ga imaju po zakonu, na pr.: *napokon, poton* (u B *m* na kraju riječi i sloga prelazi u *n*, vidi s 14.⁸ 2/339)

Bilješka. Govori se *dinit* (dъno^ati), *tiknit* (tъkno^ati), *mivenje* (mъvenije) i t. d., no tu ne stoji *i* mj. *ъ*, nego je to analogija prema *dyhati, tykati, myti* i t. d.⁹ (3/339)

§ 2. a) $a + e = \bar{e}$, na pr. *dvánĕst, trínĕst, jedánĕst* i t. d.

b) $a + o = \bar{a}$. Kad se nadu $a + l$, od kojega *l* na kraju riječi i sloga postaje *o*, onda dolazi mjesto toga u B \bar{a} , na pr. *písā, šētā, žā* (žào), *zāva* (mj. *zaova*) i t. d.

c) Kod riječi koje imaju više od jednog sloga (obično dvosložne riječi) i u zadnjem slogu *a*, iza kojega se nalazi konzontan *nj*, dolazi često mj. *a*

⁵ (3/338) Ispred bezvučnijeh postaje bezvučno.

⁶ (4/338) Ispred bezvučnijeh postaje bezvučno.

⁷ (1/339) Rešetar u Arch. f. sl. Ph. XIII. 102. navodi još i druge riječi s *vъ* — za koje kaže da se govore u čisto štokav. krajevima.

⁸ (2/339) Vidi još o ovijem adverbima § 21. i u gramat. prof. Maretića, s. 55. i 485.

⁹ (3/339) O duljenju *ъ* u *y* kod iterativa vidi u W. Vondráka, o. c., s. 82.

vok. *e*, na pr.: *ražanj* — *raženj*, *badanj* — *badenj*, *tutanj* — *tutenj*, *pladanj* — *pladenj* i t. d.

d) U glagolu *rasti* — i od njega izvedenijem oblicima — nalazi se uvijek *e* mjesto *a*. Isto ovako mjesto *a* nalazi se u B *e* i u riječi *vrabac* (vrabij) t. j. *vrebac*. Vuk spominje, da se ovakovi oblici (*vrebac*, *rest*) govore i u dubrovačkom narječju, ali Reš. kaže da se to nigda ne govori, već samo *bravac* i *rastem*.¹⁰(4/339)

U B — promjena *rasti* u *rest* — bit će čakavskog utjecaja.¹¹(1/340) Pro-
tumačiti ovu pojavu nije lako. 5/340

Pokušao je nešto Oblak (Arch. f. sl. Ph. XIV. 430.), ali nije došao ni do kakva rezultata.

e) *a* ispada u voc. sing. u riječi *brat*, pa se veli: *brte*. Ova se riječ govori danas kao neki umetak u govoru, a da joj se za značenje i ne zna.

Bilješka. Mjesto *e* dolazi *a* u tuđijem riječima, na pr.: *tišljár* (Tischler), *vrtalj* (Viertel), *larma* (Lärm), *pekljar* — *pekljar* (Bettler), *kamara* (tal. camera) i t. d.

§ 3. Imamo par riječi u B, gdje na mjestu negdašnjega *eⁿ* dolazi *a*, i to: *jadro* (jeⁿdro), *jadrit*, *najat* (najeⁿti), *obajat* (objeⁿti), i *jatra* (jeⁿtra), ali se govori i *jetra*. Inače je uvijek *eⁿ* = *e*, na pr. *peta*, *resa*, *težak*, *tegotan* i t. d.

I u ovijem naprijed spomenutijem riječima bit će čakav. utjecaja.

e.

§ 4. a) Niži glasaovni stepen, t. j. *e* mj. *o*, immo u *greb* (grob), *teplo* (toplo), *četvero*, *petero* (četvoro, petoro), *četverica* — *peterica* (čtvorica, petorica) i t. d.

b) Iza palatala se često nalazi u istoj riječi *e* i *o*, na pr.: *kraljev* i *kraljov*, *carev* — *carov*, *poljen* i *poljon* i t. d., ali dosta često samo *o*, na pr. *mišovit*, *ražovit* i t. d. — analogno prema *vilovit*, *silovit* i t. d.

Bilješka. Glas *e* vrlo rado pristupa u dat., loc., i instr. sing. kod zamjenica, na pr.: *tome*, *time*, *š njome*, *š njime* i t. d.

§ 5. a) Glasu *ě* odgovara u B glas *i* na pr. *dite* (děteⁿ), *bilig* (bělěgь), *vinac* (вѣньць), *vik* (вѣкъ) i t. d. Ali ovo nije posve provedeno, nego ima izuzetaka, te na mjestu negdašnjega *ě* dolazi *e*, na pr.: *věda* (vězda), *sěno* (sěno), *věcnik* (věšťnikь), *prěd* (prědь) i *prid*, *prěko* i *priko* (prěko), a tako je i u slozenicama s *prě* na pr.: *prekřstit* i *prikřstit* (prěkřgьstiti), *prema* (prěma), *zenica* (zěnica), *cěl* (cíl i cija — cělь), *stréla* i *strila* (strěla), *cěsta* (cěsta), *slenzen* (slězena), *prěksutra* i *prikòsutra*, *òbe* (i òbe), *òbedvī* (i òbedvī) i obidvī, ali i *obadvi* (obadva).

Prof. Jagić pokušao je da riješi ovo pitanje. On navodi neke konzonante, iza kojih ostaje *e*, ali pitanje je svejedno — i uz taj pokušaj — ostalo neriješeno.¹²(2/340)

¹⁰ (4/339) Ispor. Arch. f. sl. Ph. XIII. 99.

¹¹ (1/340) Čakavci po čitavom Primorju govore *rasti*, a *rest* čuje se po otocima kvarnerskim i dalmatinskim. Ur.

¹² (2/340) Ispor. Arch. f. sl. Ph. VI. s. 94.

Ja mislim, da će ipak ovo pitanje trebati ogledati s akcenatske strane, jer vidimo, ako promotrimo naše primjere, da je gotovo svuda naglas na *e* (è), kad se ono ne mijenja, a čim naglas nije na *e*, vidimo, da je onda mnogo češće *i* pored *e*; a to nam pokazuju još i ovi slučajevi:

b) Od riječi, koje imaju u sebi partikulu *dě*, čuje se: *de* 5/341 i *di*, na pr. *óde* — *ódekā*, *ódikā* ili *óvde*, *óvdekā* — *óvdikā*, *ónde* — *óndekā* — *óndikā*, ali samo: *dī*, *dīkojī*.

c) Od pronom. osnove *něk* — glasi oblik pronomena samo: *niki*, *nikakvi*, *niko*, *nikoji*, ali kad je složen taj pronomen s riječju *dān*, onda glasi *nikīdan* i *někidān* (*nikīdan* rjeđe).

i.

§ 6. a) Gdje su stsl. nalazio *ь* ili *i* ispred *j*, dolazi danas u B, u nekijem slučajevima, *o* ili *i*, na pr.: *sjati*, *zjati*, i *zijati* (*zijati*), *božji* i *božii*,¹³(1/341) a tako i *čovičji* i *čovičii*,¹³(1/341) *netjak* i *netijak* (*netij*), a isto ovako imamo još kod nekijeh imenica na *-jak*, na pr.: *mładak* i *mładijak* (*mład*), *šurjak* i *šurijak* (*šur*), *prosjak* i *prosjak*, *vučjak* i *vučijak* i t. d.

b) U inf., imperat. i ptc. praes. act. otpada krajnje *i*. U inf.¹⁴(2/341) i ptc. praes. act. uvijek, a kad u imperat. — vidi u oblicima § 122.

c) *i* otpada veoma često i kod enklitičke partikule *li* (na pr.: *Jesi l* bija? i t. d.), zatijem u *koli* — *toli*, što dolazi obično u pjesmi, ali u B dosta često i u prozi (na pr. *kol* sebi nije koristija, *tol* je meni štetija — škodija). Mislim stoga, da analogno prema ovome ispada nenaglašeno *i* i u: *tòliko* — *kòliko*, *tòlika* — *kòlika*, jer se govori: *tolko* — *kolko*, *tolka* — *kolka*. Kušar je mislio — budući da se nalazi ovakovijeh oblika *i* u sjev. čak. dijalektima — da je ovdje slovenski utjecaj, ali Oblak s pravom kaže (u Arch. XVI., 434.), da tu misao valja zapustiti.

d) Gdje se danas u književnom jeziku nalazi vokalno *r*, u nekijem tuđijem riječima, tu se u B može nalaziti *ri* i *r*, na pr. *Krst* — *Krist*, *crikva*, *crkveni* i *crikveni*, i t. d.¹⁵ (3/341)

e) Kod glagola kao: *sakriti*, *pokriti*, *udriti* i t. d., koji zadržavaju svoj srednji slog, t. j. *ri*, i u ptc. praes. act. II., može *i* ispred konzonanta *l* ispasti, pa se čuje govoriti: *sakrla*, *udrla*, *pokrla*, ali i *sakrila*, *udrila*, *pokrila*. Ovo ispadanje nalazi se isto i u neutr. (t. j. *sakrlo* i t. d.), što mogu biti i analogije prema *potrla*, *satrla* i t. d.

Pripomena. Kod prijedloga *radi* otpalo je nenaglašeno *i*, pa je nastalo *rad*, a onda je zamuklo *i* *d*, koje zamukne i kod drugih prijedloga (u B), na pr.: *nad*, *pod*, i t. d., osobito kad dolaze ispred dentala. Tako je *i* u *rad* zamuklo *d* najprije ispred dentala, a poslije *i* ispred drugih konzonanata, pa se govori s gen. upitne zamjenice: *rāšta*, *porāšta*, a tako isto i s gen. lične za 2. 1. i povratne zamjenice: *rà tebe*, *rà sebe*.

¹³ (1/341) Vidi više o ovom *ii* kod komparativa.

¹⁴ (2/341) Prof. Maretić misli, da ovdje *i* nije otpalo *i*, već da je mjesto inf. uzet supin, koji po zakonu izlazi na *-t* (isp. Maretić, Gram., s. 76.).

¹⁵ (3/341) Opširnije razlaganje o ovom *ri* i *r* vidi u Arch. f. sl. Ph. XVI. 435.

o.

5/342

§ 7. a) Glas *o*, u ptc. praet. act. II., koji je postao od *l*, gubi se t. j. kontrahirao se *a + o* u *ā*, na pr.: *otišā*, *opekā*, *zašā*, a kod onijeh glagola, koji u ovom participu ne izlaze na *a + o*, nego na koji drugi vokal + *o*, dolazi -*ja*, na pr.: *bija* (= bio), *mija* (= mio), *pija* (= pio), *odveja* (= odveo) i t. d., što je doista analogija prema onijem glagolima, koji u ovom participu — po zakonu — izlaze na -*ja* (+ *o*), na pr.: *ubija* (= ubijao), *zavija* (= zavijao) i t. d.

Možemo doduše reći, da je ovo analogija za današnji naš dijalekt, ali ne možemo reći, da je tako oduvijek, t. j. otkada je ovo *o* (= *l*) počelo na kraju iščezavati, jer kod starijeh pisaca nalazimo i *o* i *a* — na mjestu negdašnjega *l* (na pr. u Zoranića: *služia*, *utišia*... *svioni*, *slišio* i t. d.), ako ispred njega dolazi *i*.

Daničić je tumačio ovo *a* posve mehanički, t. j. on kaže, da je ovo *a* isto kao i ono u gen. plurala; a poslije, da se ukine hijat, došao je *j* (isp. Ist. obl. s. 391).¹⁶(1/342)

Miklošić je mislio, da *l* (= *o*) otpada samo u čak. (kod njega je čak. = hrv.), t. j. on je mislio, da su oblici: *reka*, *priša*, *učinija* samo čak. (isporedi Vgl. gram. I. 409.).

Bilješka. Kontrakciju *a + o* u *a* nalazimo i u riječi *kao* (kako), pa se govori *ka*. Pored *ka* govori se i *kaj*, gdje ovo *j* nije ništa drugo, nego veznik *i*, t. j. mj. da se veli: *Ja sam ka i ti* — veli se: *Ja sam kaj ti*.

b) Kod ipokorističnijeh vlastitijeh imena dolazi u B većinom *e* mj. *o*, na pr.: Bože, Miće, Mile, Mate, Pave, Jure i t. d. (vidi još u oblicima § 35.).

c) U riječima *ljubavan*, *ljubavnik*, *ljubavnica* dolazi *o* pored *a*, pa se veli: *ljubovan*, *ljubovnik*, *ljubovnica*, a ovo će biti analogija prema drugijem riječima (mladovan, jadovan i t. d., a one ostale riječi prema pridjevu).

d) Pokazna zamjenica *taj*, analogijom prema *ovaj*, dobiva *o* i glasi: *otaj* (inače obično *tā*), *ota* — *oto*, a bit će da je tako i nastalo: *ovo* — *oto* (= ecce) od *evo* — *eto*.

e) Glas *o* otpada na početku riječi u riječima: *ozimac*, *ozimica*, *ozimku-lja* sigurno prema riječima *zima* i srodnijem.

f) *o* otpada na kraju riječi — vrlo rado — u *kano* i *naopako*. *Kano* (= *kako* — *no*) glasi: *kan*, *kanda*, a *naopako* (perverse) — *naopak*.

§ 8. a) Na mjestu, gdje se nekoć nalazilo u stsl. 5/343 *oⁿ*, nalazimo u B u dva primjera *o*, što sigurno nije prvobitna zamjena za *oⁿ*, već je to jamačno izazvala analogija. Te 2 riječi jesu *sogust* (soⁿgoⁿstⁿ) i *sogrbit se* (soⁿgrbiti seⁿ), koje su sigurno nastale prema *ogust* (ogoⁿstⁿeti) i *pogrbiti se* (pogrⁿbiti seⁿ).

Bilješka. Kaže se na pr.: *Ti si to sogusto* (ili *ogusto*) *posija* ili *Stari se sasvim sogrbija* (ili *pogrbija*).

¹⁶ (1/342) Kako tumači Belić — ili kako se nateže s *ja* u masc. kod ptc. praet. act. II., vidi u njegovoj knjizi: *Dijalekti istočne i južne Srbije*, Beograd 1905. str. 596. i dalje. Usporedi nadalje o istoj stvari još nešto od istog autora u djelu: *Dialektološkička karta serbskoga jazyka*, S. Pbrg. 1905. s. 55.

b) Inače je $o^n = u$ u B. Samo glagoli II. vr. počeli su u *-nuti* (noⁿti) u inf. (i drugijem glag. oblicima) mj. *u* dobivati — *i*, t. j. počeli su se u infinitivu izjednačivati s glagolima, koji po zakonu izlaze na *-iti* (više u oblicima).

K o n s o n a n t i.

č — ć — šć.

§ 9. Što se tiče glasova č i ć, koji se danas sve više i kod dobrih štokavaca zamjenjuju, izgovaraju se u B (izuzevši mjesto Alan) posve dobro, t. j. zamjena jednoga s drugim vrlo je rijetka. Ako se dogodi zamjena, to se uvijek zamjenjuje č sa ć, na pr.: *ćorba*, *ćup*, *ćuplja* (ženska raspuštene kose), a nigda obratno.

a) Ispred konzonanta *k* može se č zamijeniti sa š, veli se na pr.: *čkakljati* ili *škakljati*, *mačkara* ili *maškara* (talij. maschera).

b) č iza š ostaje nepromijenjeno, veli se na pr.: *doteščat*, *daščica*, *zateščat*, *ščetina* i t. d.

c) Glas č ispred (bezvuč) *t*, nakon što je ispao *s*, koji ih je dijelio (na pr.: junač-stvo) ne prelazi u bezvučni š, nego se veli: *junačtvo*, *divojačtvo* i t. d.

d) Glas ć (= t' + s') zamjenjuje se spirantom *j*, na pr.: *nojca* (noćca), *pejca* (pećca), *mojca* (moćca) i t. d.

e) Pored grupe šć (= st^hj) govori se u nekim riječima i št, ali rjeđe, na pr.: *krščanin* (i krštanin), *namiščat* (i namištat), *oprašćat* (i oprашtat), *raspuščat* (i raspuštat) i t. d., a tako se govori i *ognjiščce* (i ognjište — ognište), *godišće* (i godište — godište).

d — dž.

§ 10. a) Ova dva glasa ne razlikuju se u B tako dobro, kao č — ć, već ponajviše za oba služi đ, na pr.: *Mađar*, *mađarski*, *ođa* (odža), *đabe* (džabe), *duvandija* (duvandžija) i t. d. Nije ni čudo, što se dž zamjenjuje sa đ, kad je ovaj glas tako rijedak, pa i u navedenijem primjerima dolazi samo u tuđijem riječima.

b) Od *d + j* nastalo je đ, ali u B imamo primjera, gdje nema toga, na pr.: *mladjak* (i mladijak), *rodjak* (i rodijak) i t. d.¹⁷(1/343).

c) U nekim riječima dolazi mjesto *d* i *j*, na pr.: **5/344** *mejaš*, a katkada, kod onih, koji su bliže čakavcima, i *meju*; *Jure* (a u knjiž. jeziku Đuro, ruski Jurij, češ. Jiřy, polj. Jerzy).

d) Mjesto dž (*d + ž*), na početku riječi, dolazi u B veoma često samo druga polovina afrikate, pa se veli: *žep*, *žigerica*, *žbanj* (die Wanne, Kufe) i t. d.

l, n.

§ 11. U § 7. a) vidjeli smo da *l* na kraju sloga (i riječi) prelazi u *o*, ali ovo nije posve (ni u B) provedeno, te imamo (izuzevši tuđe riječi, koje nije su sasvim pod glasovni zakon potpadale, te gdje se *l* govori, na pr.: *soldat*, *valš* (falsch), *cil* i *cija*, *bil* i *bija*, *val* i *va*, *pepel* i *pepeja*, *vesel* i *veseja*, ali samo: *krilce*, *selce*, *prodikalnica*, *škropilnica* i t. d.

¹⁷ (1/343) Ispor. o sličnijem riječima § 6. a).

Ali pored svega ovoga — od: *dolac, kolac, stolac* i t. d. ima gen. singulara samo: *doca, koca, stoca* i t. d.

b) Grupa *mn = ml*, na pr.: *sedamlest, osamlest*.

c) Grupa *zn = zl*, na pr.: *zlamenje, zlamenovat, zlamenka* i t. d.

d) Mjesto *n* dolazi *m* u prez. nekijeh glagola na *-eⁿti*, na pr.: *počmen, načmen* i t. d. — analogija prema: *uzmen, otmen* i t. d.

e) Glas *n* prelazi katkad u komp. (ili sup.) u *nj* ispred *i*, koje je postalo od *iji*, na pr.: *napridnji, nazadnji*,¹⁸(1/344) (anal. prema: *pridnji, zadnji*) ili *napridnii, nazadnii*.

lj, nj.

§ 12. U nekim dvosložnijem riječima izmjenjuju se glasovi *nj* i *lj*, na pr.: *pedalj — pedanj* (pedenj), *šežalj — šežanj* (šeženj), *bādalj — bādanj*¹⁹(/344) i t. d.

Bilješka. Tuđe *l* prelazi u *lj*, na pr.: *vrtalj* (Viertel), *petljār — pekljar* (Bettler), *tišljār* (Tischler) i t. d.

b — p — m — v.

§ 13. a) Ako iza labijala *b* dolazi labijal *v*, ispada dosta često ispred nje *ga b*, na pr.: *ovlast, ovladat, òvlasnik* i t. d. Ovako se govori kod onijeh Bunjevaca, koji su južnije, t. j. bliže moru, a kod onijeh sjevernijeh samo *oblast, obladat* i t. d.

b) *bz = zb*, na pr.: *obzirat se — ozbirat se, ozbir, ozbiranje*.

c) U tuđijem riječima dolazi *b* mjesto *v*, na pr.: *birt, birtaš*, (Wirt), *bircaus* (Wirtshaus).

d) Labijal *p* (*b*) otpada ispred nekijeh konzonanata, na pr.: *čela* (pčela — bčela), *sovāt* (psovati), *šenica* (pšenica) i t. d., ali samo *pas — psa* — i to da se ne udalji od osnovne 5/345 riječi.

Bilješka. *p^{bv} = v*, na pr. *uvati se* (uprvati se^{bv}).

§ 14. Glasovi *b — p* prelaze pred nekijem suglasnicima, osobito ispred: *d, k, n*, u neki glas, koji je najbliže glasu *v*, t. j. vokal se pred njim čuje jasno, a ovaj glas slabo, kao neki nejasni šum, t. j. čini se, kao da se artikulira na istom mjestu, gdje i *v*, ali organi ne zauzimlju stalni položaj. Takove promjene nalazimo na pr. u: *kluvko* (= klupko), *tivka* (= tipka), *ovdan* (= obdan), *ovnoć* (= obnoć), *ovdarit* (= obdarit) i t. d.

Bilješka. Pored *prez* govori se i *brez*, a to je analogija prema *prez*, gdje je *brez* postao od *bez*.²⁰(1/345)

§ 15. a) Glas *m* zamjenjuje se s *n* u domaćim riječima: 1. posred riječi, ako dolazi suglasnik — izuzev *n* iza *m*, (na pr.: *sedamlest, osamlest* i t. d.), na pr.: *prendā, sedandeset, osandeset, pisance, pasance* (dem. od *pasmo*) i t. d. 2. na kraju riječi, ako je (m) morfoloگیčno izoliran, t. j. ako se u dru-

¹⁸ (1/344) Ovo nam je dokaz da se *iji* u komp. izgovara najbliže glasu *ī*.

¹⁹ (2/344) Dlaka, što ispadne iz trepavice, pa dospije u oko.

²⁰ (1/345) Prema gore spomenutom, krivo je mišljenje R. Strohala, koji kaže u Radu 152. s. 177., da se usnenik *b* zamjenjuje usnenikom *p* u domaćoj riječi *prez*, jer su to, kako vidimo, dvije riječi i nema zamjene, t. j. *bezъ* ili *brezъ* (= sine) i *prězъ* (= super, praeter.).

gijem oblicima ne ponavlja, na pr.: *vidin* (-iš, -i), *ljubin* (-iš, -i), *tobon*, *sobon*, *sestron*, *ljudin* (= dat. plur. mj. *ljudima*) i t. d.

Ako li *m* nije morfoloگیčno izoliran, t. j. ako dolazi i u drugijem (srodnijem) oblicima, zaštićen od vokala, što dolazi, ostaje nepromijenjen, na pr.: *dim* (g. *dima*), *sram* (gen. *srama*), *podrum* (podruma) i t. d.

b) Grupa *mn* = *vn*, na pr.: *tavno*, *guvno*, *sedavnest*, *osavnest* (i *sedamlest*, *osamlest*), *slavnica* (= *slamnica*) i t. d.

c) Glas *m* otpada, kad se nađe na početku riječi ispred *n*, iza koga dolazi *o*, na pr.: *nogi* (= mnogi), *noštvo*, *nožina*.

Bilješke. Govori se: *nalopri* i *malopri*, *naloprin* i *maloprin*. To je nastalo, kad se zaboravilo, da je ovo složenica od *malo* + *pri* (prč).

§ 16. a) Glas *v* ispada veoma često u riječi, kad dolazi u svezi s dva ili više konzonanata, a nalazi se ispred naglasa ili ispred nastavka *-stvo* (tstvo), na pr.: *srbít*, *srâb*, *gôžde*, *sîsvête* (Svi sveti) *kôčka* (= kvočka), *kôcat* (= kvocati), *kôcânje* (= kvôcânje), *krčât* (= kvrčati), *krâljestvo* i t. d.

b) *v* (sigurno pod utjecajem akcenta i kvantitete) dolazi u riječima: *pâvûk*, *jâvûk*, jer u riječima, koje imaju iste vokale i isti broj slogova, ali različan naglas, ne dolazi, na pr.: *nâuk*, *pâun*.

Bilješka 1. Na početku otpada *v* u *vrebac*, pa se veli *rebac*, ali se govori i s *v*.

2. *v* se zamjenjuje s *lj* u: *crljenít*, *crljen*, *crljenika*, *crljenka*. 5/346

d — t.

§ 17. a) Često od glasovne grupe *zr* nastaje *zdr*, na pr.: *zdraka*, *zdrit* (= *zreti*), *zdrijat* (= *zrijati*), *razdrišít* (= *razriješiti*) i t. d.

b) Od *žr* nastaje *ždr*, na pr.: *ždral*, *ždrilo*, *proždrít* i t. d. Ovaj umetak *d* nalazi se i u drugijem slav. jezicima. U rus. i bug. u pojedinijem primjerima vrlo rano.

c) U razmaženu govoru često se čuje, da *d* ispada ispred *n*, na pr.: *glana*, *žena*, *jèna* i t. d., ali se govore i oblici: *gladna*, *žedna*, *jedna*. Isto se ovako govori: *prenít*,²¹(1/346) *prenut* se pored *prednít*, *prednut* se.

d) U riječima, koje nemaju jaka oslonu u drugijem srođnicama, umeće se — između *s* i *r* — *t*, na pr.: *srnište* — *strnište*, *sr* — *str* (= *srh* — *strh*), *strgljata* — *srgljata* (= sireno mlijeko) i t. d.

e) Glasovi *d — t* ispadaju gotovo uvijek ispred: *c*, *ć*, *č*, *s*, *š*, *z*, na pr.: *ocipít* (odcijepiti), *osić* (odsjeći), *radiću* (radit ću), *opeću* (opet ću), *očepít* (odčepiti), *oskočit* (odskočiti), *ka si bija?* (= kad si bio?), *ošećat* (odšetati), *o šta te boli?* (= od čega te boli?), *nazirat* (nadzirati), *nazornik*, *naziratelj* i t. d.

f) Ispadanje glasa *d* kod brojeva: *dvadeset* i *trideset* učinilo je vrlo različite oblike kod ovijeh brojeva, t. j. najprije je nastalo *dvaeset*, *trieset*. (Ovo ispadanje mora da je iste naravi kao i ono kod *jedanaest*, *dvanaest* i t. d.), a odatle, da se ukine hijat: *dvajeset*, *trijeset*. Dok još nije bio ukinut hijat, djelovalo je naglašeno *i* u *trieset* na *e* u drugome slogu, pa se *e* asimiliralo i nastalo *triiset*, a onda prema ovome nastalo je *dvaiset*. Kod *dvaiset*

²¹ (1/346) Znači »trgnuti se iz sna«.

ukinut je hijat, i nastalo je *dvajiset*, a prema ovome *trijiset*. Pored sviju ovih oblika, koji se svi govore u B, govore se još i oblici: *dvaist* (i *dvajist*) i *triiist*, t. j. analogno prema *jedanest*, *dvanest*.

Bilješka 1. Riječi, koje se svršuju na *-ota*, *-oća*, vrlo rado primaju u B i jedan i drugi nastavak, na pr.: *gluvota* — *gluvoća*, *lakota* — *lakoća*, *čistota* — *čistoća*, *dobrota* — *dobroća* i t. d.

Bilješka 2. Kod pronomena: *tko* i *svatko* otpada *t*, pa se veli: *ko*, *svako*.

Bilješka 3. U riječi *dlijeto* prelazi *d* u *g*, pa se veli: *glito*.

s — z.

§ 18. a) Sibilanti *s* — *z* ispred *lj*, *nj*, *č*, *ć* prelaze bez izuzetka u palatale, na pr.: *š njin*, *š njon*, *šljubit*, *šljiva*, *ižljubit*, *ražljutit*, *iž njega*, *š čovikon*, *š ćukon* itd.

b) Ovi glasovi veoma rado prelaze i usred riječi ispred 5/347 i u *š*, *ž*, na pr.: *kaživat*, *višina*, *nižina*, *bržina* i t. d. Ovdje je tu promjenu izazvala analogija prema drugijem srodnijem oblicima, koji imaju te glasove po zakonu, na pr.: *kažen*, *viši*, *niži* i t. d.

Bilješka 1. Što imamo u B *donešen*, *potrešen*, *grižen* i t. d., to je analogija prema drugijem participima, koji imaju po zakonu *š*, *ž*.

Bilješka 2. U riječi *skrb* (skrbъъ i krbъъ) i srodnijem čuje se u B samo *š*, na pr.: *škrb*²²(1/347) — *škrbiti* — *škrbnik* — *škrban* itd.

Bilješka 3. U tuđijem riječima, što je meni poznato, prelazi sibilant *s* u *š*, na pr.: *študijat*, *biškup*, *koštat* i t. d.

k — g — h.

§ 19. a) Glasovi *k* — *g* — *h* prelaze u 3. 1. pl. kod glagola I. 4. u palatale: *č* — *ž* — *š*, na pr. *peču*, *strižu*, *vršu*, a isto tako i u imperativu kod onih, kojima inf. osnova izlazi *g*, na pr.: (strig-ti) *striži* i t. d. (vidi u obl. § 122.).

b) Guturali *k* — *g* ostaju većinom ispred *i* (od *ě*) u dat. i lok. sing. nepromijenjeni, na pr.: *nogi*, *ruki*, *muki*, *rjeđe*, *nozi*, *ruci*, *muci* i t. d.

c) *zg* = *sk*, na pr. od *mozak*, gen. sing. *moska*, t. j. kao *vosak* — *voska*.

d) Glagoli II. vr., kojima osnova izlazi na *g*, zadržavaju to *g* kad su složeni, na pr.: *pribrizgnit*, *zazvizgnit* i t. d. (prema *brizgati* — *zvizgati*, ali samo *briznit* ili *briznut*, *zviznit* ili *zviznut*).

e) *k* otpada u *kći*, pa se veli *ćer* (nom. — acc.) a *g* u *gdje* i u složenicama, gdje je prvi dio *gdje*, pa se veli: *di*, *digodir*, *digdi*, ali uvijek *nigdi*, *digdi* i t. d.

f) *g* se zamjenjuje sa *r* u *borne* (mj. *bogme*), a prema tome *bora mi*, i to zato, da se ime Božje ne govori uludo. Isto tako i u nekim riječima,

²² (1/347) Prof. Milčetić (Rad 121., s. 111), bilježeći tu riječ, stavlja ovu primenu, koja mi se ne čini ni na čem osnovana: »Ovu posljednju riječ (t.j. *škrb*) ima Vuk i ovako zabilježenu 'iz zapadnijeh krajeva'. I ako je Vuk razlikovao dobro čakavštinu od štokavštine, opet mislim, da njegovi 'zapadni krajevi' često pokazuju čakavske osobine.« Ova riječ govori se ovako, kako ju je V. zabilježio ne samo u B nego i u cijeloj Lici, a sigurno će biti i drugdje.

gdje se nalazi *ž*, koje je postalo od *g*, na pr.: *pomoren*, *-eš*, *-e*, *moren*, *-eš*, *-e*, *nebore*.

Bilješka. Enklitička partikula *re* (stsl. *že* = *re*) govori se u B čitava i okrnjena — u istoj riječi, na pr.: *samore*, *samor*, — *samo*, *nigdare* — *nigdar* — *nigda* i t. d.

g) Glas *h* ne govori se nigda u B, ni u domaćijem ni u tuđijem riječima.

Na početku naprosto otpada i ne dobiva nikakve zamjene, na pr.: *lad*, *vala*, *rkat*, *at* i t. d.

Kada se u B nalaze dva jednaka vokala i među njima bi morao 5/348 biti *h*, onda se oni naprosto kontrahiraju, ako riječ ne postaje radi te kontrakcije neobična, na pr.: *jât* (= *jahati*), *grâ* (= *grah*) i t. d.

One riječi, koje bi kontrakcijom postale neobične, dobivaju mj *h*, da se ukine hijat, *j*, na pr.: *gri* (*grija*) — *grijota*, *smi* (*smija*), i t. d. Ili mj. konzonanta *h* dolazi konz. *v* kod onijeh riječi, gdje dolazi *h* između dva vokala (te gdje *v* nije došao iz drugih padeža, kao što smo vidjeli, da *j* prodiere iz genitiva u druge padeže i u druge riječi), na pr.: *mavat* (= *mahati*), *muva* (= *muha*), *buva* (= *buha*) i t. d.

Na kraju dobivaju riječi, koje imaju *h*, isto tako *v* ili *j*, koji su prodrli iz drugih padeža, u kojima su služili za nadomještanje glasa *h*, na pr.: *oraj*, *uzda* i *uzdaj*, *kru* i *kruv*, *du* i *duv* — prema gen.: *oraja*, *uzdaja*, *kruva* i t. d. — Riječi, koje imaju ispred *h* vokal *i*, mogu dobivati u nom. sing., ali obično ne dobivaju, zamjenu za *h*; govori se: *smî*, *grî*, ali u drugijem padežima samo s *j*: na pr.: *smija*, *grija* i t. d.

Bilješka. *h* = *k*, t. j. siromak — siromaha.

Općenito o akcentu i kvantiteti.

6/401

§ 19. B narječje pozna sva četiri naglasa, što ih poznaje i književni jezik, t. j.; \, /, \\\, \\. No uza sve to odmiče B u naglasu u mnogočem od književnoga jezika. Ovdje ćemo spomenuti samo glavne stvari, a na pojedinosti ćemo se opširnije obazreti u oblicima.

U B neke riječi pokraćuju vokal ispred konzonanata, koji inače s drugijem konzonantima čine poziciju (Takovi su: *j*, *l*, *lj*, *m*, *n*, *nj*, *r* i *v*), na pr.: *zmäj*, *spöl*, *pälj*, *čvör*, *stvör*, *kröv*, *člèn*, *gřm* i t. d. Isti se pojav, čini mi se, opaža i u kajkav., na pr.: *stël* (= *stöl*), *krèv* (= *kröv*).²³(1/401).

Kod nekih je riječi dužina, što su je prouzrokovali naprijed spomenuti konzonanti, prešla iz gen. sing. i u nom. sing., na pr.: *óvan* (= *óvna*), *vólak* (= *vólka*), *lóvac* (= *lóvca*), *nóvac* (= *nóvca*), *móljac* (= *móljca*), *crnac*, *právac*, *párac*, *šténac*, *znánac*, *stánac* i t. d.

Što se tiče pozicije ispred konzonantskih grupa, što ih gore spomenusmo, to se B pravilnije u tome vlada od knjiž. jezika, jer imamo na pr. u B: *rebárce*, *bilánce*, *brašánce*, *pisánce*, *vlakánce*, *žubánce* (= *žumance*), *božánstvo* i t. d., koje sve riječi u knjiž. jeziku imaju \ na ovom slogu, gdje B imaju /.²⁴(2/401)

²³ (1/401) Isp. Arch. f. sl. Phil. XVII. 287.

²⁴ (2/401) U B imamo i: *mägärčina*, *òpānčina*, *òbòjčina*, *pònjāvčina*, *pòkròvčina*, *cigānčina*, *divòjčica* (kod P *magàrčina* i t. d., isp. s. 39. i dalje).

Često u B iščezava dužina ispred konzonanta, koji s drugim konzonantom čine poziciju, na pr.: *lùdov, gàrov, šàrov, Židov* (kod P *lùdōv — lùdōva*, isp. s. 11.), *lópov, nápoj, rázboj, zápoj, závoj* i t. d. (kod P *lópōv — lópova*, s. 34.), *pómol, prístav* i t. d. (kod P *pòmōl*, isp. 58).

Riječi, kojima prijedlog čini prvi slog i ujedno ima na sebi naglas, vrlo često u B duže taj slog, na pr.: *nàslada, nâtega, óblaka* (óvlaka), *ódluka* (ali i *òdluka — òdlukē*), *ósuda* (ali i *ösuda — ösudē*), *ógrada, ómraza* (i *òmraza — òmrazē*), *pómama, príkaza, prígoda, zámama, závata* (= zahvala), *záduva, 6/402 zábrana, nàplata, ósveta, pòzlata, pòdmita, nàknada, zàsluga* i t. d., a kod P *nàslada — nàsladē* i t. d. isp. 34. i dalje).

Ovakovo duljenje vidimo i kod drugih riječi, kao što su na pr.: *nádimak, náviljak, ókrnjak, prígibak, príkrmak, pridivak, príkrajak, rástanak, sástanak, zálomak* (kod P *nàdimak — nàdīmka* i t. d. isp. s. 87. i dalje), *náruđžbina, názdravica, náletica, nápržica, nárukvica, násilica, náusnica, zámlatnica, záušnica, záručnica* (kod P *záušnica — záušnicē*, s. 46. i dalje) ili *úkletva*, (s. 42.), *zákletva* i t. d.

Naglas, što ga pokazuje B u ovijem riječima, mlađi je od naglasa, što ga nalazimo kod P, jer su ovo složenice, a naglas u obliku \wedge ili \swarrow ne prelazi na prepoziciju. To je oduljivanje nastalo kasnije, i to zato, da se riječ osjeća što jednostavnijom. Ako stoji naime na prijedlogu \backslash , oštro dijeli prijedlog od ostale riječi, a \wedge toga ne čini.²⁵(1/402)

Riječi, koje su izvedene od drugih riječi, zadržavaju u B vrlo rado isti naglas, kao i riječi, od kojih su izvedene, na pr.: *křčmarica, mlinarica, pùškabrica, pětjarica*, (i *pèkljarica*), *sùdenica* (i *sùdenica*), *křštenica, pròsjakinja* (ali i *prosjàkinja* i t. d., t. j. kao: *křčmār, mlinār, pětjār, sùden, křšten*²⁶(2/402) i t. d. (Kod P *krčmàrica* i t. d., isp. s. 39, i dalje). Ako ovdje uzmemo u obzir naglas osnovnijih riječi i naglas riječi, koje su od njih izvedene, to nam se onda naglas, što ga pokazuje B, čini stariji od onoga, što ga nalazimo kod P.

Naglas \swarrow vrlo rado u B kod četverosložnijih riječi odmiče za jedan slog prema koncu riječi, t. j. nije stalan, na pr.: *ditètina — ditètīnē, kočūšina, kabànica, slanìnica, domòvina* (ali i *dòmovina*) i t. d. (a kod P *djètetina* i t. d., isp. s. 46. i dalje); a kod drugih riječi primiče se ovaj naglas što bliže k početku riječi, na pr.: *bràvetina, čòvičina, kòmušina, křčmarina, kàmenica, lònčarica, pòjatica, pr̃tinica, pàunica, bòlesnica, sřčanica, tòpljenica* (kod P *bravètina* i t. d., 40. i dalje). Kod ovijeh posljednjih riječi vidimo, da one povlače naglas na onaj slog, na kome ga imaju riječi, od kojih su izvedene. Ova nestalnost kod naglasa \swarrow veoma je česta. To je opazio već dosta rano V. Jagić, jer veli: »Naš jezik... tjera svoj akcenat prema početku riječi... i... rabi za to skakanje svoj srednji jek, na ime akcenat \swarrow ».²⁷(3/402)

Imenice, koje su izvedene od onijeh imenica, koje tvore slog pozicijom dug (ispred naprijed spomenutih konzonanata), pokraćuju u B taj slog

²⁵ (1/402) Ispor. o duljenju prefiksa kod složenica u Miklosicha: Über die langen Vokale in den slawischen Sprachen. Wien 1897. S. 43.

²⁶ (2/402) Ispor. o tijem riječima u Leskiena (o. c.) Bd X. S. 117., 181. i 188.

²⁷ (3/402) Ispor. V. J., Paralele k hrv.-srb. naglašivanju Rad XIII. S. 2.

ispred nastavka *-ica*, na pr.: *odrpànica — odrpànicē, protirànica, popišànica* i t. d. Kod P 6/403 *odrpànica* isp. s 44.). Slog ispred nastavka *-ica* vidimo, da se i inače pokrađuje, ako temeljna riječ ima na slogu ispred *-ica* naglas /, na pr. *rúkāv — rukáva — rukàvica*.²⁸(1/403) Stoga je naglas, kako ga B pokazuje, i opravdaniji.

§ 20. Nekoji adjektivni, koji u knjiž. jeziku imaju jednak naglas u žen. i sred. rodu, izjednačuju ga u B u muš. i sred. rodu. Tako se na pr. u B veli: *blâg — blága — blâgo* (a ne *blágo*), tako je i od *tûp, skûp, tvrd, ljût, glûv, drâg, živ, jâk, krîv, lûd, pûst, slân, sûv, tîp, blîd, nîm, slîp, lîn, grûb, gûst, svêt, skûp, čvrst* i t. d. — (Vidi u obl.).

Isto ovako mijenja naglas kao *blâg* u B i većina adjektiva, koji ga u knjiž. jeziku mijenjaju kao *górak — gôrka — gôrko*, takovi su na pr.: *krâtak, plîtak, rîdak, búdan, glâdan, žêdan, zlâtan, kvâran, krûpan, mâstan, mrâčan, mrsan, prâzan, prâšan, prîsan, râvan, rûžan, sjâjan, smîšan, snâžan, stîdan, strâšan, tâman, têžak, tîsan, (h)lâdan*, i t. d.

Ovako mijenjaju u B i pridjevi, koji su kod D naglašeni, kao *divan — divna — divno*, t. j. *grîšan, dičan, srâman, trûdan* i t. d.

Većina adjektiva, koji u knjiž. jeziku u muš. i sred. rodu imaju \ na prvom slogu, a u žen. na drugom, imaju ga u B i u žen. rodu na prvom slogu, na pr.: *mâlen — mâlena — mâleno*. — Takovi su *rûmen, svîlen, stûden, crljen, dèbel* (i *dèbeja*), *gòlem* i t. d.

Svi adjektivni, koji u književ. jeziku mijenjaju naglas kao *vòljân* (D s. 100.) imaju u B \ na korjenitom vokalu, a zadržavaju ga isto i onda, kad su određeni.

Adjektivni, koji u književ. jeziku mijenjaju naglas kao *zdrâv* (D s. 92.), odaju u B, da su bili u fem. konačno naglašeni, jer se veli u B *zdráva* (= *zdravà*), a ne *zdrâva*. U složenoj dekl. imaju ovi adjektivni u B uvijek samo \. Ovako mijenjaju u B naglas i adjektivni, koji ga u knjiž. jeziku mijenjaju kao *bîstar* (isp. D s. 98.).

Adjektivni, koji su izvedeni od imenica, zadržavaju u B rado naglas imenice, od koje su izvedeni, te se veli: *Jâkovljev* (: *Jâkôv*), *sòkolov* (: *sòkô* u B), *jâšenov, švâlerov, sòtonin* (: *sòtona* u B), i t. d., dok u knjiž. jeziku imaju ovi adjektivni onakav naglas, kakav ima imenica u gen., na pr.: *Jakòvljev* (: *Jakòva*), *sokòlov* (: *sokòla*) i t. d.

§ 21. Adverbi na *o* i *e*, koji su zapravo ak. sing. neutr., imaju u B posve isti naglasak, kao što ga ima u B i neutr. od pridjeva. Izuzetak čine, što je meni poznato, i adverbi *slîpo* (neutr. *slîpo*) i *drâgo* (n. *drâgo*), *lúdo* (n. *lúdo*), 6/404 *brzo* (n. *brzo*). Razliku u kvantiteti čine u B *teško* i *lipo* i glase kao adverbi: *têško* i *têško, lîpo* i *lipo*, dok od *sâm* i *blâg* glase adv. *sâmo* (n. *sâmo*) i *blâgo* (n. *blâgo*).

Kod dvosložnih adverbata, koji su tvoreni nastavkom *-da* (-de), u B je uvijek drugi slog dug, t. j. oni glase: *kādā, kādāk, kādār; sādā, sādāk, sādār; tādā, tādāk, tādār; òndā, òndāk, òndār; svāgdā — svāgdār*. Duljina će ovdje biti sekundarna i izazvana otpadanjem vokala od čestica — *ka* i *re*, koje se ovim adverbima vrlo rado prilažu.

²⁸ (1/403) Isp. Leskien (o. c.) s. 169. i dalje.

Adverbi tvoreni sufiksom *-le* (de), koji imaju u Vuka \, imaju u B ^, a neki pokazuju i razliku u kvantiteti, t. j. imaju \ pored ^. U B glase dakle ovi adverbii: *dóklē — dōklēn, dōvlē — dōviēn, dōtlē — dōtlēn, ôtklē — ôtklēn, ôklē — ôklēn, ôtlē — ôtlēn — ôtolēn* (ali i *ôtklē — ôtklēn, ôklē — ôklēn, ôtkolē — ôtkolēn*), *ôdolē — ôdolēn — ôndolēn* (i *ôdolē — ôdolēn — ôndolēn*) i t. d.

§ 22. Radi otpadanja glasa *i* u inf. mijenja se naglas kod prostih dvo-slozних i složenih troslozних glagola, na pr.: *rěć* (= *rěći*), *klēt* (= *klēti*) ili *izrěć* (= *izrěći*), *zàklēt* (= *zàklēti*); *pěć — zàpěć, věst — dōvēst* i t. d.

U B ostaje naglas u prez. u svim licima na istom slogu, na kom je u 1. licu sing., pa zato u nema oblika, koji bi glasili i zovémo, zovéte ili zele-nímo, zeleníte i t. d., nego *zòvemo, zelēníte* i t. d.

§ 23. U B ostaje gotovo isti naglas u cijelom prez., kakav je u 1. licu sing. Malo ima izuzetaka od ovoga pravila, i to kod glagola, koji u prez. izlaze na *-ām*, a u inf. su imali prvobitno naglas na posljednjem slogu od osnove, na pr.: *kūpā-ti = kúpati*, a u prez. naglas na korjenitom slogu (*kūpām*). Kod ovih glagola ima 3. l. pl. isti naglas kao i inf. (na pr. *kúpajū*). Ali u B imaju neki glagoli i u ovom licu, kao i u ostalom prezentu, na pr.: *lúpat — lúpān — lúpajū, gúrat — gúrān — gúrājū*, ali i onako kako je zakonito, t. j.: *gúrājū, lúpajū*.

Naglas se mijenja u B još ovako u pojedinim licima i kod glagola, koji u prez. imaju osnovu od jednoga sloga, na pr.: *dāti, znāti* (-mrijeti, -četi i t. d., koji su u B u običaju samo složeni, ne mijenjaju se ovako), na pr.: *dān — dāš — dā — dámo — dáte — dādū* i t. d.

Kad su ovi spomenuti glagoli (-mrijeti, -četi i t. d.) složeni, onda skače u B naglas na prepoziciju — u obliku \, a ne \ — makar prepozicija bila i višesložna, na pr.: *izažmēn, ùmrēn, rāzastrēn, òbumrēn; pòčmēn, zàpòč-mēn* i t. d. Naglas u B ostaje u cijelom prez. nepromijenjen, t. j. onakav, kakav je u 1. l. sing. prez.

Ako li su pak glagoli, koji imaju u prez. osnovu od jednoga sloga, u B u običaju i prosti i složeni, onda kod 6/405 složenih prelazi naglas na prepo-ziciju — u obliku \. na pr.: *pòznān — pòznāš, dòdān — dòdāš* i t. d., i na-glas im ostaje u svim oblicima isti i na istom slogu, t. j. nemamo oblika: *poznāmo, poznāte* i t. d.

Ako prezentska osnova izlazi na *-a* ili *i*, onda je ovo *-a* i *-i* uvijek u B dugo (Na pr.: *vidīn, vīdiš ...; držīn, držīš ...; čūvān, čūvāš* i t. d.). Ako li ova osnova izlazi na *-e*, onda ovo *-e* može biti jednom dugo, a drugi put opet kratko, na pr.: *plēten, plēteš ...; pēčen, pēčeš ...; bēren, bēreš ...; trésen, tréseš ...; ali tōnēn, tōnēš ...; sījēn, sījēš ...; kúpujēn, kúpujēš* i t. d. Kod D nalazi se svuda duljina na ovome *-e*.

Za B daje se postaviti ovo pravilo za dužinu i kratkoću vokala *-e*.

a) Glas *e* uvijek je u B dug, ako nije bio vokal *e* prvobitno naglašen, na pr.: *tōnēn — tōnēš ...; lēžēn — lēžēš; sīdēn (=sjedem) — sīdēš ...; bljūnēn — bljūnēš ...; bījēn — bījēš ...; kōljēn — kōljēš ...; kúpujēn — kúpujēš ...; bānujēn — bānujēš ...; sūčēn — sūčēš ...; pīšēn — pīšēš* i t. d. Isto se ovo događa u B i kod glagola, koji su složeni, te su svoj naglas — u obli-

ku \ — bacili na prepoziciju, na pr.: *ùmrēn* — *ùmrēš* ...; *pròpnēn* — *pròpnēš* ... i t. d.

Jedini izuzetak od ovoga pravila, što je meni poznato, čine oblici glagola *htjeti* i *moći*.

b) ako li je *e* bio prvobitno nosiocem naglasa, uvijek je u B kratak, na pr.: *plèten* (= *pletēm*) — *plèteš* ...; *pèčen* — *pèčeš* ...; *zòven* — *zòveš* ...; *bèren* — *bèreš* ... (D *bèrēm* s. 89.); *trésen* — (= *trésem*), *tréseš* ...; *dúben* — *dúbeš* ...; *túčen* — *túčeš*²⁹(1/405) i t. d.

§ 24. Za aor, možemo reći pravilo, da se u B, gdje god se kod D u 2. i 3. 1. sing. aorista nalazi \ ili ^, nalazi gotovo uvijek u sva tri lica isti naglas i isti oblik (t. j. 3. 1. sing.) služi za sva tri lica, na pr. *bì*, *pì*, *pòpì*, *túče*, *trése*, *ìstrēse* i t. d.

Glagoli *gřtati* (B *zgřcat*), *kājati* i drugi, 6/406 koji se kod D s ovima spojinju (isp. D s. 87., 90. i 91.) nemaju u D duljine u sing. aor., t. j. aor. glasi za sva tri lica: *zgřća*, *kāja* i t. d. (D *gřtah* — *gřtā* ...; *kajah*, *kājā* ...; s. 87., 90. i 91.). Ove su duljine iščezle u B zaista zato, da ne bi ovaj oblik bio jednak s part. praet. act. II., gdje ovaj oblik glasi nakon što se *o* (= *l*) kontrahiralo s *a*, t. j. *zgřcā* (= *zgřcao*), *kājā* (= *kājao*) i t. d.

§ 25. Kod oblika od glagola, koji imaju naglas kao *kléti* i *trésti* (D s. 4., 5. i 25.) prevladao je u B u ptc. praet. act. II. naglas masc. u sva tri roda, t. j. *klěja* (prije *klēl*) — *klēla* — *klēlo*, *trēsā* — *trēsla* — *trēslo*, *rēsā* — *rēslo*, *zēbā* — *zēbla* — *zēblo*, *skūbā* — *skūbla* — *skūblo* i t. d.

§ 26. Kod glagola, koji su naglašeni kao *prēsti* (D s. 11. i 12.), promijenio se naglas u drugom glag. pridjevu, pod utjecajem adjektiva, kojekako, na pr.: *prēden* — *prēdena* — *prēdeno* ili *prēden* — *prēdena* — *prēdeno* ili *prēden* — *predēna* — *predēno*, a tako i drugi (vidi više u obl.) i t. d.

OBLICI.

Imenice.

1. Imenice muškoga roda.

§ 27. *Nom. sing.* Od riječi *gospodin* glasi nom. sing. i *gospodini*, ali samo onda kad je govor o Bogu, na pr. *gospodini Bog*.

§ 28. *Gen. sing.* Riječi *pas* (пѣсъ) i *san* (сѣпъ) mogu zadržavati sekundarno *a*, a mogu ga i gubiti (ne samo u ovom padežu, nego i u ostalijem),

²⁹ (1/405) Isto ovo pitanje pokušao je riješiti prof. Budmani u svojoj gramatici (Gram. della lingua serbo-croata, Vienna, 1867., s. 105. i 106.), obzirujući se na Vuka, koji je bilježio duljinu i kratkoću *e* u prez. No pravilo, što ga je on postavio, nije potpuno, pa ga je prof. Rešetar (o. c. s. 193.) drukčije formulirao i dopunio s obzirom na svoj R i Pr dijalekat, t. j. on kaže, da ova dvostrukost (*ě* — *ē*) može doći u svim slučajevima, gdje *e* nije prvobitno naglašeno bilo, i tako ne samo u slučajevima kao: *bijemo*, *lijemo*, *kupujemo*, nego i u takovima kao: *ištemo*, *lažemo* ... *pišemo* i t. d. (vidi s. 193.). Ako je pak — veli nadalje Rešetar — *e* prvobitno naglašeno bilo, tada je to *e* u R, ako je slog ispred njega dug, redovno kratko, na pr. *trésem*, rjeđe *trésēm* i t. d., a u Pr je zaista uvijek kratko, na pr.: *trēsēm*, *rāstēm* (o. c. 193.). Za B ne vrijedi ni jedno od ova dva pravila.

kaže se: *psa* i *pasa*, *sna* i *sana* i t. d. Tako je i u Hrv. primorju (isp. Rad. 121., s. 118.). Isto tako imade deminutiv od *pas*, t. j. *psić* — *psića* i *pasića* i t. d.

Ovi su drugi oblici analogije prema riječima, koje imaju *a* po zakonu.

Kad kod ovijeh imenica, što smo ih naprijed spomenuli, ostaje pomično *a* u svima oblicima, onda akcenat ∞ ostaje na tome *a* u svima oblicima, osim genitiva plur., koji glasi: *pāsā* i *pāsā*.

Sān ima u sing. isti akc. u B kao i *pās*, a u nom. plur. glasi: *sn̄, sāni* — *snōvi* — *sānovi*; gen. pl. samo *sānā* (P *sānā*, s. 69.) (Broj naznačuje stranu, na kojoj se takova paradigma ili riječ nalazi u P raspravi. Ovako ćemo od sada naprijed uvijek označiti. Slovo *s* = strana.)

U ostalijem padežima — kao i *pās*. Što se tiče akcenta kod 6/407 ovijeh riječi, kad zadržavaju pomično *a*, to će on biti zaista analogija prema riječima s nepomičnijem *a*, na pr.: *lāv* — *lāva* (isp. P s. 3.). Riječ *šav* ne gubi nigda svoj *a*, nego glasi: *šava*, *šavu* i t. d., a to je uzrokovalo, da je ona promijenila i naglas, koji joj se mijenja u ostalijem padežima kao u *kōnj* — *kōnja* (isp. P 4.). Ova se riječ iznevjerila i drugim nekijem štokav. dijalektima, te joj se akcenat mijenja kao u *lāv* — *lāva* (isp. Reš — kratica je za Rešetar — o. c. str. 45.).

§ 29. a) Riječi, koje se svršuju u nom. sing. na konzontan, izuzevši one na guturale (a vok. se sing. od njih rijetko upotrebljava), imaju u voc. sing., ako se taj padež upotrijebi, *u* i *e* (*u* je običnije), na pr.: *nosu*, *zecu*, *biseru*, *kralju*, *nožu*, *vidu*, *kovaču* — *kovače*, *pisaru* — *pisare*, *rodu* — *rode*, ali samo: *čoviče*, *bože*, *duše* (i *duvu*), a tako i *brate*.

b) Riječi na *r* (= рѣ) imaju u voc. *u* i *e* jedno pored drugoga, na pr. *gospodar* — *gospodare*, *caru* — *care* i t. d.

c) Od imenice *čaća* (koja spada k *a*-osn.) imamo najviše oblika u ovom padežu, t. j. *čaća*, *čaćo*, *čaćo* i *čaćo*.

Na otoku Silbi imamo *čaće*, a u Dubašnici *čaćo* (vidi u Radu 121., s. 122.).

Inače se sklanja ova riječ kao *žena*.

d) Riječi na *-dak*, *-tak*, *-čak*, imaju voc. na *u*, na pr.: *petku*, *svetku*, *mačku* i t. d. Ovaj padež od ovakovijeh imenica dosta je, doduše rijedak), ali od *tetak* glasi voc. *tětko*, ili je jednak nom., t. j. *tétak*. Vuk ima samo *těče* (isp. rječ. 1818., XXXVIII.).

§ 30. *Instr. sing.* Imenice sa platalom primaju, protiv pravila, u ovome padežu *-on* (= om) mjesto *-en* (= em), na pr. *konjon*, *krajon*, *ježon*, *mužon*, ali — kod riječi na *r* (= рѣ) — dolazi jedno pored drugoga, t. j. *pisaron* i *pisaren*, *caron* i *caren*, *gospodaron* i *gospodaren* i t. d. No mnogo je običnija ova pojava kod riječi srednjega roda, tako da ne bih znao reći, koji oblici češće dolaze, govori se jednako: *suncon* i *suncen*, *poljon* i *poljen* i t. d.

Bilješka. Riječ *put* ne drži se gramat. pravila, t. j. da ima s prijedlogom *putom* (pod *putom*), a bez prijedloga *putem*, već dolaze jedni oblici pored drugih bez razlike.

§ 31. *Nom. pl.* U nom. pl. њ/о osnova prelaze guturali u sibilante, na pr.: *prosjaci*, *vrazi*, *trbusi* i *trbuvi*. Ovaj posljednji primjer (t. j. *trbuvi*), a onda i plurali: *oraji*, *griji* i t. d. — bit će kasniji plod glasovnijeh promjena.

U ovom padežu mogu imenice rasti, t. j. dobivaju umetak *-ov-*, *-ev-*. Ovaj umetak dolazi u B obično kod jednosložnijih imenica i 6/408 kod onijeh, koje imaju pomično *a*, na pr.: *brci* i *brkovi*, *dari* i *darovi*, *posa(o)* — *posli* — *poslovi*, *strošci*³⁰(1/408) i *stroškovi* i t. d.

Od drugih dvosložnijih (ili trosložnijih) imenica nije običan širi plural, tako od *golub*, *labud*, *gavran* i t. d. imamo samo: *golubi*, *labudi*, *gavrani* i t. d.

Riječi, kojima se osnova svršava na palatal, imaju u ovom padežu dosta često *-ov-* mj. *-ev-*, na pr.: *bojovi*, *mužovi*, *košovi* i t. d. Ovako je i u dubrovačkom i mostarskom dijalektu (ispor. Rad 65., s. 170. i 121., s. 200.).

Riječima *knez* (koja se upotrebljava još samo u nadimku — Spitzname —) i *stric* ne raste pl. nigda, već glase: *knezi*, *strici*, dok od riječi *zec* nalazi se i kraći pl., a k tome može imati u pl. *-ov* i *-ev*, veli se na pr.: *zeci*, *zecovi* i *zecevi*. Za ove dvije posljednje riječi (*zec*, *stric*) veli Vuk da se u pl. govore: *stricevi* i *stričevi*, *zecovi* i *zečevi* (isp. rječ. 1818, XXXIX.)

Jednosložne imenice na *št* — *žd* nemaju dužega pl., pa glase samo: *prišti*, (*h*)*rušti*, *daždi* i t. d.

Od riječi, koje se u nom. sing. svršuju na *in* i *janin*, ima B obično kraće oblike, samo od: *gospodin*, *ciganin*, *građanin* i *Bugarin* ima pl. i *gospodini*, *ciganini*, *građanini*, *Bugarini*.³¹(2/408)

§ 32. *Gen pl.* a) Osim riječi *crv*, *gost*, *ljudi*, *misec*, *mrav*, *put* (= njem. »mal«), *uš* (vaš), što ih Vuk navodi u rječ. 1818., XXXVIII., i prof. Maretić u gram., s. 149., imaju u ovom padežu u B i još i: *vol*, *sold*, *srp*, *trn*, *pozdrav*, *golub*, *vorent* (*forinta*), *dar*, *voz*, *zub*, koje se sve inače sklanjaju kao *jelen*. No imenice: *crv*, *mrav*, *put*, *sold* i *pozdrav* mogu imati u ovom padežu i *a*, t. j. prema *o*-dekl., na pr. *črvā*, *mrāvā* i t. d., a *trn* i *vol* imaju još: *trnova*, *volova*.

Od riječi *pozdrav* upotrebljava se gen. na *i* (t. j. po *i*-dekl.) samo onda, kad je govor o molitvi, na pr.: *pet pozdravi gospodinovi*.

U starije doba bilo je (u štokav.) i više ovakovijeh oblika (ispor. Dan. Ist. obl. s. 75. i 78.).

b) Stari gen. pl., kod imenica muš. roda, poznat nam je samo od imenice *súdac*, t. j. *súdāc*, ali se nalazi i potpuni oblik *súdācā*.

I ovdje možemo pomišljati na čakav. utjecaj.

§ 33. *Dat. pl.* (Loc. i instr.) U očenašu se čuva još stari dat. *dužnikom*. — U ovom padežu (kao i u druga dva) otpada inače uvijek skrajnje *a*, a *n* onda prelazi u *n* (vidi § 14.2) pa imademo: *ljudin*, *prijateljnin*, *Turčin* i t. d.

§ 34. *Instrum. pl.* Stari instr. sing. čuje se kod 6/409 imenica muš. roda, što je meni poznato, od imenica: *zub*, *junak*, *konj*, t. j. govori se pored *zubin*, *junacin*, *konjin* i *zubi*, *junaci*, *konji*.

³⁰ (1/408) Prof. Maretić misli u svojoj gram., s. 140, da od trōšac nije običan kraći oblik.

³¹ (2/408) Kraći oblik: Būgāri, P Būgari (P Rad 59., s. 68.) Ova duljina ostaje i u drugijem oblicima u B.

§ 35. *Bilješka*. Ipokoristična vlastita imena muž. roda imaju u nom. završetak *e* ili *a*, a prema tome, koji završetak imaju, imaju i različan naglas. Imamo na pr. *Pére, Jure, Mile* ili *Pèra, Jùra, Mìla, Mārka* i t. d.

Sličan pojav imamo i u mostarskom dijalektu (isp. Rad 153., s. 62.). Inače se ova imena sklanjaju posve kao *žena*.

Kod ovijeh je posljednjih imenica voc. sing. = nom., samo one prve (*Pére* i t. d.) dobivaju \wedge mj \swarrow .

* * *

§ 36. Imenice koje mijenjaju u B naglas kao *kònj* — *kònja*³²(1/409) isp. P. 4.), slažu se u promjeni s P.

§ 37. Imenicama, koje mijenjaju naglas kao *kòsac* — *kosca*³³(2/409) (P 70.), ostaje u B uvijek isti naglas, kakav je u nom. sing., osim u voc. sing. i u gen. pl., gdje dolazi \backslash na prvi slog, a u gen. pl. još i duljina na pretposljednem slogu, t. j. ti padeži glase: *kòšče* — *kòsācā*; *mòmče* — *mòmākā*; *biljče* — *biljācā* i t. d. Kod P imaju ove riječi: u voc. sing. i plur. \backslash —, a u genit. pl. — \swarrow \wedge , a inače im ostaje isti naglas i na istom slogu kao i u nom. sing.

Rešetarovi dijalekti imaju u gen. pl. koje naglas kao B, koje kao P, t. j. *otācā*, *kotācā*³⁴(3/409) i *pòsālā*, *òtācā* (isp. Reš. o. c. s. 47.).

U B mogu imati ovako dvostruki naglas, što je meni poznato, samo *òtac* i *pròštac* i glase: *òtācā*, i *otācā*, *pròštācā* i *proštācā*.

Gen. pl. *kòsācā*, *biljācā* i t. d. zacijelo je **6/410** analogija prema: *stārācē*, *pālācā*³⁵(1/409) i gdje je ovaj naglas zakonit.

Bilješka. Voc. sing. od *momak* glasi u B, ako dolazi lab + cons. *mòmče*, a ako dolazi liq + cons. *mòmče*.

Ako je gen. pl. raširen s -ov-, onda u B stoji naglas \backslash uvijek na prvom slogu, na pr.: *gròb* (gròba) — *gròbovi* — *gròbòvā*, *tòp* (tòpa) — *tòpovi* — *tòpòvā* s. 11.); *vò* (vòla) — (vòla) — *vòlovi* — *vòlòvā* (običnije *vòli*), P *vòlòvā* (s. 11.).

³² (1/409) Ovako mijenjaju u B naglas i: *bòr* — *bòra*, rus. *боръ* — *borà*; *kròv* — *kròva*, čak. *kròv* — *krovà* (Kod Nemanića \swarrow (= \wedge)*, \backslash (= \backslash), r. *кронъ* — *króva*; *stvòr* — *stvòra*; *čvòr* — *čvòra*. Kod P imaju ove riječi isti naglas kao: *zmāj* — *zmāja* (isp. P s. 7.). Isto ovako mijenjaju i riječi: *člèn* — *člèna*, *bāk* — *bàka* (kod P kao *drùg* — *drúga*, isp. s. 9.); *grēm* — *grēma*, *bīk* — *bīka* (kod P kao *krāl̄j* — *krāl̄ja*, isp. s. 13.); *pòd* — *pòda*, P *pòd* — *pòda* (Mažuranić, Slov. herv. Zgb 1869. s. 15.); *gròzd* — *gròzda*, č. *gròzd* — *grozdà*, r. *gròzdъ* — *grozdá*; *dròzd* — *dròzda*, r. *drozdъ* — *drozdá*. Kod P *gròzd* i *dròzd* mijenjaju naglas kao *drùg* — *drúga*.

* Na riječi *kròv* Nemanićev naglas \swarrow jednak je Vukovu \swarrow od rijeke do Kraljevice; po Vinodolu bit će jednak Gospićevu posavačkom \swarrow , a po Grobniku \backslash .

³³ (2/409) Ovako mijenjaju naglas u B i riječi: *vītā* — *vītla*, *ùgā* — *ùgla*, a kod P obje kao *sūžanj* — *sūžnja* (isp. s. 72.).

³⁴ (3/409) Starija akcentuacija.

³⁵ (1/410) Prof. Rešetar misli, da je \backslash \triangle \triangle u gen. pl. starije, a — \swarrow \triangle \triangle novije, i uzrokovano ostalijem padežima, koji su bili konačno naglašeni. Meni se razlaganje prof. Reš. ne čini dosta vjerojatno, i zato tumačim ovo kao analogiju (isp. o. c. s. 47. i 48.).

Isto ovako i: *kòtā* (kòtla) — *kòtlovi* — *kòtlōvā*, P *kòtlōvā* (s. 75.); *pò-sā* (pòsla) — *pòslovi* — *pòslōvā*, P *pòslōvā* (s. 75.).

§ 38. Kod nekih riječi, koje bi u B morale biti naglašene kao *stòlac* — *stólca* (Kod P sub *òrao* — *òrla* = u B *òrā* — *òrla*, s. 75.), prešla je duljina, što je čini stalna skupina konzonanata (t. j.: j, l, lj, m, n, nj, r, v + cons.)³⁶(2/410) u gen.) također i u nom³⁷(3/410) Po P mijenja se naglas kod riječi, koje su naglašene kao *stòlac* — *stólca*, samo u voc. sing., gdje dolazi \wedge i gen. pl., gdje dolazi \swarrow na drugom slogu (*stolácā*), a inače ostaje naglas gen. sing. nepromijenjen. Samo: *kònac*, *lònac*, *nòvac* imaju po P u pl.: *kònci*, — *kòncā* — *kòncima* — *kònce* i t. d. B se razilazi od P, jer je u B u gen. plur. naglas uvijek na korjenitom slogu, t. j. *lòncā*, *kòncā*, *dòlncā*, *mòljncā* *stòlncā*, *lòvncā* (i *lòvncā*), *cr̀ncā* (i *cr̀ncā*) i t. d. Isto ovakova akcentuacija nalazi se i u Reš. dijalektima (ispor. Reš. s. 52.).

Imenice, koje imaju u gen. pl. \backslash , imaju u B u cijelom pl. \wedge , t. j. *lònci*, *dòci*, *stòci*, *mòlji* — *mòljci*, *štèncin*, *nòvcin* i t. d., a one, koje mogu imati \backslash i \wedge , ili samo \wedge , kao *cr̀nac*, *lòvac*, *òvan*, *vòlak*, *br̀vac*, *pàrac*, *zǹnac*, *st̀nak*, imaju isti naglas u pl. kao i u nom. sing. (ili gen. sing.).

Ovdje možemo pomišljati da je naglasivanje korjenitoga sloga, t. j. \backslash ili \wedge starije³⁸(4/410) od — \swarrow \triangle i da su nekoć i one 6/411 riječi, koje imaju u gen. pl. sada \backslash , imale \wedge , pa ih je analogija izjednačila, t. j. *lòncā* — **lòncā* je nastalo prema *st̀rncā*, budući da je bilo potpore u ostalijem padežima, na pr.: *lòncin*, *st̀rncin* i t. d. Što na pr. nije od *òvan* ili *pàrac* nastalo *òvānā* — *p̀rncā*, *negoòvānā* — *p̀rncā*, to je zato, što u ostalijem padežima nije bilo sličnosti u naglasku, t. j. oni su imali isti naglas kao gen. sing.).

Bilješka. *Òrā* — *òrla* ima u B u svim padežima \swarrow na prvom slogu, osim voc. sing., gdje se nalazi \backslash (òrle).

§ 39. U naglasu kod riječi, koje ga mijenjaju kao imenica *kr̀alj* — *kr̀alja* (P. 13.), slaže se B potpuno s P.

Reš. (isp. o. c., s. 55.) se čini naglas vok. pl. (*kr̀alji*) nekako čudnovat i misli, da bi možda trebalo reći *kr̀alji*, ali on sam ne može potvrditi toga oblika iz naroda. Ja pak mogu samo potvrditi oblik *kr̀alji*.

Taj naglas poznat mi je iz molitve, koja se moli o »sv. tri kralja« i počinje: *O svèti kr̀alji od istoka...*

³⁶ (2/410) Isp. o djelovanju ovijeh konzonanata više kod L. Masinga, Die Hauptformen serbisch-chorwatischen Accents. St. Petersburg, 1876. s. 76.

³⁷ (2/410) Takove su riječi: *òvan*, *vòlak*, *lòvac*, *nòvac* (kod P \swarrow — s. 75.). Kao *lònac* mijenjaju u B naglas i *mòljac*, *cr̀nac*, *pr̀vac*, *pàrac*, *štènac* (kod P sve kao *kòsac* — *kòsca*, isp. s. 75.). Ovamo idu i *zǹnac*, *zǹanca* (kod P *zǹnac* — *zǹanca*, isp. s. 72.), *st̀nak* — *st̀nka* (kod P *st̀nak* — *st̀nka*, s. 72.), *jàrak* — *jàrka* (P *jàrak* — *jàrka*, s. 74.). Ovakovijeh pojava ima i u Reš. R i Pr dijalektu (ispr. Reš. str. 52.), na pr.: *òvan*, *kònac*, *lònac* i t. d.

³⁸ (4/410) Ovako mijenjaju u B naglas i: *knèz* — *knèza*, *jèz* — *jèza*, r. *ež* — *ežā*; *pùz* — *pùza*, čak. *puž* — *pužā*; *ùd* — *ùda*; *žulj* — *žulja*, č. *žulj* — *žulja*; *smi* — *smija*, č. *smèh* — *smèhā*, r. *smèh* — *smèhā*; *rèp* — *rèpa* (i *rèpa*) č. *rep* — *rèpa*. Sve ove imenice mijenjaju kod P naglas kao *dr̀ug* — *dr̀uga* (isp. s. 9. i 10.).

³⁹ (1/411) Ovako mijenjaju u B i: *ràšak*, *kòbac*, *st̀upac*, *tr̀upac* (kod P sve kao *kòsac* — *kòsca*, s. 75.).

§ 40. Nekoje riječi, koje kod P mijenjaju naglas kao *kòsac* — *kòsca* (P 75.), mijenjaju u B kao *skúpac* — *skúpca* (P 71.),³⁹(1/411) t. j. posve se slažu s Leskienovim pravilom,⁴⁰(2/411) koje glasi: Ako osnovna riječ ima \wedge , onda riječ, koja je stvorena sufiksom *-ac*, ima \swarrow , na pr. *zúb* — *zúbac*, *lák* — *lúčac* i t. d., a tako i kod nas: *stúp* — *stúpac*, *trúp* — *trúpac* i t. d.

§ 41. Riječi, koje su u B naglašene kao *bjegúnac* — *bjegúnca* (P 71. i 78.),⁴¹(3/411) slažu se posve s promjenom naglasa — u pojedinim padežima — s P, osim voc. pl., gdje kod P vidimo korjeniti slog naglašen (t. j. *bjègünci*), a u B ostaje naglas nom. sing. i u voc. pl.

§ 42. I riječi, koje mijenjaju u B naglas kao *jùnāk* — *junáka* (P s. 6. i 13.),⁴²(4/411) razlikuju se u voc. pl. u naglasu, jer u B voc. glasi: *junáci*, a ne kao kod P *jünaci*.

No ovo (*junáci*) će biti novija akcentuacija, koju je izazvala analogija prema ostalijem padežima, jer se u riječi *jünáci*, koja se danas upotrebljava kao interjekcija u govoru, nalazi naglas \searrow na korjenitom slogu.

* * *

§ 43. a) Riječi, koje mijenjaju naglas kao *läv* — *läva* 6/412 (P 3. i 6.),⁴³(1/412) ne mijenjaju naglasa u lok. sing. ni one, koje naznačuju nešto neživo, jer se veli: *pò pragu*, *pò prstu* i t. d.

P navodi par (ovakovijeh) riječi, koje imaju u loc. sing. \searrow , na pr.: *času*, *čotu* (ne nalazi se u B), *pràgu*, *prstu*, *ràtu*, *skùpu*, *splètu*, *Vlàhu* (isp. P s. 7.). Sve ove riječi imaju \searrow u lok. sing.

b) Imenice, koje mijenjaju naglas u B kao *lòv* — *lòva* (kod P. sub *zmáj* — *zmàja*, s. 7.),⁴⁴(2/412) a naznačuju nešto neživo, imaju u B, kao i kod P, uvijek \searrow u lok. sing.

c) Od imenica, koje mijenjaju naglas kao *sùžanj* — *sùžnja* (P s. 70. i 72.),⁴⁵(3/412) imaju kod P samo *mòzak*, *nòkat* i *vòsak* u lok. sing. *mòzgu*,

⁴⁰ (2/411) Ispor. Leskien (o. c.) Bd X. S. 194. i dalje.

⁴¹ (3/411) Ovako mijenjaju naglas i nekoje riječi, kojima je naglas iz gen. sing. prodro u nom., na pr.: *udóvac* — *blizánac*, *sinóvac*, a kod P *udóvac* — *udóvca*, *blizának* — *blizánka* i *blizánka*, *sinóvac* — *sinóvca* (isp. s. 76. i 77.).

⁴² (4/411) Isto ovako mijenjaju naglas u B i: *dinār* — *dinára*, *lëmün* — *lëmúna*, *kõtār* — *kotára*, *vócār* — *vócára*, *könjíc* — *konjícá* (kod P sve kao *gävran* — *gävra*, s. 58., 59.). Ova o idu još i: *bàrjak* — *barjaka*, P *bàrjak* — *bàrjaka* (s. 20.); *kòlnik* — *kolníka*, *bòlnik* — *bolníka* (kod P kao *prâznik* — *prâznika*, s. 59.); *tüdin* — *tüđina*, P *tüđin* — *tüđina* s. 32.).

⁴³ (1/412) U B mijenjaju ovako naglas i: *čír* — *čira*, isto i u Reš. dijalektima, (isp. Reš. o. c. s. 61. i 62.), P *čír* — *čira* (s. 9); *žbir* — *žbira*, tako isto i u Reš R i Pr dijalektu (Reš 61. i 62.), P *žbir* — *žbira*; *düv* — *düva*, r. *duhъ* — *dúha*, č. *dúh* — *dúha*, P *dúh* — *dúha* (s. 9); *zmáj* — *zmàja*, č. *zmáj* — *zmàja*, P *zmáj* — *zmàja* (s. 7.); *bič* — *biča*, r. *bičъ* — *bičá*, č. *bič* — *biča*, P *bič* — *biča* (s. 10.); *vès* — *vèsa*, P *fès* — *fèsa* (s. 10.) Reš. dijalekti R i Pr *fès* — *fèsa* (Reš. s. 61. i 62.).

⁴⁴ (2/412) Isto ovako mijenjaju i: *gròm* — *gròma* (Tako je i kod Mažuranića, isp. o. c., str. 16., i u Reš. Pr dijalektu, s. 62.), P *gròm* — *gròma* (s. 11.), rus. *grómъ* — *gróma*, *stóg* — *stòga*, P *stóg* — *stòga* (s. 11.), rus. *stogъ* — *stóga*, č. *stóg* — *stòga*; *vóz* — *vòza*, P *vóz* — *vòza* (s. 9.), r. *voзъ* — *vóza*, č. *vóz* — *vòza*.

⁴⁵ (3/412) Ovako mijenjaju u B i: *svèkar* — *svèkra*, P *svèkar* — *svèkra* (s. 73.), *čèšalj* — *čèšlja*, P *čèšalj* — *čèšlja* i *čèšlja* (s. 73.); *Pètar* — *Pètra*, *Pètar* — *Pètra* i *Pètra* (s. 73.); *lákát* — *lákta* (i *lákát* — *lákta* — bez razlike u značenju), P *lákát* — *lákta* (s. 74.).

nòktu, vòsku. U B imaju ove riječi dvostruku akcentuaciju, jer se veli: *po mòsku, po nòktu* i *pò nokt* u t. d.

Ako je pl. raširen sa -ov-, -ev-, onda ostaje naglas kod imenica pod a) kao i kod P (*lāvovi — lāvōvā*); kod imenica pod b) mijenja se naglas u B, i one se razlikuju od P, t. j. one dobivaju svuda naglas kao da su bile konačno naglašene (t. j. *rozi: rogi: rog-ov-ī*), na pr.: *krājevi — krājēvā ...; rōgovi — rōgōvā* i t. d., a kod P imaju ove dvije imenice, ako im je pl. raširen: *krājevi — krajēvā — krājevima, rōgovi — rogōvā — rōgovima* (isp. P 8.), a ostale kao i u B, t. j. \ — —.

Od imenica pod c) nisu mi poznati rašireni oblici u B.

Kod imenica pod b) obični su u gen. pl. kraći oblici (u B) samo od imenica (h)ôdā, krāj, lôj, skòk, smòk, sòj, tòr t. j. ôdā, krājā, lôjā i t. d., a inače uvijek rašireni: *bòkōvā, bōdōvā, čvòrōvā* i t. d.

Bilješka. Za riječ *nòkat* kaže P, da ima u gen. pl. *nokáta* (s. 72.). U B samo *nòkātā*, t. j. kao i sve druge ovakove riječi. Ovako imaju i neki Reš. dijalekti, vidi s. 36.

Kod imenica, koje mijenjaju u B naglas kao: *stārac 6/413 — stārca* (u B i *stārac — stārca*), P. 72.), dolazi kraćina korjenitoga sloga samo u nom. sing. i u gen. pl., t. j. gdje nema uzroka duljini.

§ 45. Imenice, koje mijenjaju u B naglas kao *drág — drāga* (P s. 4. i 9.)⁴⁶(1/413) i *būbanj — būbnja* (P 70. i 74.)⁴⁷(2/413) prave razliku u mijenjaju akcenta — prema P ovako:

Imenice bez pomičnoga *a*, koje naznačuju nešto neživo (osim *grôt*, lok. sing. *grôtu*) naglašene su po P u lok. sing. konačno, na pr.: *glásu (glasī)*, *dáru* i t. d. Od onih imenica, koje imaju pomično *a*, naglašene su tako samo: *járuk* (u B *járuk*) i *Jázak* (ne nalazi se u B), t. j. *járku, Jásku* (P s. 74.).

Što se tiče naglasa, s obzirom na naše paradigme i na lok. sing., kod imenica, koje naznačuju što neživo,⁴⁸(3/413) to se B slaže potpuno s P u svim padežima, osim u gen. pl. imenica s pomičnijem *a*, t. j. naglas nom. sing. ostaje kod P u svima padežima, osim. gen. pl., nepromijenjen. Gen. pl.

⁴⁶ (1/413) Ovako mijenjaju u B i: *jād — jāda*, P *jād — jāda* (s. 69.); *kāt — káta*, P *kāt — káta* (s. 6.), *spās — spāsa* (s. 70.); P *spās — spāsa* (s. 7.); *gnjēv — gnjēva*. Isto tako i u Reš. O dijalektu (s. 67.), P *gnjēv — gnjēva* (s. 69.), *tāst — tāsta* i *tāsta*. — (Isto i u Reš. O i Pr dijalektu s. 67.).

⁴⁷ (2/413) Isto ovako mijenjaju u B i: *sēžanj — (šēšenj) — šēžnja*, P *sēžanj — sēžnja* (s. 72.), *vīganj — (vīgenj) — vīgnja*, P *vīganj — vīgnja* (s. 72.); *ūzā — ūzla*, P *ūzao — ūzla* (s. 72.).

⁴⁸ (3/413) Što se tiče mišljenja prof. Rešetara (isp. o. c. str. 69.), t. j. da su nekoć i imenice, koje znače živa bića, imale u lok. sing. isti naglas kao one, koje znače neživa, i da je tome učuvan još i danas ostatak u svezi *po vragu* (i rus. volkú), to mi se ne čini vjerojatno. Osobito mi se to čini zato nevjerojatno, što je taj ostatak učuvan baš kod imenice, koja označuje nešto, što mi nijesmo vidjeli, već suponiramo da je živo isto tako, kao i ono, što označuje imenica *dūh*. Poznato nam je pak gramatičko pravilo, po kome imenice muž. roda, koje naznačuju nešto neživo, imaju ak. sing. = nom. sing., a kod *dūh* vidimo, da glasi ak. sing. *dūha* i *dūh*. Evo ovo nam dakle kaže, da je narod jednom shvatio *dūh* kao nešto živo, a drugi put kao nešto neživo, apstraktno. Tako i *po vragu* nastalo je jamačno s istoga razloga, t. j. to je analogija prema *po trāgu, po grādu*, a ne uspomena na staru akcentuaciju.

kod imenica bez pomičnoga *a*, konačno je naglašen, na pr.: *drúgā* (= drugà), *jádā* i t. d., a kod onih s pomičnijem *a* — korjenito, na pr.: *bādāljā*, *pēdāljā* i t. d. (P s 74.). U B, kod imenica s pomičnijem *a*, nema razlike u kvantiteti kao kod P, nego i ovdje dolazi isti naglas, koji i u ostalijem oblicima, t. j. *bādāljā*, *pēdāljā* i t. d.

Za imenicu *lākat* kaže P da ima u gen. pl. *lakātā* (s. 74.)

U B ima ova imenica u ovom padežu trostruku akcentuaciju, t. j. *lākātā*, *lākātā* i *lakātā*. — i čini razliku u značenju samo u ovom padežu. Veli se na pr.: *Kòlko si lakātā kùće izmakā? Dòbijēn jā svākū nóc od tvòji lākātā* (ili *lākātā*) *udaraca!* Dok kod P imenice: *brk*, *crv*, *mrāv* i *zúb* — mogu u dat., lok. i instr. pl. biti dvostruko naglašene, t. j. *brcima 6/414* i *brcima* i t. d. (P s. 10), dotle u B ima takav naglas samo *brk*, t. j. *brcīn* i *brcīn*, a *crv* i *mrāv* imaju samo: *crvīn*, *mrāvīn*, a tako isto dān, za koji P kaže da ima u dativu, lokat. i instr. *dānima* (s. 10).

Od *zúb* glase ovi oblici u B samo *zúbīn*.

Ako je gen. pl. raširen na -ov- ili -ev-, dolazi u B u cijelom pl. \, na pr.: *drūgovi* — *drūgōvā* — *drūgovīn* — *drūgove*, ali se u gen. nalaze oblici s onakovijem naglasom kao što ga nalazimo kod P zabilježeno, t. j.: *drugōvā*, *gradōvā* i t. d. Što je običnije, ne mogu reći.

Od *grād* i *kūm* glasi u B dat., lok. i instr. pl.: *grādovin* i *gradōvīn*, *kūmovīn* i *kumōvīn*.

Bilješka. Od *pūk* — *pūka* glasi u B ak. sing. *pūk* i *pūka*, a lok. sing. *pūku* ili *pūku* (i *puku* i u *pūku*). Ovo možemo jedino tako protumačiti, ako rećemo, da narod jedanput shvaća imenicu *pūk* kao nešto živo, a drugi put kao nešto apstraktno.

§ 46. Imenice, koje mijenjaju naglas u B kao *brātić* — *brātića* (P s. 24. i 32.),⁴⁹(1/414) slažu se s P u promjeni.

§ 47. Nekoje imenice, koje mijenjaju inače naglas kao *jāsēn* — *jāsena* (P s. 24. i 32.),⁵⁰(2/414) na pr. *bōkōr* (ne nalazi se u B), *kāmēn*, *přstēn*, *plāmēn* i *ūgljēn* — za koje P kaže, da imadu u lok. sing. *čōpōru*, *busēnu* i t. d., imaju u B *čōpōr* i *gōvōr* samo: *čōporu* i *gōvoru*, dok sve ostale imaju dvostruku akcentuaciju, t. j.: *būsenu* i *busēnu*, *přstenu* i *prstēnu* (ò prstenu i o prstēnu i t. d.)

U gen. pl. ne mijenja se naglas u B kod nijedne imenice, pa se tako ne nalazi ni: *đavōlā*, *kestēnjā*, *djevērā* kao kod P (isp. s. 33.), nego *dāvōlā*, *kěstēnjā*, *đivērā*.

⁴⁹ (1/414) Ovako su naglašene u B: *sōkō* — *sōkola* (Ovako je i u Reš. O. dijalek., s. 72.), ruski *sókolъ* — *sókola*, č. *sokol* — *sókola*, P *sókō* — *sokōla* (s. 11.), *šator* — *šatora* (isto i u Reš O i R dijalek. s. 72.), *šator* — *šatora* (s. 11.), *kálež* — *káleža*, P *kálež* — *káleža* (s. 74.); *čirić* — *čirića* (isto i u Reš. Pr R dijalek. s. 72.), P *čirić* — *čirića* (s. 19.); *čēšljic* — *čēšljica* (isto i u Reš. R dijalek. s. 72.), P *čēšljic* — *čēšljica* (s. 19.).

⁵⁰ (2/414) Ovako mijenjaju u B naglas i: *kōkōt* — *kōkota*, P *kōkōt* — *kōkōta* (s. 58.); *kūlēn* — *kūlena* (isto i u Reš. R dijalek. s. 73.), P *kūljēn* — *kūljena* (s. 19.); *plētēr* — *plētera*, P *plētēr* — *plētera* (s. 19.); *bēdēn* — *bēdena*, P *bēdem* — *bēdema* (s. 32.); *čōpōr* — *čōpora*, P *čōpor* — *čōpora* i *čōpōr* *čōpora* (s. 32. i 33.). Isto ovako mijenjaju i složenice: *ōtrōv* — *ōtrova*, P *ōtrov* — *ōtrova*, č. *ōtrov* — *ōtrova* (\ = \), *ōkōv* — *ōkova*, P *ōkov* — *ōkova* (s. 19.).

§ 48. Kod imenica, koje mijenjaju naglas kao *gävvrän* — *gävvräna* (P s. 52. i 58.),⁵¹(3/414) većina imenica, koje znače što neživo, ima po P (isp. s. 59.) / u lok. sing. na predzadnjem slogu.

U B nema većine tih imenica, a od onih, **7/483** što se nalaze, može samo *razum* imati isti naglas u lok. sing. kao i u nom., dok sve druge mogu imati isti naglas, kakav imaju u nom. sing. — i onakav, kakav P kaže — da imaju. Takove su imenice: *misëc*, *rödāj*, *közāk*. Isti naglas kao naša paradigma i ove ovdje spomenute riječi imaju i složenice: *öblak*, *öprenz*, *pögled*, *prükret* (i *prëkret*), *pröcip*, *räzum*. Ove imenice imaju dakle u lok. sing. *misëcu*, *misëcu* (ü *misëcu* i u *misëcu*), *öblaku* i *öbläku* (*nä öbläku* i na *öbläku*) i t. d. U dubrovač. d. mogu imati ovako samo: *mješëc* i *öbläk*, t. j. *mješëcu* i *mješëcu*, *öbläku* i *öbläku* (Rešet. o. c. s. 76.).

U gen. pl. imaju po P (isp. s. 59.) samo tri imenice drukčiji naglas, nego li naša paradigma, i to: *mješëc*, *ljëšnik* i *öbrüč*, t. j.: *mješëcī*, *ljëšnikā* (B *lišnjākā*), *öbrüčā* (u B *öbrüči*). Osim ove 3 imenice imaju u B ovako još: *plivāč* i *šijāč*, koje su i onako u B u cijelom pl. konačno naglašene, t. j. *plivāči* (= *plivāči*) — *plivāčīn*, *plivāči* i t. d. P poznaje samo dvije takove imenice, koje u pl. imaju naglas na pretposljednjem slogu, ili u dat., lok., instr. na trećem od kraja, i to *dīnār* i *kōmād*, na pr.: *komādi*, *komādā*, *komādima*, *komāde* (isp. P s. 59.) i t. d.

Što se tiče imenice *kōmād*, to ona može imati u B dvostruku akcentuaciju, t. j. kao naša paradigma (*kōmādi* — *kōmādā*, *kōmādīn*, *kōmāde*) i onako kako je kod P (*komādi*, *komādā*) i t. d.

Bilješka 1. U dat., lok. i instr. pl. pored *öblācīn*, *öbrüčīn* može se čuti *öblācīn*, *öbrüčīn*, ali dosta rijetko. U dubrovačkom se čuvaju posljednji oblici, t. j. *öblācima*, *öbrüčīma*, isp. Reš. o. c., s. 76.

Bilješka 2. Imenice *rūcelj* — *rūcelja*, *grābež* — *grābeža*, *lāvež* — *lāveža* i *rībež* — *rībeža* imaju, prema naglasu, što ga nalazimo kod P zabilježena, razliku u intonaciji, jer kod P mijenjaju sve četiri imenice naglas **7/484** kao *prōrok* — *prōroka* (isp. P 33. i 34.), a u B kao *lōgor* — *lōgora* (P s. 25. i 33.).

§ 49. Od imenice *čövjek*, koja inače mijenja naglas kao *jëzik* — *jëzika* (P s. 18. i 19.),⁵²(1/484) glasi u B vok. sing. *čövīče*, t. j. ni ona ne mijenja naglasa u ovom padežu u \, kao što ga vidimo kod P zabilježeno, t. j. *čövječe*.

⁵¹ (3/414) Isto ovako mijenjaju u B: *ljökāč* — *ljökāča*, P *ljökāč* — *ljökāča* (s. 14.); *plivāč* — *plivāča*, P *plivāč*, *plivāča* (s. 14.); *šijāč* — *šijāča* (i *šijāča*), P *šijāč* — *šijāča* (s. 14.); *bökün* — *böküna* (Isto i u Reš. Pr R dijalektu, s. 75.), P *bökün* — *böküna* (s. 14.); *pröliv* — *pröлива*, P *pröljev* — *pröljeva* (s. 19.).

⁵² (1/484) Isto ovako mijenjaju naglas u B i neke imenice, koje ga kod P mijenjaju kao *lūdōv* — *lūdōva* (isp. P s. 11.). Takove su: *lūdov* — *lūdova*, *gōvor* — *gōvora*, *šarov* — *šarova*, *Židov* — *Židova*. I nekoje riječi koje kod P mijenjaju naglas kao *brätīc* — *brätīca* (P s. 32.), mijenjaju ga u B kao *jëzik* — *jëzika*, na pr.: *sūsīd* — *sūsīda*, *čövīk* — *čövīka* P *čövjek* — *čövjeka* i *čövjek* — *čövjeka*, s. 20. i 32.), *küpīc* — *küpīca*, *pölic* — *pölicā*. Nekoje pak riječi, koje mijenjaju kod P naglas kao *brätīc*, imaju u B dvostruku akcentuaciju. Takove su *kötlic* — *kötlicā* i *kötlic* — *kötlicā*, *käblīc* — *käblīca* i *käblīc* — *käblīca*, *üzlic* — *üzlicā* i *üzlic* — *üzlicā*, *vītlic* — *vītlicā* i *vītlic* — *vītlicā* (isp. P s. 32.) — Ovamo idu i imenice: *žūpan* — *žūpana*, *pöpīc* — *pöpīca*, *grädīc* — *grädīca*, koje su kod P naglašene kao *jūnak* — *jūnāka* (isp. P s. 14.). Ovako su naglašene i: *žëlud* — *žëluda*, P *žëlud* — *žëluda* (s. 58.); *čërek* — *čëreka*, P *čërek* — *čëreka* (s. 34.).

§ 50. Imenice: *òsvitak*, *ràsvitak*, *sùvišak* mijenjaju u B naglas kao *pòlazak* — *pòlaska* (P s. 80. i 81.), a ne kao *bjegúnac* — *bjegúnca* (isp. P s. 79.).

§ 51. Ni u naglasu riječi, koje ga mijenjaju kao *trgovac* — *trgòvca* (P s. 84. i 87.),⁵³(2/484) ne razilazi se B od P.

§ 52. Nekoje imenice kao: *pókop*, *pókolj*, *pómor*, *dómet*, *pórub*, *pósid*, *prítek*, *próvod*, *pródor*, *prókop*, *júnčić* mogu imati u B dvostruku akcentuaciju, t. j. kao *prórok* — *próròka* (P. 25. i 33.)⁵⁴(3/484) i kao *jèzik* — *jèzika* (isp. P s. 19. i 20.). Jedan naglas pored drugoga jednako je običan u B.

§ 53. Većina imenica, koje su složene i mijenjaju kod P naglas kao *ti govac* — *trgòvci* (isp. P s. 84., 87. i 88.), dulje u prijedlog i mijenjaju naglas kao *zlikovac* — *zlikòvca* (P s. 84. i 88.)⁵⁵(4/484)

§ 54. Imenica *vinogrād*, koja se jedina po P udaljuje 7/485 promjenom naglasa od imenica, koje ga inače mijenjaju kao *nèvjernik* — *nèvjernika* (P s. 54., 61. i 62.),⁵⁶(1/485) t. j. gen. pl. od nje glasi *vinogrādā*, a dat., loc. i instr. *vinogrādima*, udaljuje se opet u B svojom promjenom posve od P, jer ona mijenja u B naglas kao *imenjāk* — *imenjāka* (P s. 54.).

§ 55. Od imenica, koje mijenjaju naglas kao *imenjāk* — *imenjāka* (P s. 54. i 61.),⁵⁷(2/485) gube po P duljinu u svima padežima, osim nom. i ak. sing. (i gen. pl.), samo *blāgostòv* i *vinobòj* (Ova se ne nalazi u B, a pogrješka je mjesto *vòdopòj*), t. j. glase *blāgostova* — *blāgostovu* i t. d.

U B, a tako i u dubrovačkom (isp. Reš. o c. s. 81), događa se ovo i kod sviju kompozita, kod kojih je drugi dio *gòvòr* — *gòvora*, na pr. *dògovòr* — *dògovora*; *izgovòr* — *izgovora* i t. d.

⁵³ (2/484) Ovako mijenjaju naglas u B još i: *prìstranak* — *prìstrānka*; *pròplanak* — *pròplānka*; *pràtilac* — *pràtilca*, *pùzavac* — *pùzāvca*, a kod P mijenjaju sve kao: *lājavac* — *lājāvca* (s. 83. i 87.). Ovamo idu u B i: *òkrajak* — *òkrājka*; *òžiljak* — *òžiljka*; *sùvarak* — *sùvārka*; *pòganac* — *pògānca*; *strādalc* — *strādālca*, a kod P sve kao *bjegúnac* — *bjegúnca* (s. 79.).

⁵⁴ (3/484) Naglas kao naša paradigma mijenjaju u B još: *lópov*, *nápoj*, *rázboj*, *zápoj*, *závoj*, koje po P imaju duljinu u nom. sing. na drugom slogu, t. j.: *lópòv* *lópova*, isp. . 34. Isto kao *prórok* mijenjaju u B i: *náteq*, *pómol*, *příkid*, *prístav*, *rásvit*, *západ*, *záteg*, a kod P sve kao *gāvran* — *gāvraña* (isp. s. 58. i 59.).

⁵⁵ (4/484) Kao *zlikovac*, koja se imenica ne nalazi u B, mijenjaju u B naglas i: *náviljak*, *nádimak*, *òkrnjak* (i *òkrnjak* — *òkrnjka*), *próparak* (i *pròparak* — *pròpārka*), *prígibak*, *příkrmak*, *přídivak*, *příkrajak* (i *píkrajak* — *píkrājka*), *rāstanak* (i *rāstanak* — *rāstānka*), *sāstanak* (*sāstanak* — *sāstānka*), *zátomak*. (Ispor. o duljenju prijedloga kod složenica, u Miklosicha: *Über die langen Vokale in den slav. Sprachen. Wien 1879. S. 43.*), *útorak*, *zátíljak*, *škákavac*. Kod P sve ove riječi mijenjaju naglas kao: *trgovac* — *trgòvca* (s. 84., 87. i 88.).

⁵⁶ (1/485) Kao *nèvjernik* mijenjaju u B naglas i: *bàrjaktār* — *bàrjaktāra*, *gòvedār* — *gòvedāra*; *klòbučār* — *klòbučāra*; *òpančār* — *òpančāra*; *rèšetār* — *rèšetāra*, *jòrgovān* — *jòrgovāna*; *tèlecāk* — *tèlecāka*; *čavleník* — *čavlenika* i složeenice: *nèmoćník* — *nèmoćníka* (i *nèmoćník* — *nèmoćníka*); *òglavník* — *òglavnika*; *pòslušník* — *pòslušníka* (i *pòslušník* — *pòslušníka*); *ràzbludník* — *ràzbludníka* (i *ràzbludník* — *ràzbludníka*); *òtimāč* — *òtimāča*. Kod P sve ove imenice kao: *pomòćník* — *pomòćníka* (s. 15. i 16.).

⁵⁷ (2/485) Ovako mijenjaju u B naglas i: *Bìogrād* — *Bìogrāda*, *P Bìograd* — *Bìograda* (s. 34.); *vràtolòm* — *vràtolòma*, *P vratòlom* — *vratòloma* (s. 37.).

Ova kompozita zadržavaju naglas nom. sing. i u lok. sing. i glase: *dògovoru*, *izgovoru* i t. d., a ne kao kod P *dogovòru*, *izgovòru* i t. d. (isp. P s. 61.).

Kad dolaze ove riječi u lok. sing. s prijedlogom, ne prelazi im naglas na prijedlog, nego se veli: *po dògovoru*, *po izgovoru* i t. d.

Isto ovako ostaje naglas nom. sing. u B kod imenice *òbičāj*, t. j. *òbičāju* (P *običāju*, s. 62.). Ako li je ovaj oblik u svezi s prijedlogom, onda naglas može prelaziti, ali obično ne prelazi na prijedlog, t. j. veli se: *pò običāju* (dosta rijetko) i *po običāju*. Od *pòrođāj* glasi u B lok. sing. *pòrođaju* i *porođāju* (P *porođāju* s. 61.). Ako ovaj oblik dolazi i u svezi s prijedlogom, onda je obično samo ovo drugo, t. j. *po porođāju*.

§ 56. Nekoje imenice, kao *màgārčíc* — *màgārčícā*, *òbōjčíc* — *òbōjčícā*, *òpānčíc* — *òpānčícā*, *pòkròvčíc* — *pòkròvčícā*, *třgòvčíc* — *třgòvčícā*, *prìglāvčíc* — *prìglāvčícā*, *ùgārčíc* — *ùgārčícā*, povode se u B za naglasom riječi, od kojih su izvedene (isp. još o ovom kod Leskiena o. c. Bd. X., 129.) i mijenjaju svoj naglas u B kao *àrāndel* — *àrāndela* (P s. 30. i 51.), a kod P sve kao *komādić* — *komādića* (isp. P s. 38.). Nekoje prema P čine opet razliku u kvantiteti, te mijenjaju naglas u B kao *prnjávor* — *prnjávora* (P s. 26. i 38.), a kod P kao *komādić* — **7/486** *komādića* (P s. 25. i 38.). Takove su *gruménčíc*, *kaménčíc*, *plaménčíc*.

§ 57. Kod riječi, koje mijenjaju naglas kao *inostrānac* — *inostrānca* (P s. 71. i 79.), razlikuje se B naglasom od P u vok. pl., jer je u B vok. pl. = nom. pl., ne glasi dakle: *inostrānci*, *Dālmaīnci* i t. d. (isp. P s. 71.), nego *Dalmatīnci*, *inostrānci* i t. d.

§ 58. Imenice: *pòkrštenjāk* — *pòkrštenjāka*, *pòturčenjāk* — *pòturčenjāka*, *nèsudenīk* — *nèsudenīka*, *òsudenīk* — *òsudenīka*, mijenjaju u B naglas posve onako, kao što ga vidimo kod P naznačena u paradigmima: *bèskućanīk* — *bèskućanīka* (P s. 56. i 63.), a ne kao kod P po paradigmima: *ispovjèdnuīk* — *ispovjèdnīka* (isp. P s. 16.).

2) Imenice ženskoga roda.

§ 59. *Nom. sing.* Ipokoristična ženska imena imaju završetak *a*, na pr.: *Māra*, *Kāta*, *Jūla* i t. d.

Nom. sing. kod *r*-osnova jednak je akuz. sing., t. j. *čer*, *mater*.

Čer se deklinuje kao *stvar*, a *mater* kao *žena*.

§ 60. *Gen. sing.* a) Riječ *doba* dvostruka je roda u B, te se naglasom samo razlikuje, t. j. ako ima \ (*dòba*), onda je neutrum i ne sklanja se, a ako imade \ (*dòba*), onda je fem. i deklinuje se kao *žena*. Oblici fem. češće se upotrebljavaju. Ova se imenica (kao fem.) nalazi u kajk. i čak. dijalektu.

b) Imenica *òs* (*vosa*, *vespa*), *bol*, *glas*, *snit* (der Brand im Getreide), *po-giba(o)*,⁵⁸(1/486) *nazeba(o)* i *nazeb* (*refrigeratio*, *Erkühlung*) mogu ići po *i*- i po *o*-dekl. Kad idu po *o*-dekl., onda mijenjaju rod, t. j. onda su muškoga roda. *Gen. sing.* dakle glasi: *osi*, *boli*, *gladi*, *sniti*, *pogibli*, *nazebli*, *nazebi* i *osa*, *bola*, *glada*, *pogibla*, *snita*, *nazebli* i *nazeba*.

Imenica *bol* rijetko dolazi u nom. u ovakovom obliku, nego se zamjenjuje s drugim srodnijem, ali se drugi oblici nalaze veoma često.

⁵⁸ (1/486) *o* se ne izgovara kako sam naprijed rekao.

To je zato, jer se u B *l* na kraju rijetko izgovara, a bez *l* bi bila imenica malo neobična.

§ 61. *Dat. i lok. sing.* a) U ovijem padežima obično ne prelaze guturali (*k, g, h*) u sibilante (*c, z, s*) ispred *i* (= *ě*), tako imamo *ruki, nogi, snaji* i t. d.

b) Imenica *mlâda*, koja je zapravo pridjev, sklanja se kao *žena*, dok imenica *Bosna* ima *dat. i lok. sing. Bosnoj*, a *Bosni* jedva se kad i čuje.

§ 62. *Vok. sing.* a) Za *mati* imamo tri riječi u *nom. sing. t. j. mati, mater i majka*, a isto imamo i tri *voc.:* *mâ, matero i majko*. Oblik *matero* nije jako običan i dolazi osobito u uzviku, kad se tko čudi, na pr.: *matero Božja!*

b) Kod riječi na *-ica* ne završuje se u B *vok. po 7/487* zakonu na *-ice*, jer se nalazi veoma mnogo oblika na *-ico*, na pr.: *kraljico, divojčico, domačico, strašivico, golubico, kukavico, starico, dušico, ćerco* i t. d., ali *majčice, ručice i ručico* i t. d.

Slične pojave nalazimo i u sarajevskom i dubr. narječju (ispor. Rad 65., s. 170. i Rad 121., s. 199.).

c) Ženska vlastita imena, koja imaju dva sloga i naglas /, imaju u *vok. e i ʌ*, na pr.: *Stána, Mára, Rúža...* imaju *Stâne, Mâre, Rûže*. Sva druga muška i ženska (koja idu po *a*-dekl.), koja imaju dva ili više slogova i koji od tri naglasa (\, \/, ʌ), imaju *vok. = nom.*, na pr.: *Mâra, Rûža, Milka, Lûka, Mârija, Nikola, Rûžica* i t. d. Marija ima samo u molitvi i *Mârijo*, na pr.: *Zdravo Mârijo!*

d) Isto ovako je i s drugijem mnogijem imenicama ženskoga roda, koje ne naznačuju vlastita imena, t. j. da imaju, po naprijed navedenom pravilu, *vok. = nom.* — Ali uza sve to ima dosta imenica, kao na pr.: *baba, tetka, ujna, mlâda*,⁵⁹(1/487) *komšija, mladoženja, (h)arambaša* i t. d., koje u *vok. imaju i -o*, na pr.: *bâbo, têtko...* i t. d., a riječ *pošta* (kad znači isto što i ona, koja glasove donosi i douškuje) ima samo *pošto*.

§ 63. *Instr. sing.* Kod supstantiva *i*-dekl. govori se ovaj padež samo na *-i*, što je valjda prema ostalijem padežima singulara, i tako imamo: (sa) *stvari, krvi, kosti, noći, riči, pomoći* i t. d.

§ 64. *Gen. pl.* a) Starijih genitiva nalazi se samo u nekoliko slučajeva, i to samo uz brojeve, na pr.: *pet godin, še(st)*⁶⁰(2/487) *stotin, pet iljad, pet butulj, šest baril.*

Takav *gen.* može se čuti i od riječi *crikva*, t. j. *crikav*, ali veoma rijetko, pa će i ovo biti zaista čak. utjecaj.

b) Kod imenica, koje imaju u *gen. pl. pomično a*, nalazi se to *a* većinom i u B, na pr.: *sestara, crikava, gusaka, molitava, kletava* i t. d., ali se mnoge riječi govore i bez *a* u ovome padežu, i to one, koje bi neobične bile, na pr.: *mâjkâ, bânkâ, vójskâ, kòzâljškâ, lòžinkâ* i t. d., ali nigda *majki, banki* i t. d.

Gen. duala učuvao se u: *ruku, nogu, slugu*. No pored oblika: *ruku, nogu* čuo sam (u selu Vrataruši) i oblike: *rukiju, nogiju*, što je analogija prema *očiju, ušiju...* Oblici *ruku, nogu* i *očiju* ne upotrebljuju se nigda kao lokativi.⁶¹(3/487) Isto ovako imamo i od *kokoš — kokošiju*.

⁵⁹ (1/487) Maretić u gram. s. 106. — kaže, da bi bilo vrlo rđavo reći *mlâdo*, ali, kako vidimo, narod govori i takove oblike.

⁶⁰ (2/487) Vidi o tome kod »brojeva« § 118.

⁶¹ (3/487) Ispor. o tome Maretića s. 172.

Pored oblika na *-iju*, koji danas služe za gen. pl., govore se i oblici na *-i*, t. j. *oči*, *kokoši*, *uši*. — Ovakvo se (t. j. oči, uši) govori uvijek u dubrovačkom narječju (Rad 65., s. 171.).

§ 65. *Dat. (lok. i instr.) plurala*. Imenice, koje 7/488 izlaze na *a* u nom. sing. imaju u ovijem padežima — *n* (= *m*, t. j. otpada im skrajnje $a^{62}(1/488)$) — ili *-mi*, t. j. *ženan* ili *ženami*, *rukan* ili *rukami* i t. d. No oblici na *-mi* dosta su rijetki. U lastovskom su narječju obični (isp. Arch. f. sl. Ph. XVI., 442.). U sarajevskom se čuvaju stariji na *-m* pored novijih na *-ma* (isp. Rad 121., 201.), a oblici na *-mi*, pored onijeh na *-ma*, nalaze se u dubrovačkom govoru (isp. Rad 65., 171.). U dubrovačkom može *-m* dolaziti samo onda, ako riječ ima jak naglas i ako je *a* ispred *m* dugo, na pr.: *kamenicām* (cf. 1. c.). I kod imenica, koje idu po *i*-dekl., izlazi ovaj padež u B na *-n*, na pr.: *kostin*, *stvarin* i t. d.

* * *

§ 66. Za imenice, koje imaju naglas kao *žèna* — *žènē* (P s. 4. i 12.), mogu se postaviti tri tipa naglašivanja:

a) Naglas nom. sing. ostaje nepromijenjen, izuzevši vok. sing. i pl., koji imaju naglas na korjenitom vokalu (t. j. Sing. N. *žèna*, G. *žènē*, D. L. *žèni*, Ak. *žènu*, Vok. *žèno*, I. *žènōm*; Pl. Nom. i Ak. *žène*, D. L. *žènama*, Gen. *žèná*, Vok. *žène*).

b) Osim vok. sing. i pl. može imati naglas na korjenitom slogu još i nom. i ak. pl. (na pr.: Sing. N. *nòga*, G. *nògē*, D. L. *nòzi*, Ak. *nògu*, V. *nògo*, I. *nògōm*; Pl. N. A. V. *nòge*, Gen. *nógā*, D. L. I. *nògama*, isp. P s. 12.).

c) Pored oblika, za koje smo rekli (u prva dva slučaja), da mogu imati naglas na korjenitom slogu, nalazi se takav naglas još i u (dat.) ak. sing. (na pr. *žèlja* — *žèljē*, *žèlju* — *žèljo*, *žèljōm*, *žèlji*. Pl. *žèlje* — *žèljā* — *žèljama* ili *zèmlja* — *zèmljē* — *zèmlji* — *zèmlju* — *zèmljo* — *zèmljōm*, *zèmlji*; Pl. *zèmlje* — *zèmljā* — *zèmljama*, isp. P s. 12. i 76.).

Naglas ∞ nalazi se kod P u dat. sing. samo u: *djèca*, *vòda* i *zèmlja*. U B imaju ovakav naglas u dat. sing. još i: *mèđa*, *ròsa*, *smòla*, *nòga*, *lòza* i t. d., t. j. sve imenice, koje u B pripadaju tipu c).

B ne pozna tipa b), koji je, kako se može iz čak. i rus. dokazati, posve opravdan.⁶²(2/488) Budući da se dakle naglas — kod ovijeh imenica — u B razlikuje od P, to ću ovdje odmah spomenuti, koje riječi u B pripadaju kojem tipu:

Kao a) imaju: *žèna*, *kòza*, *mòra*, *stòpa*, *igra*,⁶⁴(3/488) *glòba*,⁶⁴(3/488) *žèlja*,⁶⁴(3/488) *jàgma*,⁶⁴(3/488) kao c) imaju: *zòra*,⁶⁵(4/488) *nòga*,⁶⁶(5/488) *čèla*, *gòra*, *kòsa*, *lòza*, 7/489 *mèđa*, *rèđa*, *ròsa*, *smòla*, *djèca*, *vòda*, *zèmlja*, *igla*, *dàska*, *màgla*, *mètla*. Isto ovako ima naglas: *bèdra* — *bèdrē* (P *bèdro* — *bèdra*) u sing. i *jèla* — *jèlē* (kod P *jèla* — *jèlē*, isp. P s. 18.) u sing. i pl.

⁶² (1/488) Možemo misliti, da su ovdje učuvani i stariji oblici, ali kad vidimo, da kod imenica muž. roda otpada *-a* u ovom padežu, možemo pomišljati, da se i ovdje događa isti proces.

⁶³ (2/488) Ispor. Reš. (o. c.) s. 88. i 89.

⁶⁴ (3/488) Kod P pripada tipu c) isp. P s. 76. i 12.

⁶⁵ (4/488) Kod P pripada tipu a) isp. P s. 12.

⁶⁶ (5/488) Kod P pripada tipu b, isp. P s. 12.

Kod imenica, koje imaju u gen. pl. pomično *a*, t. j. kao *sèstra* — *sèstrē* (isp. p. 70. i 76.), može biti gen. pl. u B dvostruko naglašen, t. j. naglas ostaje ili na istom slogu na kom je u ostalijem oblicima (na pr. *sèstārā*, *mètālā*, *dàsākā* i t. d.) ili ima onako, kako se to kod P u spomenutoj paradigmi nalazi, t. j. *sestārā*, *metālā* i t. d. Jedni oblici pored drugih jednako su obični.

§ 67. Isto onako, kao što smo u predašnjem § mogli postaviti tri tipa naglasivanja kod dvosložnih imenica sa \ na prvom slogu, isto tako možemo postaviti i kod dvosložnih imenica sa / na prvom slogu (kao što su na pr.: *sřda* — *sřdē*, P. s. 5. i 17.; *cřgla* — *cřglē*, P. s. 71. i 78.). Po P glase ta tri tipa ovako:

a) Naglas nom. sing. ostaje nepromijenjen, izuzevši vok. sing. i pl., koji imaju naglas na korjenitom vokalu (na pr.: sing.: *būna* — *būnē* — *būni* (dat. i lok.) *būnu* — *būno* — *būnōm*, pl.: *būne* — *būnā* — *būnama* (dat., lok. i instr.) — *būne* — *būne*).

b) Osim voc. sing. i pl. može imati naglas na korjenitom slogu još i nom. i ak. pl. (na pr.: Sing.: *gūja* — *gūje* — *gūji* (dat. i lok.) — *gūju*, *gūjo* — *gūjom*; Pl.: *gūje* — *gūjā* — *gūjama* (isp. P s 18.).

c) Pored oblika — za koje smo rekli (u prva dva slučaja) da mogu imati naglas na korjenitom slogu, nalazi se takav naglas još i u (dat.) ak. sing., na pr.: Sing.: *grēda* — *grēdē* — *grēdi* (dat. i lok.) — *grēdu* — *grēdo* — *grēdōm*. Pl.: *grēde* — *grēdā* — *grēdama*).

B ne pozna tipa b), pa ćemo prema tome i svrstati imenice, kako one stoje prema ona dva tipa, koji se u B nalaze. Imenice: *gūja*, *trāva*, *kūla*, *mūnja*, *slāna*, *tōrba*, koje po P imaju naglas kao one pod b), imaju naprotiv u B kao one pod a), Isto tako imaju (kao one pod a) i: *brāda*, *klūpa*, *vřba*, koje mogu po P imati u ak. sing. dvostruko naglasivanje, t. j. *brādu* i *brādu* i t. d. (isp. P s. 18.).

Imenice, koje imaju u B naglas kao tip c): *dūša*, *glāva*, *grēda*, *rūka*, *sřida*, *grāna*, *strāna*, *sřina*, *pēta*, *zřma*, *svīnja*,⁶⁷(1/489) *strīla*,⁶⁷(1/489), *slūga*,⁶⁷(1/489) *ōvca*,⁶⁷(1/489) *vōjska*.⁶⁸(2/489) Sve ove ovdje napomenute imenice, izuzevši *svīnja*, imaju u B u dat. sing. \wedge , t. j. *dūši*, *glāvi*, *grēdi*, *rūki*, *sřidi* i t. d., a kod P imaju samo: *dūša*, *glāva* i *rūka*.

Ove iste tri riječi nalaze se i kod D ovako fiksirane, 7/490 ali samo s tom razlikom od P, što je D izrekao mišljenje, da mu se čini, da bi ovako mogle imati i sve imenice, koje imaju u ak. sing. \wedge .⁶⁹(1/490)

Imenice: *vīla*,⁶⁹(1/490) *svīnja*,⁶⁹(1/490) *slūga*,⁶⁹(1/490) *sřna*,⁶⁹(1/490) *glāv-nja*,⁷⁰(2/490) mogu imati u B u: dat., ak., sing. i nom. ak. pl. dvostruko naglasivanje, t. j. *vīli* — *vīli*, *vīlu* — *vīlu*, *vīle* — *vīle* i t. d. Samo *svīnja* ima u dat. *svīnji*, ali inače: *svīnju* — *svīnju*, *svīnje* — *svīnje*.

⁶⁷ (1/489) Pripadaju po P tipu b) (isp. s. 18.), a dat. loc. i instr. im glasi: *svīnjama*, *strījelama*, *slūgama*, *ōvcama* (P s. 78.).

⁶⁸ (2/489) Kod P ima ovakav naglas: *vōjska* — *vōjskē* (dat. loc.), *vōjscī*, *vōj-sku*, *vōjsko* — *vōjskōm*, Pl. *vōjske*, *vōjskā* (*vōjskī*, *vojsākā*), *vōjskama* (P s. 78.).

⁶⁹ (1/490) Ispor. Slav. Bibl. S. 100.

⁷⁰ (2/490) Po P pripadaju tipu b) isp. s. 18.

⁷¹ (3/490) Po P pripadaju tipu c) isp. s. 78., ali u dat. lok. i instr. sing. ima *glāv-njama*, a ne kao druge / — —.

Ovdje ćemo spomenuti još par riječi, koje imaju po P naglas x- ili y-paradigme, a u B posve isti kao kod riječi pod a). Imamo tako na pr.: *búva*, *zmíja*, *múva*, *snája*, koje imaju kod P isti naglas kao *žèna*, a u plur. imaju: 1., 4. i 5. *zmíje*; 2. *zmíjā*; 3., 6. i 7. *zmíjama* ili 1., 4. i 5. *bùhe*, 2. *bùhā*, 3., 6. i 7. *bùhama* i t. d. (isp. P s. 12.).

Isti naglas kao tip a) imaju u B i: (*hùla*,⁷²(4/490) *méka*, *ípa*, *rúda*, *žíva*, *dáca*, koje sve imaju kod P naglas kao *žāba* — *žābē* (isp. s. 3., 8. i 9.).

Imenice s pomičnim a (*cígla*) imaju u B u vok. pl. uvijek \wedge na pr.: *cígle*, *smétnje*, *slútnje* i t. d., dok kod P nalazimo fiksiran /, t. j. *cígle*, *slútnje* i t. d.

Što se tiče gen. pl. kod onijeh riječi, koje imaju pomično a, to u B dolaze oblici s a i bez njega. Oblici s a dolaze obično kod onijeh riječi, koje imaju u nom. sing. i ostalijem oblicima korjeniti vokal pozicijom dug, na pr.: *tórba* — *torábā*, *óvca* — *ovácā*, *glávnja* — *glavánjā* i t. d. Kod onijeh imenica, gdje nije ovakav slučaj, dolazi gen. pl. bez toga a, pa se veli: *cíglā*, *dúpljā* i t. d. (Ove se imenice dakle vladaju posve u naglasu kao *búna* — *búnē*.).

U B može nastupiti razlika u kvantiteti u dat. (lok. i instr.) pl. kod onijeh riječi, koje imaju u dat., ak. sing. i nom., ak. pl. \wedge , na pr.: *dúša* — *dúšan* — *dúšan*; *gláva* — *glávan* i *glāvan*; *gréda* — *grédan* i *grēdan* i t. d., ali samo *kúma* — (ak.) *kúmu* — (nom. i ak. pl.) *kúme* — *kúman*; *tráva* — *trávu* — *tráve* — *trávan* i t. d. Izuzetak čini u B samo *bráda* (*brádu* — *bráde*) i glasi: *brādan* i *brādan*.

Po P imaju i *bráda*, *grána*, *rúka*, *strána*, *strijèla*, *svínja*, *slúga*, *glávnja* u dat. (lok. i instr.) samo *brādama*, *grānama* i t. d.

Bilješke. Ako dolazi prijedlog *mimo* u svezi s riječi *gláva*, *rúka* i sličnijem, u ak. sing., onda nastaje u B dvostruko naglasivanje, t. j. *mímò glāvu*, *mímò rúku* i t. d. i *mímo glāvu*, *mímo rúku*. Prvi pojav možemo protumačiti tako, ako rečemo, da je on analogija prema onijem svezama, gdje riječ ima \wedge 7/491 u nom. i ak. sing., na pr.: *críkva* — *críkvu* — *mímò críkvu*.

Za drugi pojav bit će najbolje, ako rečemo, da je prijedlog radi svoje neobičnosti (t. j. što se rijetko upotrebljava) zadržao svoj naglas, a riječ svoj.

§ 68. Sve imenice, koje mijenjaju naglas kao *rugòba* — *rugòbe*⁷³(1/491) (sub *vrlina* — *vrlinē*, P. s. 4. i 12.) mogu mijenjati u B naglas kao što ga nalazimo kod P u imenici *rugòba*, i isto onako u dotičnijem padežima (ak. sing., nom. i ak. pl.), kao što ga je on naznačio za neke izuzetak. (Ima naime nekoliko riječi, što ih P navodi, koje se razilaze u nekijem padežima u na-

⁷² (4/490) h se u B ne izgovara.

⁷³ (1/491) Ovako mijenjaju naglas u B i: *slabina* — *slabinē*, P *slàbina* — *slàbinē* i *slabina* — *slabinē* (s. 22.); *slanina* — *slaninē*, P *slànina* — *slànine* i *slanina* — *slaninē* (s. 22.); *težina* — *težinē*, P *těžina* — *těžine* (s. 22.); *modrina* — *modrinē*, P *mòdrina* — *mòdrinē* i *modrina* — *modrinē* (s. 35.); *sudbina* — *sudbinē* (i *sùdbina* — *sùdbinē*), P *sudbina* — *sudbinē* (s. 12.); *šupljina* — *šupljinē* (i *šüpljina* — *šüpljinē*), P *šupljina* — *šupljinē* (s. 12.); *živina* — *živinē* (i *živina* — *živinē*), P *živina* — *živinē* (s. 12.); *pelena* — *pelēnē* (i *pèlena* — *pèlenē*), P *pelēna* — *pelēnē*; *sotona* — *sotōnē* (i *sòtona* — *sòtonē*), P *sotōna* — *sotōnē* (s. 12.); *budala* — *budālē* (i *būdala* — *būdālē*), P *budāla* — *budālē* (s. 12.); *starina* — *starinē* (i *stārina* — *stārinē*) P *starina* — *starinē* (s. 12.).

glasu od naše paradigme, t. j. one mogu još imati \backslash u ak. sing., nom. i ak. pl., na pr.: *plāninu* — *plānine*.⁷³(1/491) Takove su: *bržina*, *čistina*, *dužina*, *daljina*, *dubina*, *ledina* (i *lēdina*), *planina*, *přvine* (ne nalazi se u B), *širina*, *živina*, *stidnōća*, *ljepōta*, *sramōta*, dok: *krivina*,⁷³(2/491) *tazbina* (u B i *tāzbina* — *tāzbinē*), *sirōta* mogu imati naglas kao *rugōba* i kao *planina*).

Za B dade se — s obzirom na sve ove imenice i na našu paradigmu — postaviti jedno pravilo, koje glasi: Sve imenice, koje imaju naglas kao *rugōba*, mogu imati u B i onako, kao što ga je P za taj tip naznačio, i isto onakav u dotičnijem padežima (ak. sing., nom. i ak. pl.), kao što ga je on naznačio za napomenute izuzetke, t. j. mogu dakle sve u dotičnijem padežima biti dvostruko naglašene: na pr.: *višina* — *višinu* i *vīšinu*, *višine* — *vīšine*; *vručina* — *vručinu* i *vrūčinu*, *vručine*, *vrūčine*; *slabina* — *slabinu* — *slābinu*, *slabine* i *slābine*; *dublšina* — *dublšinu* — *dūblšinu*, *dublšine* — *dūblšine*; *mekōta* — *mekōtu* — *mēkotu*, *mekōte* — *mēkote*; *skupōća* — *skupōću* — *skūpoću* — *skupōće* — *skūpoće* i t. d.

Nešto je, što osobito valja ovdje istaći, t. j.: ako dolazi u B prijedlog s imenicama, što smo ih spomenuli u ovome §, onda gotovo nigda ne dolazi naglas \backslash na riječi, koja stoji u svezi s prijedlogom, t. j. imamo gotovo uvijek: u *višinu*, u *dublšinu*, u *nizinu* i t. d., a gotovo nigda ili veoma rijetko, da bi se čulo: *ù višinu*, *ù dublšinu* ili što slično. Ovo bi mogao biti jedan 7/492 dokaz, koji nam veli, da bi naglas \backslash u ovijem oblicima mogao biti sekundaran.

Što neke riječi imaju u B u nom. sing. akcenat \backslash i \backslash (na pr. *sūdbina* i *sudbina* i slične, vidi sprijed), to će \backslash biti i ovdje sekundaran i prodro je iz drugih oblika, koji ga imaju po zakonu, a upotrebljavaju se veoma često, na pr.: vok. sing.: *sūdbino*, *živino*, *sōtono*, *būdalo*, *stārino* i t. d.

§ 69. Naglas kod četverosloženijeh riječi, kao *veličina* — *veličinē* (P. 5. i 13.), ostaje po P u ovoj paradigmi i sličnijem riječima u svim oblicima nepromijenjen, samo u gen. pl. nalazi se razlika u kvantiteti (*veličinā*). Za B mogu reći da ovo pravilo potpuno ne stoji, jer sam od *jeftinōća* i *nečistōća* čuo u vok. sing.: *jēvtinočo*, *nēčistočo*. Da li se naglas mijenja još u kom obliku ne mogu reći, jer ovake riječi narod veoma malo upotrebljava.

§ 70. Imenice, koje imaju korjeniti slog naglašen kao *žāba* — *žābē*⁷⁵(1/492) (P 3. i 8.), a u gen. plur. imaju pomično *a* (na pr. *būkva*, *tīkva*, gen. pl. *būkāvā*, *tīkāvā* i t. d.), ako dolaze u gen. pl. s prijedlogom, pa na njima nije sila govora, onda naglas prelazi na prijedlog, na pr.: *Ēsi pōbrā ōnī ostātak od krumpīrā i ōd tīkāvā? Što tī tō učinī od jāsēnjā i ōd bukāvā?* Ako li je pak na ovijem riječima sila govora, onda naglas prelazi na prijedlog, na pr.: *Cřklo prāse od tīkāvā! Oni su prōšli tū dōli ispod bukāvā.*

⁷⁴ (2/491) U dubrovač. imaju ovako sve imenice, koje imaju naglas kao *rugōba*, isp. Reš. (o. c.), s. 97.; dapače u dubr. dolazi \backslash i u dat. sing. (isp. Reš. s. 98.).

⁷⁵ (1/492) Ovako su u B naglašene i: *bēka* — *bēkē*, P *bēkā* — *bēkē* (s. 10); *prēlja* — *prēljē*, P *prēlja* — *prēljē* (s. 10). Kod ovijeh riječi vidimo, da se nalazi razlika u kvantiteti. Ova pojava, t. j. da se nalazi razlika u kvantiteti u jednoj te istoj riječi, nije rijetka u hrv. jeziku (isp. Maretić, Rad 67., s. 42. i 43.).

§ 71. Naglas nom. sing. u riječima kao *súša* — *súšē*⁷⁵(2/492) (sub. *príča* — *príčē*, P. 4. i 10.), *múrvā* — *múrvē*⁷⁶(3/492) (sub. *dôjka* — *dôjkē* P 70. i 74.), ostaje po P u svima oblicima, osim gen. pl. riječi s pomičnijem *a*, nepromijenjen. U gen. pl. nastupa kod ovijeh riječi (s pomičnijem *a*) razlika u kvantiteti, t. j. *mürāvā* i t. d. Izuzetak čine samo: *crkva*, *klétva* i *prítka*. Ova se ne nalazi u B), t. j. ove tri riječi ne mijenjaju naglasa ni u gen. pl., nego glase: *crkāvā*, *klétava*, *prítākā* (isp. P s. 75.).

B nam ne može mnogo pomoći, da bismo mogli reći, kakav je naglas u gen. pl. kod ovijeh riječi s pomič. *a*, jer se u B gen. pl. ovijeh riječi upotrebljava samo od: *críkva*, *klétva*; *múrvā*, *džva*, *gúžva* i *slánka* (= slámka) i ima od prvijeh 5 riječi \ pored \wedge , t. j. veli se: *críkāvā* — *críkāvā*, *klétāvā* — *klétāvā*, *mürāvā* i *múrāvā*, *džāvā* i *džāvā*, *gúžāvā* i *gúžāvā*, ali samo *slā-7/493 nākā*. Naglas *klétāvā*, *críkāvā* i t. d. bit će analogija prema onijem riječima, koje ga imaju po zakonu, na pr.: *smòkāvā*, *báčāvā*, *lòkāvā* i t. d. Što se inače tiče promjene naglasa u ovakijem riječima u B, to se on — izuzevši ove ovdje spomenute razlike — slaže s naglasom, kako ga nalazimo kod P u ovijem riječima, a prema tome i u našim paradigmama.

§ 72. Riječi, koje su naglašene kao *gúžvica* — *gúžvicē*⁷⁸(1/493) (sub. *čāvčica* — *čāvčicē* P 25. i 36.), slažu se u B u naglasu s P).

§ 73. Riječima, koje su naglašene kao *vjèverica* — *vjèvericē*⁷⁹(2/493) (P s. 27. i 45., u B *viverica* — *vivericē*), ostaje naglas nom. sing. nepromijenjen.

§ 74. Neke imenice, koje su naglašene kao *bèsjeda* — *bèsjedē*⁸⁰(3/493) (P s. 18. i 21.). razilaze se u vok. sing. u B od P, te tako na pr. od *òrlina*, *plù-*

⁷⁶ (2/492) U B mijenjaju ovako naglas i: *gòba* — *gòbē*, P *gòba* — *gòbē* (s. 8.); *škòla* — *škòlē*, P *škòla* — *škòlē* (s. 8.).

⁷⁷ (3/492) Ovako mijenjaju naglas i: *bòrba* — *bòrbē*, P *bòrba* — *bòrbē* (s. 76.); *pòmnja* — *pòmnjē*, P *pòmnja* — *pòmnjē* (s. 76.); *dvòrba* — *dvòrbe* P *dvòrba* — *dvòrbē* (s. 76.).

⁷⁸ (1/493) Ovakav naglas imaju u B i: *dòjkinja*, *Túrkinja* (i *Túrkinja* — *Túrkinjē*), *lòžnica*, *slámnica*, *vràtnica*, (i *vràtnica* — *vràtnicē*), a kod P sve kao: *čāšica* — *čāšicē* (isp. P s. 34. i dalje). — Isti naglas imaju i: *dācija* — *dācije*, P *dācija* — *dācijē* (s. 37.); *skitnica* — *skitnicē*, P *skitnica* — *skitnicē* (s. 37.). Ovamo možemo staviti i trosložne složenice, kojima prijedlog čini prvi slog i na njemu je ujedno i naglas. Takove su riječi: *nāslaga*, *nātega*, *nāvala*, *nāvlaka*, *òblaka*, (i *òvlaka*), *òdluka* (i *òdluka* — *òdlukē*), *òsuda* (i *òsuda* — *òsudē*), *ògrada*, *òmrāza* (i *òmrāza* — *òmrazē*), *pòmama*, *prikāza*, *prigoda*, *zāmama*, *zāvala* (= *zahvala*), *zāduva*, *zābrana*, *nāplata*, *òsveta*, *pòzlata*, *pòdmīta*, *nāknada*, *zāsluga*. Sve ove riječi imaju po P isti naglas kao *čāšica* — *čāšicē* (isp. P s. 34. i dalje). Posve isti slučaj imamo u B i kod imenica: *nāvala*, *nāmama*, *nāplava*, *nālada* (= *nahlada*), *nāgrada*, *nāzeba*, *prívarā*, *zādruāa*, *zāčina*, *zāprika*, *zāmīna*, koje sve imaju kod P naglas kao: *zòrnica* — *zòrnice* (isp. P s. 57.).

⁷⁹ (2/493) Ovako mijenjaju u B naglas i: *křčmarica*, *młinarica*, *pūškarica*, *pětljarica* (i *pěkljarica*), *sūdenica*, *brānjevina*, *křštenica*, *pròsjakinja* (i *prosjākinja*), a kod P sve su naglašene kao: *biljārica* — *biljāricē* (P s. 25. i 39.). Isti naglas imaju i: *òčevina*, *kòzletina*, *mīševina*, *stòtinica*, koje mijenjaju po P naglas kao *zāušnica* — *zāušnicē* (isp. P s. 27., 46. i dalje). Ako uzmemo ovdje obzir na naglas osnovnijeh riječi i na naglas riječi, koje su iz njih izvedene, to nam se onda naglas, što ga pokazuje B, čini stariji od onoga, što ga vidimo kod P.

⁸⁰ (3/493) Ovako mijenjaju u B naglas i: *māčkara* (la *maschera*), *křtina*, *rèzena*, *čilica*, *čìrnica*, *dìkica*, *rāvnica* (i *ravnica* — *ravnice*), *sitnica*, *živica*, *rānica*, *zimnica*, *kitina*, *přtina*, *lédina* a kod P sve kao: *vřlina* — *vřline*, (isp. P s. 4. i 12.).

žina, mōzgina (= mōždina) imaju u B u vok. \ a ne \, t. j. òrlino, plūžino, mōzginō.

§ 75. Riječi kao: *cigānka* — *cigānkē*, *kāsārna* — *kāsārnē*, *tūđinka* — *tūđinkē*, koje kod P mijenjaju naglas kao: *pāstōrka* — *pāstōrkē* (isp. s. 89.), mijenjaju ga u B kao: *lūbarda* — *lūbārdē* (isp. P s. 84., 90.).

§ 76. Kod riječi, koje su naglašene kao *žūpljānka* — **7/494** *žūpljānkē*⁸¹(1/494) ostaje akcenat nepromijenjen u sing. i pl.

§ 77. Riječima, koje mijenjaju naglas kao: *bedēvija* — *bedēvijē*⁸²(2/494) (sub. *biljārica* — *biljāricē*, P s. 25. i 39.), slaže se naglas u B svojom promjenom potpuno s P.

§ 78. Nekoje riječi, koje imaju posve isti naglas kao i riječi muškoga roda od kojih su ove izvedene, mijenjaju u B naglas ispred nastavka *-ica*, t. j. slog ispred toga nastavka pokraćuju (a to se veoma često događa, na pr. *rūkāv* — *rūkāva* — *rūkāvica*), mijenjaju dakle naglas kao *gospodārica* — *gospodāricē*⁸³(3/494) (P s. 25. i 43.).

§ 79. Riječi, koje su u B naglašene kao *jārčevina* — *jārčevinē*⁸⁴(4/489) (P 27., 46. i dalje), slažu se u mijenjanju naglasa potpuno s P u svima pade-

Ovako su naglašene i riječi: *kāpula*, *kūpina*, *òdrina*, *ùtroba*, *řpica*, *sūsida*, koje mijenjaju po P naglas kao *čāšica* — *čāšicē* (P s. 24., 34. i dalje) Ovamo idu i neke riječi, koje gube duljinu na drugom slogu: *dòjilja*, *vèzilja*, *mùzulja*, *plètilja*, a kod P sve kao *bjèlilja* — *bjèliljē* (isp. str. 60.).

⁸¹ (1/494) Ovako mijenjaju u B i: *kázāljska*, *lózīnka*, *vózāljska*, a kod P kao *lūbārda* — *lūbārdē* (s. 90.).

⁸² (2/494) Ovako mijenjaju u B naglas: *dučāndžija*, *megdāndžija*, *dičūrlija*, *orānica*, *podmūklica*, koje mijenjaju kod P naglas kao: *podmūklica* — *podmūklicē* (P s. 43.). Isto ovako u B mijenjaju naglas i: *novājlija* — *novājlijē*, *svadbārina* — *svadbārinē*, *svetkōvina* — *svetkōvinē*, *milōstinja* — *milōstinjē*, *prosjākinja* — *prosjākinjē* (i *prōsjākinja*), *paprēnjača* — *paprēnjačē*, *simēnjača* — *simēnjačē*, *vitrenjača* — *vitrenjačē* (i *vītrenjača* — *vītrenjačē*), koje sve po P mijenjaju naglas kao *vjēverica* — *vjēvericē* (isp. P s. 27., 45. i 56.).

Promjenu naglasa naše paradigme slijede u B i riječi kao: *ditētina* — *ditētīnē*, *kožūšina* — *kožūšinē*, *kabānica* — *kabānicē*, *slanīnica* — *slanīnicē*, *domōvina* — *domōvinē* (i *dōmovina* — *dōmovinē*) koje kod P imaju svoj naglas kao: *zāušnica* — *zāušnicē* (isp. P s. 46. i dalje).

⁸³ (3/494) Ovako mijenjaju u B naglas i: *odrpānica*, P *odrpānica* (s. 44.); *popišānica*, P *popišānica* (s. 44.); *protirānica*, P *protirānica* (s. 44.). Naglas, što ga nalazimo u ovijem riječima kod P, posve je analogan naglasu, što ga imamo kod muškijeh riječi, gdje slog ispred dva stalna konzonanta postaje pozicijom dug, na pr.: *odrpānac* — *odrpānca*, dok je naglas, što ga nalazimo u B analogan prema onijem riječima, koje sloga ispred nastavka *-ica* pokraćuju, ako im temeljna riječ od koje su izvedene ima /, na pr. *rūkāv* — *rūkāva* — *rūkāvica*.

⁸⁴ (4/494) Ovako mijenjaju u B naglas i: *brāvetina*, *čōvīčina*, *kōmušina*, *křmačina*, *kāmenica*, *lōnčarica*, *pōjatica*, *řřtinica*, *pāunica*, *bōlesnica* (i *bolēsnica*), *sřčanica*, *tōpljenica*. Ovdje vidimo da u B povlače sve ove riječi naglas na onaj slog, na kojem ga imaju riječi, od kojih su izvedene; a od prije nam je poznato, da naš jezik tjera naglas prema početku riječi, i da pri tome skakanju naglasa dolazi \ uvijek na površinu. Kao naprijed spomenute riječi mijenjaju u B naglas i one riječi, koje prema P imaju razliku u jakosti tona, na pr.: *lipovina*, *māhovina*, *prātilica*, *vijavica*, koje po P mijenjaju naglas kao *vjēverica* — *vjēvericē* (isp. P s. 45. i 46.). Ovdje ćemo dodati još i složenice, koje imaju u B isti naglas kao i gore spomenuta paradigma, a po P mijenjaju naglas kao *biljārica* — *biljāricē*. Takove su riječi: *ògrlina*, *òdrtina*, *òkrajina*, *pōvitica*. Ove nam riječi pret-

žima, ali s tom razlikom, da mnoge od onijeh riječi, kojima Vuk bilježi ovako naglas, u B imaju naglas drugoga 7/495 tipa, a mnoge opet drugih tipova (kako vidimo iz opaske), mijenjaju naglas kao naša paradigma (*járčevina*).

§ 80. Nekoje riječi ženskoga roda, koje zadržavaju naglas na istom slogu, na kojem ga imaju riječi, od kojih su izvedene, mijenjaju u B naglas kao: *ljúbōvница — ljúbōvnicē* (sub. *pòkōrnica — pòkōrnice*, P s. 30. i 51.) i dobivaju još i duljinu ispred konzonanata, koji je zahtijevaju. Među takove riječi idu na pr.: *màgārčina — m̀agārčinē, òpānčina, òbōjčina, pònjāvčina, pòkrōvčina, cìgānčina, divōjčica*, koje po P mijenjaju inače naglas kao *biljārica — biljārice* (isp. P s. 39.). K ovima možemo dodati i: *nèvrnica — nèvrnicē*, P *nèvjernica — nèvjernicē* (s. 48.); *nèvoljnica — nèvoljnicē*, P *nèvoljnica — nèvoljnicē* (s. 48.).

§ 81. Riječi spomenute u naglasu — u § 19. mijenjaju u B naglas kao *békavica — békavice*⁸⁵(1/495) (kod P sub. *smétenica — smétenice* P s. 28. i 50.).

§ 82. Dosta imenica, koje bi zapravo spadale u *i*-deklinaciju, prešlo je k *u/o*-osnovama, pa su prema tome neke promijenile svoj naglas. Po P ostaje naglas nom. sing. u riječi *smřt — smřti* (P s. 92.) i u riječima, koje ovamo idu, nepromijenjen u sing. i u pl., dok se u B mijenja naglas u: lok. sing., gen., dat. (lok. i instr.) pl., t. j. u B su dotični oblici ovako naglašeni: *smřti, smřtī, smřtīn*. Samo su četiri riječi kod P (*mjēd, smřt, pēst, střž*; posljednje dvije ne nalaze se u B), koje imaju ovako nepromijenjen naglas u sing. i pl., a u B ga (one, koje se nalaze) mijenjaju, kako napomenusmo.

U B su riječi, koje mijenjaju naglas kao *smřt*, izjednačile spomenute oblike prema onim riječima, koje mijenjaju naglas kao *pēc — pěci* (P s. 92.).

§ 83. Imenice, koje mijenjaju naglas kao *brv — brvi*⁸⁶(2/49) (P s. 92.), razilaze se u B u naglasu od P u lok. sing., gen. i dat. (lok. i instr.) pl., pa imaju u B naglas kao riječi, koje ga inače mijenjaju kao *mīsao — mīsli* (P s. 97.), t. j. ti oblici glase: *brvi — brvī — brvīn, škřbi — škřbī — škřbīn, kápi — kápī — kápīn, slásti — slástī — slástīn* i t. d.

Kod P se nalazi samo par izuzetaka, koji mogu u lok. sing. imati /, t. j. onako kao i u B), t. j. koji se udaljuju od naglasa, kakvoga inače vidimo kod njega u našoj paradigmati (*brv*). Ti su izuzeci: *cijēvi, cúdi, dúži, hridi, másti, nízi, rijēči, stvári, svijēsti, vlásti* (isp. P s. 93.).

U dat. lok. instr. pl. mijenjaju naglas — onako kao u B — kod P samo četiri imenice, t. j. *cijev, riječ, stvár, vlást* i glase: *cijévima, rijēčima, stvárima, vlástima* (isp. P s. 93.).

postavljaju, kao da su nekoć imale \ na korjenitom slogu, a tako se i danas (t. j. s tim naglasom) govore nesložene riječi u B (t. j. gřlina, dřtina, křajina, vřtica i vřtica).

⁸⁵ (1/495) Osim složenih riječi, spomenutih u naglasu u § 19. mijenjaju u B ovako i: *grádevina*, P *grádevina* (s. 47.); *králjevina* (i *králjevina*), P *králjevina* (s. 47.).

⁸⁶ (2/495) Ovako mijenjaju u B naglas i: *část, krv, láž — láži* (i *láži*), *ráž — ráži* (i *ráži*), *svást — svásti* (i *svásti*), *úš — úši* (i *úši*), *žuč — žúci*, koje sve po P mijenjaju naglas kao *pēc — pěci* (isp. P s. 92.).

§ 84. Kod riječi, koje mijenjaju naglas kao *žālōst* — **7/496** *žālōsti*⁸⁷(1/496) (P s. 94.), *vřlēt* — *vřlēti* (P s. 96.), *rùkovēt* — *rùkovēti* (P s. 95), može se u B nalaziti dvostruki naglas u onijem padežima, u kojima se naglas razlikuje od naglasa, kako ga riječ ima u nom. sing. Takovi su padeži lok. sing. i gen. pl. U B kaže se na pr. u lok. sing. *žālōsti*, *vřlēti*, *rùkovēti* i *žalōsti*, *vrlēti*, *rukovēti*; a u gen. pl. *žalōsti*, *vřlētī*, *rùkoveī* i *žalōstī*, *vrlētī*, *rukovētī*.

Isto je ovaka dvostruka akcentuacija kod B u ovijeh riječi i u dat. (lok. i instr.) pl., t. j. *žalōstin*, *vřlētīn*, *rùkoveīn* i *žalōstīn*, *vrlētīn*, *rukovētīn*.

Bilješka. Kod kolektiva ostaje u B naglas posve nepromijenjen, t. j. nom. (i ak.) glasi na pr.: *tělād*, *jārād* i t. d., a za sve druge oblike služi samo jedan oblik, i to *tělādi*, *jārādi* i t. d.

Jedino imenica *tělād* može glasiti u gen. pl. i *telādi*.

§ 85. Imenice, koje mijenjaju naglas kao *īznīkao* — *īznīkli* (P s. 97.), udaljuju se u B svojim naglasom od P, jer se uvijek kaže: *nažéblī*, *pogíblī*, *pomíslī*, *pomřzli*, *prigíblī* i t. d., koja će akcentuacija s obzirom na nesložene (na pr. *míslī*) biti posve opravdana u B. U dat. (lok. i instr.) pl. dolazi u B jedna akcentuacija pored druge, t. j. onakova, kakovu nalazimo kod P i onakova, kakova se nalazi u B — u gen. pl., veli se na pr.: *pògíblīn*, *prìgíblīn* i t. d. i *pogíblīn*, *prigíblīn* i t. d. Ovi posljednji oblici, čini mi se, da su običniji.

3. Imenice srednjega roda.

§ 86. *Gen. sing.* Imenice: *jaje*, *puce* i *uže* tvore gen. i ostale padeže kao *polje*, t. j. *jaja*, *puca*, *uža*, a nigda kao konzonantske *t*-osnove, dok *drvo* ima *drva* i *drveta*.

§ 87. *Instr. sing.* Imenice *ognjišće* — *ognjište*, *morē*, *utočišće* — *utočište* i t. d. imaju u instr. *-on* (= om) i *-en* (= em), t. j. *ognjiščon*, *ognjišton* — *ognišćen*, *ogništen* i t. d.

§ 88. *Nom. pl. a)* Riječi: *čudo*, *nebo* i *tilo* mogu u pl. rasti i ne rasti, t. j. glasiti: *nebesa*, *čudesa*, *tilesa* i *neba*, *tila*, *čuđa*. Oblici: *tila*, *čuđa* — običniji su. Od riječi *kolo* ima plur. samo *kola* i onda, kad znači *točkovi* a i onda, kad znači *vrstu plesa*.

b) Imenica *pleće* ima u pl. dvostruke oblike, t. j. *pleći* i *pleća*, pa se prvi oblik sklanja u plur. kao *stvar*, a drugi kao *polje*.

c) Od imenice *tele* (ili *telac*, koja se imenica ne nalazi u B u sing.) glasi pl. *tejac*, gdje imamo posve isto *ja*, kao što ga imamo kod adjektiva i u part. paet. akt. II. (na pr. *gol* — **7/497** *goja*, *klatio* — *klatija*). Isto ovako *ja* nalazimo još u riječi *stejana* (stelna).

§ 89. *Dat. pl. (lok. i instr.)* glasi od *oko* i *uho* pored *očin*, *ušin* i *očima*, *ušima*, t. j. ovo su stari dualni oblici. Kod drugijeh imenica događa se isto, što i kod muških, t. j. one glase u ovom obliku (oblicima), *poljin*, *selin* i t. d.

⁸⁷ (1/496) Ovako mijenjaju naglas u B i: *jēsēn*, *zēlēn*, *střmēn*, *rümēn*, *stüdēn*, t. j. ove imenice gube u B duljinu na drugom slogu, koju kod P zadržavaju u cijelom sing. i pl. Isp. P s. 96.

⁸⁸ (1/497) Ovako mijenjaju naglas u B i: *vòće*, *vòća*, P *vòće*, *vòća* (s. 8.).

§ 90. Neutra *zlo* i *dno* upotrebljavaju se (u B) dosta rijetko u gen. pl., a kada se govore, onda se čuju mnogo češće oblici za gen. pl.: *zlâ*, *dnâ*, nego li *zâlâ* (P *zâlâ* 69.), *dânâ*. Inače naglas nom. sing. ostaje u svima oblicima nepromijenjen.

§ 91. Riječi, koje mijenjaju naglas kao *vèslo*, *vèsla* (P s. 70.), ako nemaju u gen. pl. pomično *a*, onda mogu biti u B dvostruko naglašene, t. j. ili zadržavaju isti akcenat, kakav imaju u nom. sing., na istom slogu, ili mogu dobiti / na pomičnom *a*, na pr. *vèsālâ* i *vesālâ*. Kod P uvijek ovako, kako imamo u posljednjem slučaju.

U B ne čini izuzetak od ovoga ni *rebro*, *sedlo*, *stegno*, za koje P kaže, da imaju u pl.: *rèbra* — *rèbārâ* — *rèbrîma* i t. d. U B glase dakle ove riječi: *lèbra* — *lèbārâ* (*lèbrâ*) — *lebārâ* — *lèbrîn* i t. d.

Izuzetak čini u B samo *bèdro*, koja se riječ u B ne nalazi kao neutr., već kao fem. (t. j. *bèdra*). Ova je imenica postala fem. i ima dakle u B isti naglas kao i druga dvosložna feminina, koja imaju u nom. pl. ∞.

Što se u B pored *lèbra* — *lèbārâ* (*lèbrâ*) — *lebārâ* — *lèbrîn* nalazi i *lèbra* — *lèbārâ* (*lèbrâ*) — *lèbrîn* — to je ovaj dvostruki naglas izazvala zaista razlika u značenju, jer oni prvi oblici znače u B — *žice* (ili drvca) u kišobranu, na koje je razapeto platno, a ovi drugi znače *kosti* kod ljudi i životinja.

Riječi, koje mijenjaju naglas kao *pèro* — *pèra*, imaju u B u svima padežima isti akcenat, kao nom. sing. i na istom slogu, osim gen. pl., gdje se nalazi razlika u kvantiteti, t. j. ∟ ∆ (*pérâ*). U B ne čini izuzetak ni riječ *sèlo*, za koju kaže P, da je u pl. korjenito naglašena, t. j. *sèla* — *sèlâ* — *sèlima*. I Rešetarovi dijalekti R Pr podudaraju se kod pomenute riječi u naglasu s B, t. j. R ima: *sèla* — *sèlâ* — *sèlima*, Pr. *selà* — *sèlâ* — *selîma* (isp. Reš o. c. s. 51.).

§ 92. Imenice, koje mijenjaju naglas kao *brvno* — *brvna* (P s. 77), mogu u B u gen. pl. pored ∆ — — imati i ∞ — ∟, t. j. *brvânâ* i *brvânâ*, *gîvânâ* i *gîvana*, *zvônaca* i *zvônâcâ* i t. d. Ova kratkoća, što je pokazuje B, možemo misliti, da je opravdanija 7/498 i starija, jer vidimo, da i one riječi, koje inače u svima oblicima imaju ∆, imaju u gen. pl. ∞ (na pr. *sûnce* — *sûnâcâ*). Naglas ∆ — — u gen. pl. bit će mlađi i izazvan analogijom. Rešetarovi dijalekti pokazuju također kraćinu korjenitoga sloga (isp. Reš. s. 53.).

Bilješka. Neutrum (s pomičnim *a*) *pismo* ima u B u gen. pl. pored *pîsâmâ* i *pîsâmâ*. No ovaj se drugi oblik rjeđe čuje.

§ 93. Naglas riječi, koje su kod P naglašene kao *vreténce* — *vreténca*⁸⁹(1/498) (P s. 71. i 80.), ostaje u B isti u svima oblicima, kakav je u nom. sing. B se dakle udaljuje od P u gen. pl., gdje P ima naglas \ na prvom slogu (*vrètênâcâ* 71). U B samo *vrètênâcâ*, *bilânâcâ*, *rebârâcâ*. No, u B nijesu ovi oblici baš veoma obični, već su običniji oblici bez pomičnoga *a*, t. j. *vrêtêncâ*, *bilâncâ*, *rebârcâ* i t. d.

⁸⁹ (1/498) Ovako mijenjaju u B: *rebârce*, *bilânce*, *brašânce*, *pisânce*, *vlakânce*, *žubânce* (= *žumance*), *božânstvo*. Vidimo da se u B nalazi opravdanije naglasivanje, nego li kod P, gdje su sve ove riječi naglašene kao *rebârce* — *rebârca* (isp. s. 70. i 77.).

§ 94. Za imenice: *brdo*, *drvo*, *polje*, *zvono*, *žito*, koje u sing. mijenjaju naglas kao *gřlo* — *gřla*⁹⁰(2/498) (P s. 3. i 8.), kaže P da u pl. mijenjaju ovako naglas: *břda* — *břdā* — *břdima* i t. d. U B govore se sve ove imenice s istim naglasom u pl. kao što ga ima i grlo, t. j. *břda* — *břdā* — *břdīn* i t. d., ali i s naglasom, što ga vidimo kod P zabilježena. Razliku u značenju, radi različne akcentuacije, čine u B samo: *zvōno* i *dřvo*, t. j. *zvōna* = *ona* (*zvona*), *što ih nosi blago*, *zvōna* = *ona u crkvi*; *dřva* = *stabla, koja rastu*; *a dřva* = *drva za loženje*.

Od *klupko* (B *kluvko*) glasi pl. u B: *klūvka* — *klūvākā* (i *klūvākā*) — *klūvcīn*, a kod P: *klūpka* — *klubākā* — *klūpcima* (s. 73.).

One pak imenice, koje su naglašene kao *pāsma* — *pāsma*⁹¹(3/498) (P s. 70. i 73.), imaju samo u gen. pl. razliku u kvantiteti prema imenicama, koje su naglašene kao *gřlo* — *gřla*, *grla*.

§ 95. Imenica *zrnca* ima isti naglas kao *sūnce*, t. j. pl. ne glasi: *zřnca* — *zřnācā* — *zřncima* (isp. P 74.), nego *zrnca* — *zřnācā* — *zřncīn*.

§ 96. Naglas nom. sing. kod imenica, koje su naglašene kao *tījelo* — *tījela*⁹²(4/498) (= *tēlo* — u B *tilo*, P s. 4. i 10.), ostaje u svima oblicima nepromijenjen.

§ 97. Imenice srednjega roda upotrebljavaju se u 7/499 B u pl. dosta rijetko, pa zato ne možemo stalno reći, da li se u pl. slažu u naglasu s P i one imenice, koje mijenjaju naglas kao *kōljēnce* — *kōljēncā*⁹³(1/499) (P 84. i 89.) i *pāsīšte* — *pāsīšta*⁹⁴(2/499) (P 53. i 60.).

§ 98. Imenice tipa — — — — —, gen. — — — — —⁹⁵(3/499) zadržavaju u B svoj naglas u sing., a u pl. nijesu ove imenice u običaju.

§ 99. B govor uklanja se, što više može, imenicama, koje idu po konzantskoj deklinaciji, stoga vrlo rado zamjenjuje imenice, koje bi ovamo išle, s imenicama, koje idu po *o-* ili *a-*deklinaciji. Tako na pr. mjesto *gušče* veli se *gušćić*, mjesto *siročē* *sirota*, mjesto *drvo*, *drveta* — *drvo*, *drva* i t. d.

Što se tiče naglasa kod ovijeh osnova, to se B — kod onijeh riječi, koje upotrebljava — slaže u glavnom s P. Izuzetak čine samo kod *n-*osnova: *brime* i *vime*, koje u B i u pl. mogu imati \, t. j. *brīmena* — *brīmēnā*, *vīmena* — *vīmēnā*, ali i *brimēna*, *vimēna* i t. d. Ovi su posljednji oblici običniji, ali se i oni prvi govore dosta često.

U prve je \ došao iz sing.

⁹⁰ (2/498) Ovako mijenjaju naglas u B i: *grōžde*, *grōžde* (s. 10.); *gōžde*, P *gōžde* (s. 10.); *ūlje*, P *ūlje* (s. 10.); *zēlje*, P *zēlje* (s. 10.)/ *rōblje*, P *rōblje* (s. 74.); *snōplje*, P *snōplje* (s. 74.); *grōblje*, P *grōblje* (s. 74.).

⁹¹ (3/498) Ovako mijenjaju naglas i imenice, koje imaju u gen. pl. pomično *a*: *jādro* — *jādra*, P *jēdro* — *jēdra* (s. 76.); *grōblje* — *grōblja*, P *grōblje* — *grōblja*.

⁹² (4/498) Ovako su naglašene u B i: *mōre*, P *mōre* (s. 8.), *zřno*, P *zřno* (s. 8.), *ilo*, P *jēlo* (s. 8.).

⁹³ (1/499) Ovako mijenjaju naglas u B i: *sūžánjstvo* P *sūžanjstvo* i *sūžanjstvo*; *pūčanstvo*, P *pūcanstvo* (s. 82.); *čēsarstvo*, P *čēsārstvo* (s. 80.).

⁹⁴ (2/499) Ovako mijenjaju u B i: *křštēnje*, P *křštenje* (s. 17.), *pōštenje*, P *pošténje* (s. 17.), *rōdenje*, P *rodénje* (s. 17.), *prōštenje*, P *prošténje* (s. 17.), *stvērenje*, P *stvorénje* (s. 17.), *zlāmenje*, P *zlāménje* i *zlāménje* (s. 60.), *gōdište*, P *gōdište* (s. 20.).

⁹⁵ (3/499) Ovako mijenjaju u B i: *veličánstvo*, P *veličanstvo*, (s. 77.), *svidočánstvo*, P *svjedočánstvo* (s. 77.), *čovićánstvo* P *čovječánstvo* (s. 77.).

Kod *s*-osnova nalazimo u B razliku u kvantiteti prema P, t. j. imamo: *nebèsa, čudèsa, tilèsa* (= tjelesa), a kod P *nebèsa, čudèsa, tjelèsa* (isp. P s. 100.). No u B su običniji kraći oblici: *čuda, neba* i t. d. Ovaj naglas / u nom. pl. u B prodro je sigurno iz gen. pl., koji se i onako češće upotrebljava, nego li nominativ.

Samo neznatan broj imenica mogu napomenuti, koje se u nom. sing., a prema tome i u ostalijem padežima, razlikuju od P, i to su *cûrče — cûrčeta*, P *cûrče — cûrčeta* (s. 99.); *krme — krmeta*, P *křme — křmeta* (s. 99.); *plème — plèmena*, P *plème — plèmena* (s. 98.). Kod prve i treće imenice ostaje naglas nom. sing. i u ostalijem oblicima nepromijenjen, a kod druge su nom., ak. i vok. jednaki, dok drugi oblici imaju naglas kao i gen. sing. *Plème* ima u pl. naglas: *plèmèna — pléménā*, t. j. kao i kod P.

Adjektivi.

8/579

§ 100. B govor — pored drugih razlika — udaljuje se od D⁹⁶(1/479) osobito s obzirom na naglas neutr. i fem. kod neodređenog adjektiva, t. j. on većinom ima kod dvoslož. adjektiva u neutr. naglas u korjenitom slogu, gdje je kod D na konačnom (slogu), na pr. *bôs — bōsa — bōso*, D *bôs — bōsa — bōso* (= bosō s. 92. Rad XIV.), ili ima fem. naglas na posljednjem slogu, gdje je kod D na korjenitom, na pr. *bīstar — bīstra* (= bistrā) — *bīstro*, D *bīstar — bīstra — bīstro* (s. 98.).

Kao *bôs — bōsa — bōso* (D s. 92.) mijenjaju po D ovako naglas još i *gō* (= gōl). U B je u oba ova primjera različan naglas, t. j. u B glase *bôs — bōsa — bōso, gōja — gōla — gōlo*. Ovaj je naglas stariji i pravilniji, jer se tako nalazi i u ruskom *bosъ — bosá — bōso; gol — golá — goló*.

U svim ostalijem padežima dolazi po D \ kod ova dva adjektiva, osim u nom. i ak. sing. masc., gdje se nalazi \wedge . U B mijenja se naglas u *bôs* ovako:

U *gōja* ostaje naglas nom. sing. u sing. i u pl. 8/580 nepromijenjen. U složenoj deklinaciji slaže se B posve s D, t. j. *bōsī — bōsā — bōsō; gōlī — gōlā — gōlō*.

Sg.

n.	bôs	bōso	bōsa
g.	bōsa	bōsa	bōsē
d. l.	bōsu	bōsu	bōsōj
a.	bôs (bōsa)	bōso	bōsu (i bōsu)
i.	bōsīn	bōsīn	bōsōn

Pl.

n.	bōsi	bōsa	bōse
g.	bōsī	bōsī	bōsī
d.l. i.		bōsīn	
a.	bōse	bōsa	bōse

⁹⁶ (1/579) Daničić, Rad XIV.

Kao *dõbar*⁹⁷(1/580) — *dõbra* — *dõbro* (D s. 100) ima u B isti naglas i *mõdar*, dok kod D nema ni jednog takovoga primjera, osim naše paradigme (t. j. *dõbar*).

Što se tiče naglasa kod ovijeh riječi, to se B potpuno slaže s D, t. j. u nominalnoj dekl. dolazi \ u svijem oblicima, gdje nema pomičnoga *a*, a u slož. dekl. imaju B i D \, t. j. *dõbrī* — *dõbrā* — *dõbrō*.

§ 101. Nekoji adjektivi, koji po D mijenjaju naglas kao *blåg* — *blága* — *blágo* (D s. 91.), mijenjaju ga u B ovako:

Sg.	n.	slân	slána	sláno
	g.	slána	slánē	slána
	d. l.	slânu	slánōj	slânu
	a.	slân (slána)	slânu (i slânu)	sláno
	i.	slânīn	slânōn	slânīn
Pl.	n.	slâni	slâne	slána
	g.		slânī	
	d. l. i		slânīn	
	a.		slâne	slána

Takovi su adjektivi: *tûp*, *skûp*, *tvrd*, *ljût*, *glûv*, *drâg*, **8/581** *živ*, *jâk*, *kriv*, *lûd*, *pûst*, *slân*, *sûv*, *lip*, *blîd*, *nîm*, *gnjîl* (i *gnjîja*), *slîp*, *lîn*, *grûb*, *gûst*, *blâg*, (*h*)*ûd*, *svêt*, *skûp* *čvrst*.

⁹⁷ (1/580) Što se tiče tumačenja prof. Rešetara, koje ide za tijem, da protumači ovu razliku naglasa u masc. prema neutr. i fem., (t. j. *dõbar* — *dõbra* — *dõbro*), budući da je to samo jedini primjer te vrste (t. j. koji ima takav naglas), to mogu reći, da mi se to tumačenje ne čini vjerojatno. Prof. je Rešetar pokušao to ovako riješiti: Glas *a*, što ga ima adjekt. *dobar*, nije primaran, t. j. nije zamjena primarnog poluvokala (stsl. *dobrъ*), već je sekundaran i odgovara sekundarnom poluvokalu, t. j. on se je razvio istom na hrv.-srp. tlu, kad je zamukao poluglas na kraju.

Prof. Rešetar dakle pomišlja, da se od prvajšnjega oblika **dobrъ*, nakon što je zamukao *ъ*, razvio i govorio neko vrijeme oblik *dobr*, a to je onda bila jednosložna riječ i nije mogla imati drugoga naglasa nego \, t. j. *dõbr*, a odatle se istom kasnije razvilo *dõbr̄* — *dõbar* — i tada *dõbar* prema *dõbra* stoji u odnosu kao *gûst* prema *gûsta*. To mi se ne čini evo s ovoga razloga vjerojatno: Ako je prastari oblik našega *dõbar* nekoć glasio **dobrъ*, t. j. ako je naglas bio na poluvokalu, kako Rešet. uzima, zašto onda ne bi naglas, kad je poluglas stao otupljivati, prešao na glas vokalno *r*, koji je u ovom slučaju vokal i čini slog. Ako je tako — a mislim da jest — onda je naglas, kad je poluglas počeo otupljivati, mogao prijeći na »vokalno *r*« i glasiti *dobr̄*, a ako je tako, onda riječ *dobr* nije bila nigda jednosložna i nije potpadala pod ovaj strogi zakon štokavske akcentuacije (t. j. da jednosložne riječi mogu imati \ ili ^). Ja pak mislim da je \ došao u dobar ovako: Kad se je poluglas prestao izgovarati, skočio je naglas na vokalno *r* (t. j. *dobr̄*), a kad se je počeo *a* razvijati, gubio je vokalno *r* svoju vokalnu službu i naglas je skočio na predašnji slog, pa budući da riječ još nije imala potpuna dva sloga (t. j. jer drugi nije bio još razvijen), to je mogao doći na prvi slog (budući da je bio kratak — kako iz fem. i neutr. vidimo), samo \ (Isp. o ovome kod Rešetara s. 111. i 112.).

Naglas, što ga pokazuje B u nom. sing., stariji je od onoga, što ga nalazimo kod D fiksirana, kako nam to svjedoči ruski jezik, na pr.: *tupъ -tupá -tupó* i *túpo*, *skupъ - skupá - skúpo*, *gluhъ - gluhá - glúho*, *dorogъ - dorogá - dórogo živъ - živá - živo*, *krivъ - krivá - krívo*, *němъ - němá - němo*, *slěpъ - slěpá - slěpo*, *grubъ - grubá - grúbo*, *blagъ - blagá - blágo*, *hudъ - hudá - húdo*, *gustъ - gustá - gústo* (i *gustó*)⁹⁸(1/581) i t. d. Čakavski se slaže ponajviše s D, na pr.: *bléd - blědà - blědò*, *glúh - glúhà - glúhò* (isp. Nemanić: Čak.-kroat. St. II Ftsz. s. 17.) i t. d. Ovako-vijeh promjena naglasa u nom. sing. kao u B, nalazi se i u dubrovačkom (isp. Rep. o. c. s. 114.), i rapskom dijalektu (isp. Kušar, Rad 118., 33.), ali se oni opet u ostalijem oblicima donekle od B udaljuju. Što se pak tiče složene deklinacije (t. j. kad su ovi adjektivni određeni), to se ovi adjektivni — s obzirom na naglas — slažu s D, t. j. jednako mijenjaju naglas *crnī - crnā - crnō* i *tūpī - tūpā - tūpō* i t. d.

Za adjektive *svet* i *čest* kaže D, da mogu glasiti: *světī - svētā - svètò*, *čestī - čestā - čestò* i *svētī - svētā - svètò*, (ovo drugo, kaže D, rijetko, isp. s. 92.). U B dolazi samo ovo posljednje.

§ 102. Malo ima adjektiva u B od onijeh, što kod D mijenjaju naglas kao *míran - mírna - mírno* (D s. 93.), koji bi slijedili D, već ih većina mijenja naglas, kao i oni, što smo ih imali u predašnjem §, t. j. oni imaju tip: *górak - górka - górko* (a ne: *górač - górka - górko*), i mijenjaju naglas kao: *slân - slána - sláno*. Među takove adjektive idu: *krátak, plítak, rídak, bísan, búdan, gládan, žědan, zlátan, kváran, krúpan, mástan, mračan, mrsan, prázan, prášan, prísan, rávan, rúžan, sjájan, smíšan, snážan, stúdan, strášan, iáman* (i *táman*), *těžak, tísan, (h)ládan*. Svi ovi adjektivni imaju u D naglas kao *górak - górka - górko* (isp. D s. 93.). Isti naglas kao ovi naprijed spomenuti adjektivni — naime kao: — *slân - slána - sláno* — imaju u B i svi adjektivni Daničićeva tipa: *divan - divna - divno* (isp. D s. 94.), t. j. *gríšan, dičan, sráman, trúdan* i t. d. Isto kao u B mijenja se naglas u nom. sing. kod ovijeh adjektiva i u dubrovačkom narječju (isp. Reš. o. c. s. 115).

U složenoj dekl. slaže se B, s obzirom na spomenute zahtjeve, potpuno s D, t. j. B i D imaju: *mírnī - mírnā - mírnō, gládnī... , gríšnī... , vítkī...* i t. d.

Samo *krátak* može imati u B još i: *kràtkī - kràtkā kràtkō, 8/582* a *gríšan* još i *gríšnī - gríšnā - gríšnō*.

§ 103. Većina je adjektiva, koji mijenjaju po D naglas kao: *gòtov - gòtova - gòtovo*. Takovi su adjektivni, koji se u B udaljuju od D: *zèlen - zèlena - zèleno, màlen... , rùmen... , svìlen... , stúden... , crljen... , šàren... , dèbel... , (i dèbeja)... , gòlem...* No: *zèlen, stúden, crljen, rùmen, šàren* i *dèbel*, a tako i adjektivni tvoreni nastavkom *-okъ, ekъ*, t. j. *visok, dúbok, širok, dàlek* i neki adjektivni, koji imaju kod D naglas kao: *křvāv - křvāva - křvāvo* (D s. 100.), i to *golcat, puncat, samcat, cilcat, zdravcat*, imaju u B naglas kao: *zèlen - zelèna - zelèno*. Prema ovome dakle, što spomenusmo, imaju: *zèlen, stúden, crljen, rùmen, šàren, dèbel* — u B dvostruku akcentuaciju. Što se tiče naglasa u ostalijem oblicima, to se D slaže potpuno s B, t. j.:

⁹⁸ (1/581) Ruske primjere uzimljem iz Leskienä (o. c. Bd. XIII.).

Adjektivi, koji imaju u B naglas kao: *zèlen* — *zelèna* — *zelèno*, imaju u B naglas, kako ga je D za tu paradigmu fiksirao; adjektivi pak, koji imaju u B naglas kao *gòtov* — *gòtova* — *gòtovo*, imaju u svim oblicima kao u nom. sing., a tako je i kod D. U složenoj je deklinaciji jednak naglas kod adjektiva, koji su u neodređenom obliku naglašeni kao: *zèlen* — *zelèna* — *zelèno* i onijeh — kao: *gòtov* — *gòtova* — *gòtovo*, t. j. imamo: *zèlenī* — *zèlenā* — *zèlenō* i *bògatī* — *bògatā* — *bògatō* (od *gotov* se ne govore ovi oblici u B), a isto tako imaju u B i *vàzmenī* — *vàzmenā* — *vàzmenō*, *zòbenī* . . . , *kàvenī* . . . , za koje D misli da imaju: *vazmèni*, *zobèni*, *kavèni* (isp. D s. 96.).

§ 104. Svi adjektivi, koji po D mijenjaju naglas kao: *vàljān* — *valjāno* — *valjāno* (D. s. 100.), mijenjaju u B naglas kao: *křvāv* — *křvāva* — *křvāvno*. Ovi adjektivi razlikuju se od D u naglasu i kad su određeni, t. j. D ima: *vàljānī* — *vàljānā* — *vàljānō* (D s. 100.), a u B *vàljānī* — *vàljānā* — *vàljāno*, a tako i svi ostali.

§ 105. Adjektivi: *brimènit*, *vrimènit*, *zlamènit*, *kamènit* (i *kāmenit*), *mīšòvit*, *plamènit*, *strmènit* (i *střmenit*), *mīlòstiv*, koji kod D mijenjaju naglas kao: *mīlostiv* — *mīlostiva* — *mīlostivo* (isp. D s. 104.), mijenjaju u B naglas kao: *bolèžljiv* — *bolèžljiva* — *bolèžljivo* (D s. 104.).

§ 106. Svi adjektivi,⁹⁹(1/582) (koji se samo u B nalaze), što mijenjaju po D naglas kao: *zdrāv* — *zdrāva* — *zdrāvo* (D s. 92.), shvaćaju se u B, da su u fem. bili konačno naglašeni (t. j. *zdrāva* = *zdrāvā*) i naglas im se u B ovako mijenja:

8/583

Sg.

n.	<i>zdrāv</i>	<i>zdrāva</i>	<i>zdrāvo</i>
g.	<i>zdrāva</i>	<i>zdrāve</i>	<i>zdrāva</i>
d. l.	<i>zdrāvu</i>	<i>zdrāvōj</i>	<i>zdrāvu</i>
a.	<i>zdrāv (zdrāva)</i>	<i>zdrāvu (i zdrāvu)</i>	<i>zdrāvo</i>
i.	<i>zdrāvīn</i>	<i>zdrāvōn</i>	<i>zdrāvīn</i>

Pl.

n.	<i>zdrāvi</i>	<i>zdrāve</i>	<i>zdrāva</i>
g.		<i>zdrāvī</i>	
d.l. i.		<i>zdrāvīn</i>	
a.		<i>zdrāve</i>	<i>zdrāva</i>

B je s obzirom na fem. sačuvao stariji naglas, kako vidimo iz rus. jez. Imamo na pr. u rus.: *prostъ* — *prostá* — *prostó*, *mīlъ* — *mīlá* — *mīló* (adv. *mílo*), *syť* — *sytá* — *sýto*, *sporъ* — *sporá* *spóro*, *hromъ* — *hromá* — *hrómo*, *dólogъ* — *dolgá* — *dólgo* i t. d.

U složenoj dekl. imaju ovi adjektivi u B samo \backslash , t. j.: *zdrāvī* — *zdrāvī* — *zdrāvō*, *nōvī* — *nōvā* — *nōvō* i t. d., a ne mogu nigda imati \backslash pored \backslash (na pr. *dūgī* i *dūgī*, *měkī* i *měkī*, *mřkī* i *mřkī* i t. d. kao kod D ispor. s. 92.) ili možda \wedge pored \backslash (na pr.: *zdrāvī* i *zdrāvī*, *hřlī* i *hřlī* i t. d. kao kod D (ispor. s. 92.).

⁹⁹ (1/582) Osim: *vrēo* i *zrēo*, u B: *vrīja* — *vrīla* — *vrīlo* i *vrīlo*, *zrīja* — *zrīlo*.

Što se govori u B *stārī* i *prāvī*, to se ova dva adjektiva ne shvaćaju više kao određeni adjektivi, nego kao adjektivi u imeničkoj službi.

§ 107. Adjektivi, koji po D mijenjaju naglas kao *bīstar* — *bīstra* — *bīstro* (D s. 98.), mijenjaju u B jednako naglas, kao i naprijed (u § 105.) spomenuti adjektivi, t. j. imamo: *bīstar* — *bīstra* — *bīstro*, a ostali oblici kao: *zdrāv* — *zdrāva* — *zdrāvo*.

I ovdje će biti naglas u B u fem. stariji, kako to dokazuje i sama naša paradigma, koja u rus. glasi: *bystrǎ* — *bystrá* — *býstro*.

U složenoj dekl. imamo u B uvijek samo \backslash , t. j. *bīstrī* — *bīstrā* — *bīstrō*. Izuzetak čine samo: *sītan*, *slādak* i *vičan* (= *vječān*) i imaju: *sītnī* — *sītnā* — *sītnō*, *slātkī* — *slātkā* — *slātkō*, *vičnī*... Kod D mogu pak neki adjektivi imati i kao *bīstrī* i kao *slātkī*. Takovi su: *vītak* (u B glasi *vītak*), *glādak*, *mōkar*, *ōbal*, *pōsan*, *pōzan* (ne nalazi se u B), *sītan*, *slādak*, *tānak*, *ūzan*, a *vetah* i *vječān* samo: *vēhī*, *vječnī*.

Bilješka 1. Adjektivi, koji po D imaju naglas kao: *dṛven* — *dṛvena* — *dṛveno*, slažu se u naglasu s B. Samo neki adjektivi mogu u složenoj dekl. imati (po D) dvostruku akcentuaciju, t. j. \backslash i \backslash (na drugom slogu), što u B nije običaj. Adjektivi, koji imaju takav dvostruki naglas kod D jesu: *gvōzden*, *zēmljen*, *kōštan*, *lēden*, *māsten*, *rāžen*, *sjērčan*, *snjēžan*, a *žēljan* i *mārven* samo: *željānī*, *marvēnī*. — U B ima samo *zēmljan* ovu dvostruku akcentuaciju (t. j. *zēmljanī* i *zemljānī*), a *žēljan* samo *željānī* i ne dolazi nigda u neodređenom obliku. Svi ostali — naprijed spomenuti — adjektivi imaju u B \backslash , t. j. *gvōzdenī* — *gvōzdenā* — *gvōzdenō* i. t. d.

Bilješka 2. Adjektivi *dugačak* i *pravedan* mijenjaju 8/584 u B naglas kao *jēzičan* — *jēzična* — *jēzično* (D s. 102.).

* * *

§ 108. Posvojni pridjevi na *-ov* (*-ev*) i na *-in* imaju u gen. sing. samo oblike neodređenoga adjektiva, t. j. *Matin*, *Čukov*, *Pužov* i t. d. ima na pr.: *Matina*, *Čukova*, *Pužova*, a nigda: *Čukovoga*, *Matinoga* i t. d., a isto tako i od adjektiva *san* običniji su neodređeni oblici.

Kod određenih adjektiva dolaze oblici masc. i neutr., u ovom padežu, bez *a*, na pr.: *dobrog*, *bilog*, *žutog* i t. d. Ovo *a* ostaje samo onda, ako je na adjektivu sila govora, na pr.: *Gle moga dobroga sina!*

§ 109. U masc. i neutr., kod određ. adjektiva, u dat. (lok.) sing., nema gotovo nigda u B završetka *-omu* (*-emu*), nego *-on* (= *om*) ili *-ome*, na pr.: *dobron*¹⁰⁰(1/584) *crnon*¹⁰⁰(1/584) ili *dobrome*, *crnome* i t. d. — Samo kod komparativnih oblika, koji se sklanjaju kao određeni adjektiv, dolaze dosta često oblici na *-emu*, na pr.: *žućemu*, *milijemu* i t. d.

§ 110. Kad dolazi vok. sing., (i pl.) i uza nj adjektiv, onda je adjektiv uvijek u određenom obliku, na pr.: *dobri prijatelju*, *crni dušmanine* i t. d. Samo čini u B izuzetak, što je meni poznato: *kukav*, *tužan* i *jadan*, te dolaze u neodr. obliku, na pr.: *jadan brate*, *jadan čaća*, *kukav težače*, *tužan beskućniče*.

¹⁰⁰ (5/584) Ovo kao da se protivi donekle našem pravilu u § 14., ali to je sigurno radi toga, što oblici u: *dobrome*, *crnome*, nijesu tako tijesno spojeni s oblicima: *dobrom*, *crnom*, nego svaki živu svojim posebnim životom.

§ 111. Oblik, koji se upotrebljava u instr. sing. — za masc. i neutr. — služi za dat., loc. i instr. pl., a izlazi na *-in* (= *-im*), t. j. *dobrin*, *crnin* i t. d. Samo, kad je određen, onda se razlikuje naglasom, t. j. *dòbrin* (neodr. *dòbrin*).

Ako dolazi adjektiv zajedno s imenicama, koje imaju starije oblike u instr. pl., onda i adjektiv može u instr. izlaziti na *-i*, na pr.: $z^{101}(2/584)$ *dobri konji*, $z^{101}(2/584)$ *dobri zubi* i t. d. Vuk u rječ. 1818., XLIV. (u bilješci) kaže, da se — u Srijemu i Bačkoj — *-in* (*-ma* i *-jem*) kod adjektiva izostavlja, pa navodi primjer *s dobri koli*.

K o m p a r a t i v.

§ 112. Od pravila — o tvorbi komparativa — udaljuju se adjektivi.

a) *bija* (bijel), *blid*, *crn gust*, t. j. imaju oblike na *-iji*, koje se *iji* u B čuje jednom kao dugi i (*ī*), a drugi put kao dvostruko *i*, gdje je drugo *i* vrlo slabo izgovoreno. Mi ćemo ga bilježiti nešto manje, t. j. *i*.

Ovako misli i Stojan Novaković¹⁰²(1/585) o tom *i*, **8/585** t. j. i on kaže, da je teško razlikovati, što se čuje, da li *ii* ili dugo *ī*. — No svakako je pouzdano, da se ne izgovara *iji*, ma da se ono potvrđuje lijepo ostalijem padežima.

Ja ću to *iji* kod dvosložnijeh bilježiti kao *i*, jer kod ovijeh stoji bliže ovakovu izgovoru, a kod sviju drugih kao *ī*.

Gore dakle spomenuti adjektivi imaju komparativ pored: *bilji*, *blidi*, *gušći*, *crnji* i *blidi*, *bili*, *crni*, *gusti*.

b) Od *gluv*, *suv* glasi komp. samo *gluvi*, *suvi*.

c) Od *dug* imamo *duglji*, t. j. analogijom prema *grublji*, *dublji* i t. d.

d) Od *mrk* i *tij* (tih) ili *tī* glasi komp. *mrki*, *tii*, ali i *tiši*, *mrklji*.

Nekoji adjektivi, koji u nom. sing. masc. imaju dva sloga i pomično *a*, tvore — po gramat. — komparativ nastavkom *-ji*, kao na pr.: *bijesan*, *gorak*, *lasan*, *tijesan*, *stidan*, a u B imaju ovi adjektivi u komp. nastavak *i* (= *iji*), t. j. glase: *bisni*, *gorki*, i t. d., a tako je i od *gladak*, *kripak*, *ljubak*, — *glatki*, *kriški*, *ljupki*.

Od *debeja* (debeo) i *žestok* glasi komp. *debeli*, *žestoki* i *deblji*, *žešći*.

Od pridjeva, koji imaju više od dva sloga (a imaju nastavak *-iji*), glasi komp. u B *mršavi*, *obilati*, *bogati*, *čudnovati* i t. d.

Za lastovski govor kaže Kušar, da se rijetko čuje *iji*, već samo *ji*, na pr.: *veselji*, *slanji* (isp. Nast. vjes. I, 326.).

Z a m j e n i c e.

§ 113. *Lične zamjenice*. U dat., loc. i instr. pl. govori se: *nan*¹⁰³(2/585) — *nami* — *nama*, *van*¹⁰³(2/585) — *vami* — *vama*. — Ovako je i u sarajevskom govoru (isp. Rad 121., 202.), a u dubrovač. nema oblika *nam*, *vam* (isp. Rad 65., 173.).

¹⁰¹ (2/584) s ispred zvuč. (d) postaje zvučan.

¹⁰² (1/585) Srp. gram. 1902², s. 96.

¹⁰³ (2/585) Ovi oblici uzmiču od pravila naznačena u § 14.

Od nom. sing. 1. zamjenice za 3. l (*ona*) glasi ak. samo *nju* i *je*, a *ju* ne pozna B, pa se govori *je* i onda, kad dođe uza nju 3. l. sing. pomoćnoga glagola *biti*, na pr.: *On je je vidija*, ali može stajati i samo jedno *je* (t. j. zamjenica), pa se kaže *on je vidija* (= *on ju je vidio*).

Gdje se nalazi — po gram. prof. Maretića¹⁰⁴(3/585) \ — kod ličnih i povratne zamjenice, tu svagdje dolazi u B \, osim u nom. sing. f. i n. i nom. pl. od *ón* (koji oblici glase: *òna*, *òno* i *òni* — *òne* — *òna*). Imamo dakle u B.

8/586

Sg	g.	mène	tèbe	njèga	sèbe
	d.	mèni	tèbi	njèmu	sèbi
	a.	mène	tèbe	njèga	sèbe
	l.	mèni	tèbi	njèmu	sèbi

Ovako je i u mostar. (isp. Rad 153., 95.), sarajev. (Rad 121., s. 202.) i u Reš. dijalektima (isp. Reš. o. c., s. 143.).

U čak.¹⁰⁵(1/586) imaju ovi zamjenički oblici naglas na posljednjem slogu, t. j. (g. d. a. 1.) *manè*, *tebè*, *sebè*, a od *ón* gen. i ak.) *njegà*, (d. 1.), *njemù*, (lok. i *njin*) — a tako i u rus. menjá, mne, tebè — tebè, egó, emú.

Možemo pomišljati da se ova promjena u B (t. j. od \ u \) dogodila najprije kod *ón*, t. j. sing. je dobio prema pluralnijem oblicima (koji imaju \), a poslije su također povratna i lična zamjenica 2. l. prema instrumentalnijem oblicima (*tòbòn*, *sòbòn*) počela izjednačivati i druge oblike, gdje se nalazi \, a za njima se onda povelala i zamjenica 1. l.

U instr. sing. zamjenice 3. l. čuju se i oblici: *njìme*, *njòme*, a to je analogija prema: *njìm* (u B *njin*), *njóm* (B *njón*). Ovi posljednji oblici mnogo su običniji u B, tako, da je gotovo jedva čuti one prve.

§ 114. Posesivni pronomeni: *moj*, *tvoj*, *svoj* ima samo kontrahirane oblike, t. j. *moga*, *tvoga*, *svoga* i t. d., a *njegov* se sklanja kao neodređeni adjektiv.

§ 115. Mjesto pokaznijeh zamjenica *ovaj onaj* vrlo se često govori *òvì*, *òni*. Tako je i u dubrovač. i u sarajevskom govoru (isp. Rad 65., 173. i Rad 121., 202.). A ovo će biti analogija — kako i prof. Maretić misli¹⁰⁵(2/586) — prema određ. pridjevu.

Mjesto *tâj* dolazi u B veoma često *tâ*. Tako je i u mostarskom (isp. Rad 153., s. 66.), a tako govore i Crnogorci i Bokelji (isp. Maretić, gram. s. 189.). — Ova zamjenica može u dat. i lok. sing. pored \ imati i ^, veli se na pr.: *iòme*,¹⁰⁶(2/586) *tòmu*, *tòn* i *tòmu* — *tón*. Oblici s ^ su običniji, a izazvala ih je analogija prema pluralnijem oblicima (koji svi imaju ^) i prema singularnijem, od kojih također neki imaju ^.

Duljina na drugome slogu (t. j. *tòm̃*)¹⁰⁷(3/586) gubi se u B, imali ti oblici \ ili ^ na prvom slogu.

¹⁰⁴ (3/585) T. Maretić, Gramatika i stilistika hrv. ili srp. knjiž. jezika. Zgb. 1899. s. 183.

¹⁰⁵ (1/586) Nemanić, Čak.-kroat. Stud. II. Ftsz., s. 3. i 4.

¹⁰⁶ (2/586) Vidi u gram. na str. 189.

¹⁰⁷ (3/586) Nema duljine na drugom slogu (t. j. *tòm̃*) analogno prema *tòmu*.

U gen. pl. pristupa k pokaznim zamjenicama riječca *-zi*, na pr.: *òvizī, ònizī, tizī* (i *tīzī*), pa ostaje u dat., lok. i instr. pl., t. j. *òvizīn, ònizīn, tizīn*. Vuk kaže (u bilješci), u svom rječ. 1818., LII., da se ovakovi oblici sa *-zi* mogu čuti i u Srbiji.

Bilješka. Pored: *ovaki, onaki, taki* jednako se govori: **8/587** *takav — ovakav — onakav i takov — ovakov — onakov.*

§ 116. Gen. sing. upitne zamjenice *što* glasi *čěsa*, a nigda *čega*. Tako je i u dubrovač., sarajev. i mostarskom narječju, ali je u njima samo razlika u naglasku, t. j. tamo glasi *čěsa* (isp. Rad 65., s. 173.; 121.; 202.; 153., s. 66.).

Posesivni upitni pronomen glasi: *čiji i čigov.*

§ 117. Odnosne zamjenice: *koji, koje* imaju u gen., ak., dat. i lok. samo kraće oblike: *kôga — kôme* (ili *kôg — kôn*).

§ 118. Riječca *ni* nigda se ne dijeli kod neodređenih zamjenica, t. j. veli se: *za ništa, po nikoga* i t. d.

Neodređene zamjenice: *kogod, štogod* imaju u B na prvom dijelu složenice \backslash , a ne kao kod Vuka $\backslash\backslash$, t. j. *kògod, štògod*, gen. *kògagod, čěgagod, čěsagod* i t. d. Ovdje je prvi dio složenice izgubio svoj zakoniti naglas ($\backslash\backslash$), a drugi dio složenice postao je proklitikom i bacio svoj naglas na prvi dio složenice. No u B se nalaze i oblici, kojima naglas ostaje na drugome dijelu složenice, dok prvi dio nema naglasa, na pr.: *kogagòd, komugòd, česagòd, čemugòd* i t. d.

Brojevi.

§ 119. Brojevi, koji se svršuju na konzonante, gubi ih vrlo rado, kad dođu u vezu s kojom riječi, koja se počinje s dva konzonanta. Najobičnije se to događa uz imenicu *sto — stotina*. Govori se na pr.: *pě-, šě-, sěda-, òsa-, děve-, děse-* i t. d. *stó¹⁰⁸(1/587)* ili *pě-stotīn, šě-stotīn...*

Broj *dva* sklanja se kao obično, samo s tom razlikom, da za d. l. i instr. ima oblik za muš. i sred. rod, t. j. *dváma¹⁰⁹(2/587)* i da u gen. mijenja naglas (prema D), te glasi: *dvàjū, dvìjū*.

B ima oblike i od *oba — obadva*, t. j. *obama, obadvama*.

Oblik *dvama* nalazi se i u mostar. govoru (Rad 153., s. 68.). Ovakav oblik potvrđuje se već od XVII. v., i to kod nekih pisaca iz Bosne, sjeverne Dalmacije i Slavonca Pavića (v. Ak. rječ. 915. I. l.b).

Brojevi *tri* i *četiri* mijenjaju u gen. i dat. u B naglas ovako: *trìjū, četrìjū, trìma, četřìma*.

Brojevi: *děvět, děsět* gube u B svoje duljine¹¹⁰(3/587) i glase: *děvet, děset*.

Brojevi od 11 — 19 dobivaju u B radi kontrakcije duljinu na posljednjem slogu, a neki mijenjaju i naglas: na pr.: *jedáněst, dváněst... četřněst* i t. d.

¹⁰⁸ (1/587) Prof. Maretić kaže u gram. na str. 218., da je pogrješno, što gdje koji pišu i govore *dvije sto, tri sto... devet sto*. No vidimo, da se u narodu i tako govori.

¹⁰⁹ (2/587) Budmani i Milas bilježe naglas *dváma*.

¹¹⁰ (3/587) Ispor. o ovijem duljinama kod Miklosicha (o. c. s. 51.).

Kolektivni brojevi i brojnički pridjevi imaju samo **8/588** umetak *-er* a nigda *-or*, na pr.: *petero, šestero, sedmero... peterica, šesterica... četveri, peteri* i t. d. Ovako je i u dubrovač., sarajev., mostar. i lastovskom (isp. Rad 65., s. 174.; 121., s. 203.; 153., s. 68. i Nast. vj. I. 326.).

Bilješka. Brojevi *dvoje, troje* sklanjaju se kao obično, ali se ne sklanjaju *četvero, petero* i t. d., već ako treba da se sklanjaju, dolazi onda uvijek mjesto njih imenica: *četverica, peterica* i t. d.

GLAGOLI.

Infinitiv.

§ 120. Neki glagoli V. 2., koji imaju u prez. *ć*, imaju ga u B i u inf., tako na pr.: *drhtati, dahtati, kretati, šaptati, svitati* i t. d. glase u inf. u B: *daćat, drćat, krećat, šapćat, svićat...*

Budući da inf. gubi redovno svoje *i*, to taj gubitak utječe i na promjenu naglasu u inf., t. j. svi dvosložni glagoli, koji imaju \setminus ili $\slo /$ dobivaju \setminus ili \wedge , budući da postaju jednosložne riječi, na pr.: *rěći = reć, klěti = klět.*¹¹¹(1/588)

Prema naglasu prostijeh mijenja se u B i naglas u složenijeh, t. j. naglas prelazi pravilno na prepoziciju, na pr.: *zàbost, òplest, òžec, zàpec* i t. d. ili *òbūć, òdvūć, zàrēst, zàklēt*¹¹²(2/588) i t. d.

Što se tiče naglasu u prezentu kod ovijeh jednosložnijeh osnova, to se one u naglasu slažu posve s D, ali se razlikuju s obzirom na duljinu posljednjega sloga, jer je taj većinom kratak (na pr. D *pěčēm*, a B *pěčen* i t. d.)¹¹³(3/588) Glagoli pak, što ćemo ih staviti pod višesložne osnove, imaju u B u prezentu posve isti naglas, kakav ćemo im naznačiti u inf., gdje to izriječkom ne istaknemo, dodavši do inf. odmah i prezentski oblik.

Takovi višesložni glagoli, koji se svojim naglasom u B razlikuju od D jesu a) *splāsnit* D \setminus , 34),¹¹³(4/588) *krićat, mūćat, cićat, čvřćat, zōrit se, vōjštit, iskat* (D $\slo /$, isp. s. 38., 43. i 81.); *zhōrit, pāprit, ūmit, břstit, bācat* (i *bācat*), *gřcat, gūcat, jādāt, křcat, stāvljat, 8/589 stārat se* (i *stārat se*), *štīmat, gūžvat* (i *ugūžvat*), *dāvāt* (a kod D svi \setminus , isp. ss. 61., 62., 78., 79. i 80.); *žūljat, jēnjat, sānjat, sūmnjat*, (i *sūmljat*), *čūvat* (pr. *čūvān*), *mūćat*, a tako i nekoliko složenijeh: *podmēćat (pōdmećēn), zamūćat, zapljūvat (zāpljūjēn), popřštat* (a kod D $\slo /$, isp. s. 67. i 68.); *vēnut* i *vēnit, provēnit (prōvenīn i prōvenēn, a kod*

¹¹¹ (1/588) Ovakav naglas imaju u B i: *gnjīt, vīt, svīt*, koji imaju kod D \setminus (isp. s. 15).

¹¹² (2/588) Po D imaju oni složeni glagoli, kojima osnova izlazi na konzont, nepromijenjen naglas, t. j. na istom slogu na kome je i kod prostoga (na pr. *izvēsti, potřesti, nazēpstī* i t. d.), dok osnove na vokal bacaju svoj naglas na prepoziciju (na pr. *zāklēti, zāpēti, zāčēti, zādrijeti* i t. d.) — Ovi glagoli s osnovom na vokal — pomišljaju se, po svojim složenima, kao da su nekoć imali naglas na korjenitome vokalu, pa je Mažuranić zbilja tako i fiksirao naglas za glagol *klēti* (t. j. *klēti = klēti*, isp. o. c. 85.).

¹¹³ (3/588) Kad se ovo događa, vidi u § 23.

¹¹⁴ (4/588) Ono što je u zagradama, naznačuje kakav naglas ima D zabilježen i na kojoj se stranici na njegovoj raspravi taj glagol nalazi.

D *vènuti* i *pròvenuti*, s. 33.); *ùzdat se*, *poùzdat se* (D \ i \, s. 80.); *vèrat*, (*vèrèn*), D *vèrati* (s. 88.).

b) *zòvnut*, *rítanit se*¹¹⁵(1/589) (kod D \, s. 34.); *bréçit*, *kéçit* (*kêçin*), *sílit se* (*sílín se*), *slípít* (*slípín*), *slúzít* (*slúzín*), *smrádit* (*smrádín*), *téžit* (*têžín* i *téžín*), *túvit*, (*h*)*úlit* (kod D svi \ s. 61. i 62.); *bácat* (i *bàcat* — *bàcān* i *bácān*), *vřkat* (*vřčēn*), *zibat* (*zībljēn*), *lívát* (*līvān*), *mášat se* (*mášān se*), *mérát* (*mérān*), *stárat se* (i *stàrat se* — *stārān se* i *stārān se*), (*h*)*řkat* (*rčēn*), (*h*)*árat* (*ārān*), *smírat* (*smírān*), *smištat* (*smištān*), *sézat* (*sēžēn*), *řzat* (*ržēn*), a kod D svi ovi glagoli imaju u inf. \ (isp. ss. 78., 79., 80. i 81.); *mávát* (*mávān* i *mášēn*), *zíjat* (*zījān*), *príjat* (*prījān*), *prljat* (*prljān*), a kod D svi u inf. \ (isp. s. 73. i 74.); *smíjat se* (*smījēn se*), a kod D \ (s. 92.).

Nekoji glagoli, koji su inače samo složeni, u običaju mijenjaju u B naglas, na pr.: *uléknut* (*úlēknēn*, *očēnit* (*očēnēn*), *rašćēnit* (*rašćēnēn*), a kod D — \ — u inf. (s. 30.).

Što se inače tiče naglasa kod složenih glagola — u inf., to se naglas u B vlada po zakonima štokavske akcentuacije, t. j. gdje se nalazi u B u prostome glagolu \ ili /, ostaje taj naglas i u složenome na istome slogu, na kome je u prostome. — Stoga i glase složeni glagoli u B ovako: *nabréknut*, *oklíznit se*, *otpú(h)nut* i t. d., koji kod D (isp. s 35.) bacaju naglas na prijedlog, jer im se u D pretpostavlja, da imaju, kad su prosti, \.¹¹⁶(2/589)

Kod D bacaju naglas na prijedlog u inf., a u B ne, još: *priprémit*, *uslíšit*, *nadárít*, koji kod D imaju \ — — — (s. 63.).

U prezentu dolazi naglas kod ovijeh složenijeh glagola u B na prepoziciju, na pr.: *nàbréknēn*, *òklízniēn* i t. d.

c) Brzi naglas imaju u B većinom glagoli, koji kod D imaju \ ili / na prvom slogu, na pr.: *vápít* (D \, 14.); *gránut*, *slēgnut* (D \, 30.); *njùšít*, *tlàčít* (D /, 44. i 45.); *jāglít*, *jāgmít*, *prùdít* (D \, 54.); *igrat*, *būncat* (i *būncat*), *gūmat*, *gūštat*, *gūcat* (i *gūcat*), *klízat se* (D \, 72., 73. i 74.); *klèpat* (D \, 84.) *sklèpat* (D \, 84.), (*h*)*rāmat* (D /, 82.), *brījat* (D \, 91.).

Prema naglasu, što ga imamo kod prostijeh glagola, u B, ravna se i naglas kod složenijeh, t. j. naglas u B — kod složenijeh — prelazi na prepoziciju, pa imamo: *smřskat*, *rāzmrskat*, a D *smréskati* — *razmrskati* (s. 68.); *òklepat*, D *oklèpati*, **8/590** *isklèpati* i t. d.

d) U B mijenjaju prema D naglas i oni glagoli, koji imaju naglas ispred konzonanata, koji čine inače poziciju, na pr.: *túrçit*, (*h*)*árçit* (D \, s. 62.); *kúrvat se*, *lāndat*, *tāncat* (D \, 74.); *drndat*, *štirkat* (D \, 78. i 79.) i *pátrit*, koji spada pod rečeno pravilo (D *pāriti*, 62.).

Razlikuju se naglasom u B od D i: *kílavít* (i *kílavít*), *pròtivít*, *šiljboçit* (i *šiljboçit*), a kod D svi — \ — — (isp. 48. i 49.); *pùstošít*, D *pustòšiti* (58.); *bùgarít* (D \, 63.); *jadòvat* (*jādujēn*), *poštòvat* (*pòštujēn*), *svadbòvat* (*svādbujēn*), *svatòvat* (*svātujēn*), *svetkòvat* (*svètkujēn*), *caròvat* (*carèvat* i *càrevat* — *cārujēn* i *cārujēn*, a kod D svi \ — — —, s. 99.); *govòrkat* (*govòrka se*), D *gòvorkati* (*gòvorka se*, 75.); *kašljùcat*, *manìtat* (= *mahnitati*), *moljàkat*, *pijùc-*

¹¹⁵ (1/589) Prez. im glasi: *zòvnen*, *rítnen se*.

¹¹⁶ (2/589) D kaže, da se ovi glagoli ne upotrebljavaju, nego kao složeni, dok u B nije tako.

kat, kod D svi — ˘ — —, 69.). U B ostaje naglas ovijem četirma glagolima na istom slogu na kom je i u infin., dok kod D skače naglas u prez. na prvi slog (t. j. *kàšljucām* i t. d.).

Bilješka. Napose dodajemo još ovdje tri glagola, koji se u inf. razlikuju od D, a to su: *ozlovòljit*, *zadovòljit* i *nadovòljit*, koji kod D povlače naglas za jedan slog prema početku riječi, t. j.: *ozlòvoljiti*, *zadòvoljiti*, *nadòvoljiti* (s. 56.) Naglas, što ga ima B u inf., čini nam se pravilniji i posve odgovara izmjeni naglasa, što ga vidimo u glagolu *govòriti* (i složenicama), gdje prez. glasi *govòrim*, tako i *ozlovòljiti* (i druga dva) u B glase: *ozlòvoljin* (prema inf. *ozlovòljit*). Naglas što ga ima D u inf., prodro je ovamo sigurno iz prez., jer i D ima u prez. *ozlòvoljim*.

Prezent.

§ 121. *Moći* ima prez. *mogu* — *možeš*... i *morem* — *moreš* i t. d.

Kad je složen s prijedlogom, onda nema u 1. l. *u*, ali može imati *r* mj. ž, t. j.: *pomoren*¹¹⁷(1/590) i *pomožen*¹¹⁷(1/590), *smoren* i *smožen* i t. d.

Isto ovako ima i *iznemoć* (= *iznemioći*), za koji kaže prof. Maretić, da nema sadašnjega vremena drukčije nego po II. vr. (isp. Gram. s 241.).

Od **gresti*¹¹⁸(2/590) glasi prez.: *gren* — *greš* — *gre* — *gremo* — *grete* — *gredu* i *gru* (ptc. praes. akt. glasi: *greduč*).

Od *ić(i)* glasi prez.: *iden* — *ideš*..., to je prema: *doden*, *naden* i t. d.

Glagoli I. 4., kojima se osnova svršava na gutural, 8/591 pretvaraju veoma često i u 3. l. pl. gutural u palatal — analogno prema drugijem licima, pa tako glase i: *možu*, *strižu*, *peču*, *tuču*, *vršu*.¹¹⁹(1/591)

Glagol *žeti* (žⁿti) ima u prez. samo: *ženjen*, *ženješ*..., gdje je *e* došlo iz inf.

Biti (= esse) nema nigda u prez. prejtocije, te glasi: *esan*, *esi*... *esu*.

Glagoli II. vr. mogu mijenjati svoje -*nu* u prez. kao i u inf., pa onda imaju prez. kao glagoli IV. vr., na pr.: od *tonuti* glasi: *tonen* — *toneš*... i *tonin*, *toniš* ili od *zada(h)nuti* — *zadanin* — *zadaniš*... i *zadanen* — *zadaneš* i t. d.

Ova osobina, da se kod glagola II. vr. nalazi -*niti* pored -*nuti*, poznata je gotovo i u svima slovenskim dijalektima (isp. Arch. f. sl. Ph. XVI. 444.).

Bilješka 1. Glagoli I. 4 kao *maći*, *crći*, *nići*, *pući*, *nataći*, *navići* i t. d. dolaze veoma rijetko u ovakovom obliku za inf., t. j. veoma su rijetki inf.: *mać*, *crć* i t. d. i dolaze mj. njih gotovo uvijek po II. vr.: *maknut* ili *maknit*, *crknut* ili *crknit* i t. d.

Bilješka 2. Od *jahati* (u B *jât*) glasi prez.: *jašen* — *jašeš* — *jašin* — *jašiš*... i t. d., a od *živjeti* (B *živiti*): *živin* — *živiš* — *žive* ili *živin* — *živeš* — *živu* (ptc. praes. act. *živeć* i *živuč*).

Bilješka 3. Prema *tajiti*(i) ima trajan *tajat(i)*, ali od obaju u B glasi prez.: *tajin* — *tajiš* i t. d.

¹¹⁷ (1/590) Ispor. o ovom u gram. prof. Maretića, str. 241.

¹¹⁸ (2/590) Za inf. nema potvrda, a nije ih našao ni Daničić (Oblici³, 68.).

¹¹⁹ (1/591) Daničić kaže za oblik *vršu*, koji je našao u jednoj pjes. iz Srijema (nar. pjes. I. 513), da može biti pogrješka onoga, koji je pjes. prepisao (isp. Obl.³, 76.).

Bilješka 4. Od *tkat(i)* glasi prez.: *tkajen* — *tkaješ* i t. d.

Bilješka 5. Neki glagoli, koji po gramatici idu u V. vr., a i mogu imati prez. i po 1. i po 2. razredu, u B mogu imati samo po jednom ili po drugom, tako na pr. od: *kupat(i)*, *cicat* (= sisati), *pleskat* (= pljeskati) glasi prez. samo po 1., t. j. *kupan*, *cican*, *pleskan*, *-aš*, *-a* i t. d., a od *gibat(i)*, *sipat(i)*, *šećat(i)*, *zidat* (= zidati) samo po 2., t. j. *gibljen*, *sipljen*, *šećen*, *-eš*, *-e* i t. d.

Glagoli VI. vr. na *-iva* prave prez. i od inf. osnove, i to veoma često, na pr.: *zavaljivan*, *dobacivan*, *navišćivan*, *-aš*, *-a*, i t. d., ali uz to imaju i pravilno: *zavaljujen*, *dobacujen*, *-eš*, *-e* i t. d.

Glagoli *moći* ima u B u svima licima ∞, osim 1. l. sing. prez. koje glasi *mogu*, a isto tako i *htjeti*, koje ima samo još i u 3. l. pl. ∞ t. j. *(h)òće*.¹²⁰(2/591) Ovi su oblici, kako vidimo, danas 8/592 gotovo posve izjednačili svoj naglas. Prvo lice sing. zadržalo je svoj naglas sigurno radi svoga staroga završetka, jer, čim se taj završetak promijeni, vidimo, da se mijenja i naglas, na pr.: *mören*, *möreš* (i *möžen*, *möžeš*) i t. d. Što se u 3. l. pl. od *htjeti* uščuvalo *òcē*, a nije *òcē*, na to je sigurno utjecalo 3. l. sing., t. j. da se uščuva što veća razlika 3. l. sing. od 3. l. pl.

Glagol *igrati* (D 72.) ima u B u inf. i u cijelom prez. ∞ (t. j. *igrat*, *igrān* — *igrāš* — *igrā*... *igrājū*).

Glagoli III. 2., koji u B glase: *bižat*, *bòlit*, *glàdnit*, *gòrit*, *dřžat*, *žèdnit*, *žèlit*, *kòpnit*, *lèžat*, *lètít*, *sidít* (= sjediti), *tàmnit*, *(h)làdnit*, kad su prosti, zadržavaju u prez. naglas inf. (na pr.: *bižīm* — *bižiš*... , *glàdnīn* — *glàdnīš*... i t. d.), ako li su složeni, to oni u B protiv pravila štok. akcentuacije bacaju u prez. naglas na prepoziciju i glase: *òbolīn*, *òbolīš*... , *ògladnīn*, *ògladnīš*... , *zàdržīn*, *zàdržīš*... i t. d., dok kod D sasvim pravilno: *zadržīm* — *zadržīš*... , *zažèlīm* — *zažèliš*... i t. d. (isp. D 40).

Isto ovako čine i glagoli IV. vr., koji imaju 3 sloga u inf. i / na prvom slogu, na pr.: *trúbiti*, *svírítí* i t. d. (isp. D 46., i 47.), t. j. po D zadržavaju i složeni glagoli naglas kakav imaju prosti, na pr.: *trúbítí* — *trúbīm*... , *zatrúbítí* — *zatrúbīm* i t. d., a u B skaće naglas i ovdje u prez. na prepoziciju, pa imamo: *zàtrubīn*... , *zàsvirīn* i t. d. To je zaista analogija prema glagolima IV. vr., koji bacaju po zakonu naglas na prepoziciju, na pr.: *pòhvalīm* (B *pòvalīn*), *pòbunīm* i t. d. (*kválítí* — *hválīm*, *búnítí* — *búnīm*).

Bilješka. Glagoli: *brati*, *prati*, ako su složeni s prijedlogom, imaju u B naglas kao i prosti, t. j.: *obèren* — *obèreš* i t. d., a kod D *obèrēm* — *obèrēš*... , *opèrēm* — *opèrēš*... , ali zato D ima i u prostijeh: *bèrēm* — *bèrēš*... , *pèrēm*, *pèrēš*... (isp. D 89. i, 90.).

A o r i s t.

§ 122. Ovo vrijeme još se posve dobro čuva (osobito u sing.), dok je imperfekta posve nestalo. U singularu su se sva tri lica izjednačila prema 3. l. singulara. U pl. se dosta rado aorisni oblici zamjenjuju perfektim.

¹²⁰ (2/591) Rus. hočú — hóćeš' — hóćet' — hotím' — hotíte — hótjats; mogú — móžeš — móžet' — móžem' — móžete — mogút'. Isp. L. Kayssler, Die Lehre von. russ. Accent Berlin 1866. S. 66. i 68.

Budući da se u B ne izgovara glas *h*, bio je to jedan od glavnijih uzroka, koji je učinio, da se sing. aor. za sva tri lica posve izjednačio, ne samo formalno, nego i u naglasu.

Izjednačenje i promjena u naglasu nastala je svakako najprije kod onih glagola, kojima je aor. — po naglasu — stajao blizu drugijem glagolskim oblicima, koji su se — po naglasu — malo razlikovali od aor. — Takovo je bilo svakako 3. l. prez. i 2. l. imperat.

Poznato nam je naime, da se aor. i inf. podudaraju u naglasu, **8/593** pa bi prema tome moralo na pr. (2. i) 3. l. aor. od *bèsjediti* glasiti **bèsjedi*, a 3. l. prez. *bèsjedi*, ili na pr. od *plèsti* — moralo bi (2. i) 3. l. aor. glasiti **plète*, a 3. l. prez. **plètē*; od *trèsti* — (2. i) 3. l. aor. **trése*, a 3. l. prez. *trésē*, ili od *vjènčati* — moralo bi (2. i) 3. l. **vjènča*, a 3. l. prez. *vjènčā*. Budući da je ovdje sad bila mala razlika između (2. i) 3. l. aor. i 3. l. prezenta, to je težnja za većom razlikom izazvala: *bèsjedi*, *plète*, *trése*, *vjènča* i t. d. Isto ovako na izjednačenje i promjenu naglasa u aor. utjecao je i imperativ (i to osobito kod glagola IV. vr.), t. j. imperativ 2. l. i (2. i) 3. l. aor. morali bi se posve slagati u naglasu. Od *govòriti* na pr. glasi 2. l. imperativa *govòri*, a isto bi tako moralo glasiti (2. i) 3. l. aor.: **govòri*, pa je i ovdje težnja za diferenciranjem izazvala *gòvorī*¹²¹(1/593) i t. d.

Treće lice utjecalo je onda na 2. l. aor., jer su formalno bila oba već prije jednaka, pa, kad su se ova dva izjednačila, onda se u B lako s njima izjednačilo i 1. l. najprije kod glagola, koji su, nakon što se *h* prestao izgovarati, bili formalno jednaki (na pr.: *bèsjedih* — *bèsjedi*, *vjènčah* — *vjènčā* i t. d.). Ovo izjednačenje prešlo je u B poslije i na glagole drugih vrsta, pa je učinilo, da se 1 l. izjednačilo s druga dva i formalno, premda nije prije — i nakon gubitka *h*, s njima bilo jednako (na pr. *rèče* oblik je danas za sva 3 lica, mj. 1. l. *rèkoh*, i 2. i 3. l. *rèče*).

Svi glasovi s osnovom — na vokal — od jednoga sloga, koji imaju u D \backslash u inf. imaju u B \wedge u sva tri lica sing., aor., i tako na pr. od: *čūti*, *bīti*, *pīti*, *krīti* i t. d., glasi aor. u sva 3 lica: *čū*, *bī* (percutere i esse), *pī* i t. d. *čūti* ima i *čū*). Kod D imaju samo u 2. i 3. l. aor: *bīti* (esse), *līti*, *vīti* i *pīti*.

Ako su složeni, prelazi naglas u B u istom obliku, kao kad je jednosložen, na drugi dio prijedloga, na pr.: *òbavī*, *pònapi* i t. d.

Isto ovako imamo i od glagola *vrīt* (= *vrēti*), koji je u B u aor. samo složen u običaju, t. j. *ùzavrī* (D *uzàvreh* — *uzàvre*, s. 37.)

Glagoli *sjāti*, ako je složen, baca naglas na prijedlog — u obliku \backslash , t. j. *zāsja*, *obāsja* (D *obàsjah* — *òbasjā*, s. 77.).

Glagoli s osnovom — na konzont — od jednoga sloga, koji imaju u D \backslash u inf., na pr.: *bòsti*, *vèsti*, *plèsti*, *grèpsti* i t. d., imaju u B u sva tri lica \backslash , t. j. oblici za sva tri lica glase: *bòde*, *vèze*, *plète* i t. d. — Ako su složeni, naglas **8/594** prelazi — u obliku \backslash — na prepoziciju, na pr.: *òplete*, *ùbode*

¹²¹ (1/593) Ispor. još o ovome u Reš. (o. c.) s. 167. i 168.

¹²² (1/594) š mj. s prema 3. l. pl.

i t. d. za za sva tri lica (D *oplètoh*, *òplete* ... s. 6.). Isto ovako skače naglas u B i u onijeh glagola, koji imaju u D, kad su prosti \, na pr.: *prèsti*, *kràsti* i t. d., ako su složeni s prijedlogom, na pr.: *òprede*, *òkrade*, ali i *òprèdè*, *òkràdè* za sva tri lica (D *òpredoh* — *òprède*, isp. D s. 12. i 13.). Ova kratkoća (*òprede*), što je B može imati, sigurno je analogija prema *òplete* i sličnijem, a možda i uzrokovana oblikom za 1. l. aor. (t. j. *òprede* = *òprede* = *òpredoh*), koje zapravo ne bi smjelo u B ni imati duljine.

Glagoli s osnovom — na konzonant — od jednoga sloga, koji kod D imaju /, na pr.: *trèsti*, *vúci*, *dúpsti*, *zépsti* i t. d. (isp. D s. 4. i 5.), imaju u B \wedge u sva tri lica sing. aor., t. j.: *zèbe*, *vúce*, *túce* i t. d. (D *trésoh* — *trèse* i t. d.). Kod složenijeh prelazi naglas — u obliku \ — na prijedlog, na pr.: *ìstrèse*, *òskúbe* (D *ìstrésoh* — *ìstrèse*, *òskúboh* — *òskúbe* i t. d. s. 4.).

Glagoli s osnovom od jednoga sloga, kojima prez. osnova izlazi na *n*, *m*, *p*, *r* i koji imaju u D /, na pr. *kléti*, (— *péti* — *súti* — *drijèti* i t. d., koji su u B u običaju samo složeni) imaju u aor. \wedge , na pr.: *klé* (u B glasi aor. i *kléte* za sva tri lica) za sva 3 lica (D *klèh* — *klè*, s. 22.). Ako su složeni, onda u B dolazi \ na prepoziciju, t. j.: *zàklè* (D *zàklèh*, *zàklè* i t. d., isp. s. 22.), a tako i *ùsù*, *ùdrì*, *ùmrì* i t. d. za sva 3 lica.

U pl. glase oblici od ovijeh glagola: *usúšmo*,¹²³(1/594), *usúšte*, *usúšè*; *òdrìšmo* ... i t. d., samo od *kleti* (odnosno zakleti) imamo u B: *zàklešmo*, *zàklèšte*, *zàklèše* i *zaklèšmo*, *zaklèšte*, *zaklèšè*, t. j. u B ostaje naglas kod onijeh glagola, koji nijesu u B u običaju kao prosti, kako je zakonito, dok je kod *kléti*, koji je u običaju i nesložen (ali samo u sing.), prodro naglas iz sing. i u pl., kad je taj glagol složen. — Kod D prelazi naglas i u pl. na prijedlog — u obliku \ —, na pr. *zàklèšmo*, *zàklèšte*, *zàklèše*: *pròsùšmo* i t. d. (predma prosti imaju *klèšmo* — *klèšte* — *klèše* i t. d., isp. D. s. 22.).

Ako li je prijedlog dvosložan, onda dolazi u B \ u cijelom sing. i pl., na pr.: *zàpočè* (za sva 3 lica), *zàpočèšmo* — *zàpočèšte* — *zàpočèšè*; *ràzapè* (za sva 3 lica), *ràzapèšmo* — *ràzapèšte* — *ràzapèše*. Oblici: *započèšmo* — *započèšte* — *započèše*, *razapèšmo* i t. d. čuju se veoma rijetko u B¹²³(2/594). Ovdje je u B naglas iz sing. prodro i u pl.

Još imamo spomenuti neke višesložne glagole, koji, prema naglasu, što ga je D fiksirao u aor., čine u B razliku. Takovi su: *tònuti*, *màknuti*, *tàknuti* ... i svi drugi ovakovi glagoli, koje D na str. 30. nabraja, a koje mi nijesmo u inf. napomenuli, 8/595 da se od D razlikuju. Njihov aor. za sva 3 lica sing. glasi u B: *tònù*, *màknù* i t. d. (i *màče*, *tàče* ...; ali u 1. l. sing. i *màko*. To je jedini primjer, što je meni poznat za 1. l. sing.) Kod D glase ovi oblici: *tònuh* — *tònù*; *màknuh* — *màknù* i *màkoh* — *màče*, *tàkoh* — *tàče*, isp. D. s. 30. i 31.). Ako su ovi glagoli složeni, prelazi naglas u B — u obliku \ — na prepoziciju, na pr.: *pòtonù* (za sva 3 lica), *pòtačè*¹²⁴(1/595) *nàmačè* i t. d.

¹²³ (2/594) D ima ove oblike ovako naglašene: *zapòčèh* — *zàpočè* — *zàpočè* — *zapòčèšmo* — *zapòčèšte* — *zapòčèše* i t. d. isp. D. s. 22.

¹²⁴ (1/595) D veli u bilješci: Vuk je u rječniku zabilježio to lice u više glagola: *stàče*, *natače*, *ustàče*, *umàče*; po tom je zacijelo pogrješka, što je zabilježeno: *pòtače*, *pòtaknu* ... s. 31.

Kod D: *potònuh* — *pòtonū* i *namàkoh* — *namàčē*, *potàkoh* — *potàče*¹²⁴(1/595) (isp. D. s. 30. i 31.).

Glagoli (III. 1) *ùmjeti* ima u B aor. *ùmī* (za sva 3. l.) i složeni *izumī*, D *ùmjeh* — *ùmje*, *izùmjeh* — *izùmje* (s. 36.).

Glagoli (IV. vr.), koje je D stavio pod paradigmu *nòsiti* (s. 52.), imaju u B u sva 3. l. s. aor. \, t. j. *nòsī*, a ako su složeni, naglas skače na prepoziciju — u obliku \, — t. j. *dònosī*. D ima *nòsīh* — *nòsī*, *donòsīh* — *dònosī*. Isto ovako imaju i glagoli IV. vr., koji se nalaze kod D po paradigmom *gàziti* (D s. 60.), kad su složeni, t. j. i kod njih glasi aor. u B u sva tri l. sing. aor. *pògazī*, a kod D *pògazih* — *pògazi*. Nekoji glag. II. vr., koji imaju i na prvom slogu i kojima korijen izlazi na *k* — *g*, pa mogu tvoriti aor. kao glagoli I. vr., imaju u B u aor. ^, na pr. *stêgnut* — *stêže* (za sva 3. l.). Ovi glagoli mogu imati ovaj naglas i u pl. oblicima, t. j. *stêgošmo*, *stêgošte*, *stêgoše*, ali je običnije: *stégosmo*, *stégoste*, *stégoše*. Kad su ovi oblici složeni, prelazi naglas u sing. — u obliku \, a u pl. u \ — na prepoziciju, na pr.: *zàprèže* (za sva 3 l.), *zàprègošmo*, *zàprègošte*, *zàprègošē* i *zaprégosmo*, *zaprégoste*, *zaprégoše*. Kako je kod D, isp. na str. 29. (o. c.).

Glagoli II. vr., koji imaju u inf. \, mogu tvoriti aor. i po I. vr. — kao ovi naprijed spomenuti, ako su složeni, bacaju u B u sing. naglas — u obliku \, a u pl. u \ — na prijedlog, na pr.: od *dignuti* glasi aor. u B *dīže* — *pòdiže* (za sva 3. l.), ali u pl.: *pòdigošmo*, *pòdigoste*, *pòdigošē*, a kod D: *dīgoh* — *dīže*, *pòdīgoh* — *pòdiže* i t. d. (isp. D s. 35.).

Gdje nijesam ništa u ovom poglavlju napomenuo o pluralnijem oblicima u aor., znak je, da se podudaraju u naglasu s D ili, ako se ne upotrebljavaju, da se zamjenjuju s oblicima perfekta.

Imperativ.

§ 123. Glagoli (I. 4.), kojima se osnova svršava na gutural *g(h)*, pretvaraju ga u imperativu ispred i u palatal, t. j. od *strići*, **8/596** *žeći* i sličnijeh glasi imperativ: *žeži*, *striži*, a isto tako imamo i od *vrijeći* (vreh-ti) *vrši*.

Glagoli I. 6., kojima imperat. izlazi na *-ij*, gube skrajnje *j* i glase na pr.: *pī*, *lī*, *sī* i t. d., mj. *pīj*, *lij*, *sīj* i t. d. Nenaglašeno *i* vrlo često otpada u 2. l. sing., a katkada i u 1. i 2. l. pl., kod onijeh glagola, koji ga u sing. gube, pa imamo na pr.: *rec*, *vid*, *biž* i t. d. — *recmo*, *vidmo*, *bižmo*, *recte*, *vi(d)te*.¹²⁵(1/596).

Mnogo je ovo običnije kod glagola, koji u imperat. izlaze na *-ji*, ispred koga je *-o-*, na pr.: *doj*, *broj*, (*nemoj*) i t. d. *brojmo*, *nemojmo* i t. d., *dojte*, *brojte*, *nemojte* i t. d. — Ovo iščezavanje *i* u imperativu poznato je već od XV st. (isp. Daničić Ist. obl. 341.).

Radi otpadanja glasa *i* u imperat. mijenja se i naglas, jer radi toga otpadanja dvosložna riječ postaje jednosložna. Imamo na pr.: *mōl*, *nōs* i t. d. mj. *mōli*, *nōsi* ili *tūž*, *čūt* mj. *tūži*, *čūti* i t. d.

¹²⁵ (1/596) *d* se asimilira s drugijem dentalom, pa se i ne čuje u izgovoru.

Prvi prilog.

(Particip praes. akt.)

§ 124. Ovaj glagolski oblik zapravo je danas već obumro i postao adverbom, pa se stoga i ne sklanja, nego gdje je nužda. Što se tiče naglasa, povodi se i ovaj particip za naglasom 3. l. pl. prez.

Budući da B ne pozna ptc. praet. akt. I., učinila je analogija i od nekih perfektivnijih glagola ovaj ptc., na pr.: *rèkūc*, *pòmolēc*, *čūjūc* i t. d. U B otpada skrajnje *i* u ovom participu uvijek.

Što se tiče naglasa u ovom glagolskom obliku, to se B drži uvijek dosljedno, te upravlja naglas prema 3. l. pl. prez. Tako i oni glagoli, koji imaju u prez. drukčiji naglas nego li D, imaju drugčiji naglas i u ovom glag. obliku, na pr.: *bèren* — *bèrū* — *bèrūc*, *igrān* — *igrājū* — *igrājūc*, *smījen se* — *smījū se* — *smījūc se* i t. d.

Kod D nalazi se izuzetak, gdje se naglas ovoga participa ne slaže s naglasom 3. l. pl. prez., dok B toga ne pozna. Imamo na pr. kod D glagola III. 2., koji imaju isti naglas kao *željeti* (isp. s. 40.), na pr.: *bjèžati*, *bòjati se*, *džžati* i t. d. i ti glagoli povode se kod D u naglasu ovoga glag. oblika za 1. i 2. l. pl. prez., na pr.: *želimo* — *želite* — *želéci*; *držimo* — *držite* — *držéci* i t. d. (isp. D 39.), dok u B: *žèlin*, *žèlè* — *žèlèc*, *džžin* — *džžè* — *džžec* i t. d. Isto ovako D 39.), dok u B: *žèlin*, *žèlè* — *žèlèc*, *džžin* — *džžè* — *džžec* i t. d. Isto ovako čini B razliku od D i u participu glagola *bīti*, t. j.: *būdēn* — *būdū* — *būdūc*, a D *būdēm* — *būdū* — *budūci* (isp. s. 16.).

Glagoli II vr., koji imaju dvosložnu inf. osnovu 8/597 i dug korjeniti vokal, te u prez. imaju ∞ na korjenitom vokalu, a u inf. su prvobitno imali na drugom slogu od (inf.) osnove (na pr. *trnūti*), imaju u B isti naglas u ovom participu, kao i 3. l. pl. prezenta, dok kod D imaju isti naglas kao inf., na pr. kod D od *trnuti* imamo: *trnēm* — *trnū* — *trnući* (isp. D 27.), a u B *trnēn* — *trnū* — *trnūc*. — Ovakovu razliku čine u B i svi oni drugi glagoli, koje D navodi pod ovom (*trnuti*) paradigmom i od kojih se tvori ovaj glag. oblik, na pr.: *má(h)nut*, *džžnut*, *šēnut* i t. d. (vidi u D s. 28.).

Isto ovako, kao ovi netom spomenuti glagoli, imaju u B i glagoli IV. vr., kojima je D jednako fiksirao naglas kao glagolu *hvaliti* (= *hvaliti*),¹²⁶(1/597) i glagoli V. 2., koji su kod D naglašeni kao *pisati* (= *pisati*).¹²⁶(1/597) Kod D imaju ovi glagoli: *hvālīm* — *hvāle* — *hvālēci*,¹²⁷(2/597) *pīšēm* — *pīšu* — *pīšūci*, a u B: *vālīn* — *vālè* — *vālèc*, *pīšēn* — *pīšu* — *pīšūc* i t. d. Ovdje ćemo spomenuti samo par glagola (IV. i V. 2.), koji u B ovako mijenjaju u ovom participu naglas, na pr.: *béčiti*, *vláčiti*, *gáliti*, *gláviti*, *grijěšiti* i t. d.; *lízati*, *mřkati se*, *múkati* i t. d. (Više vidi kod D na spom. mjestima!).

Bilješka. Kod glagola III. 2., što smo ih spomenuli, dolazi u Reš. R dijalektu, a djelomično i u Pr isti naglas kao i kod D, ali ako u R dolaze ovi

¹²⁶ (1/597) Isp. S ss. 42., 43., 44., 45., 46. i 81., 82. Ovdje treba izlučiti naravski one glagole, koji se u B u inf. i prez. razlikuju od ovijeh paradigmi i koje smo mi na mjestu, gdje je to i trebalo, istakli, t. j. kod inf. i prez.

¹²⁷ (2/597) Vuk u rječ. str. LXII. piše: *múteći*, *ljúběci*. Budmani gram. s. 90. *hválēci*.

oblici bez krajnjega *i*, onda su ovi oblici naglašeni kao *i* u B (isp. Reš. o. c., 199.).

Prvi glagolski pridjev.

(Part. paet. akt. II.)

§ 125. Rekli smo, da glagoli II. vr. mogu mijenjati *-nu-* u *-ni-*.

Oni glagoli, koji ga mijenjaju u inf. i prez., mijenjaju ga i u ptc. praet. akt. II., pa tako imamo: *potonija* (= potonuo), *protrnija* (= protrnuo), *-nila*, *-nilo* i t. d.

Neki glagoli ove iste vrste (II. vr.) mogu tvoriti ovaj particip s *-nu-* (odnosno *-ni-*) i bez *-nu-* (*-ni-*), na pr. od: *usahnuti* glasi u B ovaj ptc. *usa* (= usahao) — *usala* — *usalo* i *usanuja*, *-nula*, *-nulo* ili *usanija*, *-nila*, *-nilo*; *uvehnuti* (u B *uvenut*, *-nit*): *uveja*, *-ela*, *-elo* ili *uvenuja*, *-nula*, *-nulo* ili *uvenija*, *-nila*, *-nilo* i t. d.

Od *vřt* (= vrijeći, vřci) glasi ovaj ptc.: *vřa* i *vřja* — *vřla* — *vrlo*.

Što se tiče naglasa glagolskih oblika, koji 8/598 idu ovamo, to se oni vladaju — većim dijelom — kao neodređeni adjektivi. No, kako se B udaljiu u akcentuaciji neodređenog adjektiva od D, udaljuje se i s obzirom na naglas oblika ovoga participa, ali se ne ponaša dosljedno prema naglasu u adjektiva.

a) Ovdje ćemo spomenuti oblike, koji po D imaju naglas kao adjektiv: *blâg* — *blâga* — *blâgo* (isp. § 100.).

Od glagola *břti* (esse), *přti*, *vřti*, *dřti*, *brřti*, *prřti*, *zvřti* glasi kod D ovaj ptc.: *břo* (= břil) — *břila* — *břilo*, *přo* (*přil*) — *přila* — *přilo* i t. d. (isp. D 14. i 89.). B čini ovdje istu razliku od D, koju je činio i kod adjektiva, t. j. u adjektivu je mijenjao naglas ovako: *blâg* — *blâga* — *blâgo*, a isto ga tako mijenja i u ovom participu, na pr.: *břja*¹²⁸(1/598) — *břila* — *břilo*, *přja*¹²⁸(1/598) — *přila* — *přilo*, *brâ* — *brâla* — *brâlo* i t. d. t. j. B mijenja naglas kao u *slân* — *slâna* — *slâno* (isp. § 100.). Ovamo možemo još pribrojiti i participe od *gnřti* i *pljřti*: *gnřja* — *gnřila* — *gnřilo*, *pljřja* — *pljřila* — *pljřilo*. (Kako je kod D isp. ss. 12. i 14.).

Ako su ovi glagoli (*břti*, *přti* i t. d.) složeni, skače po D naglas onda u ovom participu na prepoziciju — u obliku \ — na pr. *řvio* — *řvila* — *řvilo*, *nâbrao* — *nâbrâla* — *nâbrâlo* i t. d. Ako li je prepozicija dvosložna, skače naglas — u istom obliku \ — na drugi dio prepozicije, na pr.: *põnapio* — *põnapila* — *põnapilo se*, u pl. *põnapili* — *põnapile* — *põnapila se* i t. d. (isp. D 14. i 90.).

U B, ako su ovi naprijed spomenuti glagoli složeni s prepozicijom od jednoga sloga, ostaje naglas u fem. kao i kod prostijeh, na pr.: *põpija* — *popila*¹²⁹(2/598) — *põpilo*, *sävija* — *sävila* — *sävilo*, *dõdâ* — *dõdâla* — *dõdâlo*, *põbra* — *põbrâla* — *põbrâlo*, *õprâ* — *õprâla* — *õprâlo*, *dõzva* — *dozvâla* — *dõzvâlo* i t. d. Jedini *břti* u B, ako je složen, mijenja naglas i dobiva \ na

¹²⁸ (1/598) Isp. o ovom *ja* u & 10.

¹²⁹ (2/598) Ovakovih oblika nalazi se u dubrovač., isp. Budmani, Gram. 163., Reš. o. c. 170.

prepoziciju, t. j. *dòbija* — *dòbila* — *dòbilo*. Ovo će biti analogija prema drugijem glagolima, koji imaju ovaj naglas po zakonu, na pr.: *pòkrija* — *pòkrila* — *pòkrilo* i sličnijem.

Ako li je pak prepozicija dvosložna, onda može nastupiti u B trostruko naglasivanje, t. j. a) Naglas skače na prvi slog (odnosno na prvu prepoziciju) — u obliku \ — u sva tri roda, na pr.: *ponàpija* — *ponàpila* — *ponàpilo*; — b) naglas u fem. ostaje kao i kod prostoga glagola: *ponàpija* (*pònapija*) — *ponapila* — *ponapilo* (*pònapilo*); c) naglas skače u sva tri roda — u obliku \ — na drugi slog (odnosno na drugu prepoziciju) prepozicije: *pònapija* — *pònapila* — *pònapilo*.

Ova šarovita slika u naglasu, mislim, da je naprije nastala 8/599 kod glagola, koji su imali dvosložnu prepoziciju, kojoj je drugi slog bio *a* (= ѣ), na pr. *odazvati*. Budući da se ovo *a* jedamput u B izgovara, a drugi put ne, kako vidimo iz nauke o glasovima, posve je onda lakò, da je i naglas počeo ovdje kolebati, t. j. kad je prepozicija bila dvosložna, skočio je naglas u početku na prvi slog (na pr. *odàzvā*), ali kad se drugi put izgovorila ova prepozicija kao jednosložna, t. j. *ò(d)zvā*, onda je naglas mogao skočiti samo na *od*, a sada je nastalo kolebanje, koje je dalo ovu šarovitu sliku i koje je onda prešlo k riječima, koje imaju dvije prepozicije, na pr. *po + na + pio* i t. d.

b) Kod glagola, koji su u inf. naglašeni kao rěči, pěci i t. d., mijenja se naglas u ovom participu — po D — ovako: *pěkao* (= *pěkl) — *pěkla* — *pěklo* (D. 5.), *plěo* (= *plěl) — *plěla* — *plělo* (D. 6.). U B imaju ovi participi u sva tri roda ovakav naglas, kakav je u muš. rodu, t. j. *pěkā* — *pěkla* — *pěklo*, *plějā* — *plěla* — *plělo*, *lěgā* — *lěgla* — *lěglo*, *rěkā* — *rěkla* — *rěklo* i t. d.

Ako su ovi glagoli složeni, prelazi u B naglas posve opravdano na prepoziciju, na pr.: *òplejā* — *òplela* — *òplelo*, *pòmogā* — *pòmogla* — *pòmoglo*, *izrekā* — *izrekla* — *izreklo* i t. d.

Ovo izjednačenje u naglasu, kod ovoga participa — ovijeh glagola — bit će sigurno uzrokovano i s drugim glagolskijem oblicima, koji imaju u B \, na pr.: inf. *plěst*, *lěc* i t. d., onda prez. nekijeh glagola, na pr.: *mòren* — *mòreš* (*mòžen* — *mòžeš* ...), a onda i samijem muškijem rodod: *plějā*, *bòjā*, *mògā* i t. d.

Glagol *ići* (B *ić*) udaljuje se od D u naglasu ovoga participa, kad je prost (premda zapravo to nije nigda — *i + šal*) i složen. U B glasi ovaj particip *išā* — *išla* — *išlo*, a kod D *išao* — *išla* — *išlo* (s. 19). Zašto naglas u B nije izjednačen i u muš. rodu? Ovdje nije bilo uzroka, da se naglas za muš. rod izjednači jer je ovdje naglas oduvijek ovako glasio, t. j. ovaj je ptc. složen od *i + šal*; naglas je dakle \ ovdje na svom mjestu, dok je kod gore spomenutih oblika (*pleja* = *plēl*, *peka* = *pekl* i t. d.) primaran. Poslije, kad se počeo fem. i neutr. izjednačivati u naglasu (t. j. *plěla* — *plělo*, *pěkla* — *pěklo* i t. d.), zahvatila je onda analogija i oblike za fem. i neutr. od *ići*, a muški rod ostao je i kod spomenutih glagola i kod *ići* netaknut, pa je stoga i *iša* u B zadržao svoj zakoniti naglas.

Ako je *ići* složen s prepozicijom od jednoga ili od dva sloga (na pr.: *dóci*, *náci*, *záci*, *ohíci*, *razići*, *obáci* i t. d.), mijenja se naglas u B u ovom participu ovako: *dòšā* — *dòšla* — *dòšlo*,¹³⁰(1/599) *obāša* (i *òbaša*) — *òbašla* — *òbašlo* i t. d., ali samo *òtišā* — *òtišla* — *òtišlo*. Ovdje su dakle, kako vidi-

mo, u B fem. i neutr. 8/600 počeli utjecati i na masc. i izjednačivati ga u naglasu.

Što od *otíci* (B *òtič*) ne može glasiti masc. *otìšā*, ovome je sigurno uzrok i u tome, što se ovdje prijedlog bolje osjećao, nego li kod drugih složenijih glagola, pa ga je zato trebalo i naglasom bolje s glagolom vezati.

c) Participi, tvoreni od glagola, koji u inf. imaju naglas kao *kléti*, primaju u B naglas masc. u sva tri roda, t. j. oni glase: *trésā — trésla — tréslo*, *kléja* (= klél, a poslije, kad je *l* prešlo u *o*, pokratio se slog ispred njega) — *kléla* (ali ovaj oblik može glasiti i kléla) — *klélo*, *résā — rėsla — rėslo*, *zėbā — zėbla — zėblo*, *skúbā — skúbła — skúblo* i t. d. (Kako je kod D, vidi ss. 4., 5. i 25.).

Od glagola *stegnuti*, ako tvori ove oblike po I. vr., glasi ovaj ptc. u B *sícgā — stėgla — stėglo*, a kod D *stėgao — stėgla — stėglo* (D 29.).

Ako su ovi participi tvoreni od složenijih glagola, onda oni s pomičnijem *a* zadržavaju — po D — naglas prostijeh, na pr.: *istrėsao — istrėsla — istrėslo* (D 4.), a oni, koji nemaju pomičnoga *a*, imaju \backslash , bila prepozicija jednosložna ili dvosložna, na pr.: *zákleo — zăklėla*¹³¹(1/600) — *zăklėlo* (D 22.), *zăpočeo — zăpočėla — zăpočėlo* (D s. 23.). U B skače naglas, kod onih prvih (s pomič. *a*), kako je zakonito (t. j. vlada se prema prostima), t. j. *istresā — istrėsla — istrėslo*, a kod ovih drugih slaže se s D.

Naglas, što ga pokazuje B u: *zăkleja — zakléla* (i *zăklėla*) — *zăklėlo* ili *pőčėja — pőčėla* (i *pőčėla*) — *pőčėlo*, posve je opravdan, kako nam pokazuje rus. jez. *proklėbь — proklėlá — próklėlo*; *náčalbь — načalá — načalo*.¹³²(2/600)

§ 126. a) Ovdje ćemo još spomenuti nekoliko oblika — i to od glagola s osnovom od 2 ili 3 sloga u inf., kojima ta osnova izlazi na *a* (kod nekih *a* = *ě*) i imaju u inf. na pretposljednem slogu od osnove, na pr.: *dřžati, òrati, štòvati, kòvati, orùžati, kupòvati* i t. d.

U B dolazi u ovom participu \backslash samo u masc. kod prostih i složenih, a u fem. i neutr. dolazi naglas infinitiva, na pr.: *dřžā — dřžala — dřžalo, zădržā — zădržala — zădržalo; òrā — òrala — òralo, ùzorā — ùzòrala — ùzòralo; štòvā — štòvala — štòvalo, pòštòvā — pòštòvala — pòštòvalo; òbrùžā — òbrùžala — òbrùžalo, òborùžā — òborùžala — òborùžalo, kùpovā — kùpòvala — kùpòvalo, năkupovā — năkupòvala — năkupòvalo; kòvā — kòvala — kòvalo, òkovā — òkòvala — òkòvalo* i t. d. (Kako je kod D, vidi ss. 39. i 40.; 83. i 84.; 96., 75., 76. i 97.).

U čakavskom, kako mogu potvrditi, ali nažalost samo 8/601 s jednjem primjerom, nalazi se u prostijeh glagola akcentuacija, koja odgovara B, na pr.: *kòvā — kovāla — kovālo*¹³³(1/601) (Milčetić, Rad 121., s. 129.).

¹³⁰ (1/599) Ovakovijeh oblika nalazimo i u Reš. O dijalektu na pr.: *pošā — pošla — pošlo*; *našā — našla — našlo* i t. d. Reš. o. c. 172.).

¹³¹ (1/600) Dosljedno prema prostome glasi ovaj oblik u B *zakléla*, a isto tako može glasiti i od oblika, koji su tvoreni od onijeh složenijeh glagola gdje prosti glasi — *četi*, na pr. *počėla*, *započėla* i t. d.

¹³² (2/600) Isp. A. Vostokov, Russ. Gram. S. Pbrg 1859. s. 282.

Uzrok skakanju naglasa u masc. (u B), kod prostijeh i složenijeh glagola, valjat će zaista tražiti u kontrakciji *ao* (= al.).¹³⁴(2/601).

b) Glagoli V. 1., (kod D na s. 73.) kao *čitati*, *vjenčati* i t. d. imaju — po B — u ovom participu, kad su prosti, ovakav naglas: *vjenčao* — *vjenčala* — *vjenčalo*, a kad su složeni: *prōčitao* — *prōčitāla* — *prōčitālo* — *prōčitāli* i t. d., dok su u B ovi oblici isto onako naglašeni kao i oni pod a) t. j. *vinčā* — *vinčala* — *vinčalo*, *prōčitā* — *prōčitāla* — *prōčitālo*.

Ovdje možemo pomišljati, da je u B. na promjenu u masc. kod prostijeh glagola, moglo utjecati i 3. l. prez., koje bi, kad particip ne bi mijenjao naglasa, nego imao isti naglas kao i inf., bilo posve jednako s participom (u masc.) t. j. *vinčā*.

Oblici, što se nalaze kod D pod br. 61. b., bb. (s. 83. i 84.) t. j. *lāgao* — *lāgala* — *lāgalo*, *dōlagao* — *dōlagāla* — *dōlagālo* imaju u B isti naglas kao: *ōrā* — *ōrala* — *ōralo* i glase: *lāgā* — *lāgala* — *lāgalo*, *dōlagā* — *dōlagāla* — *dōlagālo* i t. d.

c) Glagol *igrati*, budući da ima u B u inf. i u cijelom prez. ∞, ima ga i u ovom obliku, koji glasi: *igrā* — *igrāla* — *igrālo*, a složen sasvim pravilno: *izigrā* — *izigrāla* — *izigrālo* — *izigrāla*. Kod D naglašen je ovaj oblik ovako: *igrao* — *igrala* — *igralo* — *izigrao* — *izigrāla* — *izigrālo*.

Drugi glagolski pridjev.

(Particip pass.)

§ 127. Nekoli glagoli I. 7., kojima se inf. osnova svršuje na -y (= úu) ili -u mogu imati u ovom ptc. dvostruke oblike, na pr.: *kriven* i *krijen*, *miven* i *mijen*, *lijen* i *liven*, *šiven* i *šijen*, *dobiven* i *dobijen* i t. d., ali samo *vijen* i *pijen*.

Ovdje su se dakle jedni glagoli s drugima pomiješali, kad se zaboravilo, što je zakonito jednima, a što drugima.

Kod nekijeh glagola IV. vr., u ovom ptc., *st + j = šć* i *št*, na pr.: *gošćen* i *gošten*, *čašćen* i *čašten*, *kršćen* i *kršten* i t. d.

Neki glagoli, u ovom participu, pretvaraju — analogijom prema drugijem oblicima, koji po zakonu imaju — sibilante u palatale, na pr.: *dovežen* — *dovežena* — *doveženo*, *donešen* — *donešena* — *donešeno*, *grižen* — *grižena* — *griženo* i t. d.

Oblicima, koji bi izlazili na -t, -ta, -to u 8/602 ovom participu, uklanja se B, pa se i veli uvijek: *ranjavan*, *poaran* (= poharan), *zakopan* i t. d.

a) Što se tiče naglasa kod ovoga participa, to se on u B ponajviše udaljuje od književ. jezika kod glagola, koji imaju inf. osnovu od jednoga sloga. No ni tu ne nalazimo mnogo razlika. *Jěsti* ima u ovom ptcipu: *iden* — *idena* — *ideno* i *iděna* — *iděno* pored *iden* — *idena* — *ideno* (Kako je kod D isp. s. 10). Glagoli, koji su naglašeni kao *prěsti* (*vidi* D s. 11. i 12.), imaju u B

¹³³ (1/601) *Držál*, *držāla*, *držālo*; *orál*, *orāla*, *orālo*; *kupovál*, *kupovāla*, *kupovālo*, *pitál* — *pitāla* — *pitālo*, *bolovál* (i *bōloval*) — *-āla*, *-ālo*; *nakovál* (i *nākoval*) *-āla*, *-ālo* i t. d. Tako od Rijeke do Kraljevice: po Sušaku, Trsatu, Dragi Gornjoj, Kukuljanovu, Krasici, Praputnjaku.

¹³⁴ (2/601) Ispor nešto o ovom u Reš. (o. c.) s. 176.

trostruku akcentuaciju, t. j. *prèden* — *prèdena* — *prèdeno*, *prèden* — *prèdena* — *prèdeno*, *prèden* — *predèna* — *predèno*; *sìchen* — *sìchena* — *sìcheno*, *sìchen* — *sìchena* — *sìcheno*, *sičèn* — *sičèna* — *sičèno*; *grìžen* — *grìžena* — *grìženo*, *grìžen* — *grìžena* — *grìženo*, *grìžen* — *grìžena* — *grìženo* i t. d. Ako su ovi glagoli složeni, naglas prelazi kao i kod D ili ostaje, kao i kod prostijeh, na pr.: *izìden* — *izìdena* — *izìdeno*, *izìden* — *izìdena* — *izìdeno*, analogijom prema *òpreden* — *òpredena* — *òpredeno*, *oprèden* — *oprèdena* — *oprèdeno*, *oprèden* — *opredèna* — *opredèno*; *pòsičen* — *pòsičena* — *pòsičeno*, *posìčen* — *posìčena* — *posìčeno* i t. d.

Naglas, što ga B pokazuje, kao: *prèden* — *prèdena* — *prèdeno* i *predèna* — *predèno* i t. d., bit će zacijelo analogija prema neodređenijem adjektivima, kao *jèčmen* — *jèčmena* — *jèčmeno*, *ògnjen* — *ògnjena* — *ògnjeno*, (*h*)*ìmben* — (*h*)*ìmbena* — (*h*)*ìmbeno* i *rùmen* — *rùmèna* — *rùmèno*, *zèlen* — *zelèna* — *zelèno* i t. d., koji su mnogo više u običaju, nego li adjektivi, koji imaju ∞ u sva tri roda.

Isto ovako promijenio je utjecaj adjektiva i naglas u glagola, koji imaju osnovu od jednoga sloga — na vokal, na pr.: *čùti*, *liti* i t. d. (isp. D s. 13.) i koji u B imaju u ovom participu: *čùven* — *čùvena* — *čùveno* i *čuvèna* — *čuvèno* i t. d., a kod D samo: *čùven* — *čuvèna* — *čuvèno*, *liven* — *livèna* — *livèno* (D s. 13.) i t. d.

b) Isti naglas imaju u B — kao ovi netom spomenuti glagoli — i oni, koji u inf. imaju naglas kao: *pèci*, *plèsti* i slični (isp. D s. 6.), a također i *rèci* (t. j. svi koji mogu imati ovaj particip), te glase: *pèčen* — *pèčena* — *pèčeno* i *pečèna* — *pečèno*; *plèten* — *plètena* — *plèteno* i *pletèna* — *pletèno* i t. d., a tako i složeni: *oplèten* — *oplètena* — *oplèteno* i *opletèna* — *opletèno* i t. d. (Kako je kod D, isp. na str. 6.).

Reš. O i Pr dijalekat odgovaraju svojim naglasom djelomično naglasu, što se nalazi u B (isp. Reš. o. c., 177.).

Naglas, što ga nalazimo kod D, u ovijem oblicima, stariji je, kako to potvrđuje rus. i sloven. jez. (vidi Reš. o. c., 178.).

c) Glagoli s osnovom od jednoga sloga, koji su u **8/603** inf. naglašeni kao *trèsti* i slični (isp. D s. 3. i 4.), imaju — po D isti naglas u ovom participu kao i u inf., t. j.: *trésen* — *trésena* — *tréseno*, složeni isto kao i prosti: *istrésen* — *istrésena* — *istréseno*, dok su u B ovi glagoli naglašeni posve jednako, kao i oni s osnovom od jednoga sloga — na konzonzant, koji imaju naglas u inf. kao *prèsti*. Ovi oblici glase dakle u B: *trèšen* — *trèšena* — *trèšeno* i *trešèna* — *trešèno*; *mèten* — *mètena* — *mèteno* i *metèna* — *metèno* i t. d. i složeni: *istrešen* — *istrešena* — *istrešeno*, *istrèšen* — *istrèšena* — *istrèšeno* i *istrèšena* — *istrèšeno* i t. d.

d) Glagoli s prezentskom osnovom na *n*, *m*, *p*, *r*, koji su u B (osim kléti) u običaju samo složeni, kao na pr.: *-peti*, *-suti*, *-drijeti* i t. d. (isp. D s. 25.), mogu u fem. u ovom obliku imati i naglas, kao da je fem. bio prvobitno konačno naglašen, t. j. *proklèta* (= klètà), *otèta*, *načèta*, *nasúta* i t. d. Ovi složeni oblici pretpostavljaju nam, da su se nekoć nalazili nesloženi, na pr.: *klèt* — *klèta* — *klèto*.

e) Glagoli V. 3., kojima inf. osnova izlazi na vokal i u inf. su naglašeni kao: *bràti*, *zvàti* i t. d. (isp. D s. 89.), kad su prosti, imaju isti naglas u ovom

obliku kao i neodređeni adjektiv: *slân — slána — sláno* (isp. § 100.), t. j. *brân — brána — bráno*, *tkân — tkána — tkáno* i t. d., a kad su složeni, imaju u B isti naglas kao što ga vidimo kod D, ali u fem. dolazi i naglas kao i kod prostijeh, t. j. *òbrân — òbrána* i *òbrána — òbráno*, *òdabrân — òdabrána* i *òdabrána — òdabráno* i t. d. Oblici: *òbrána*, *òdabrána* i t. d. mnogo su običniji.

Bilješka 1. Isto su ovako u B naglašeni i oblici od: *dàti* i *znàti*, t. j.: *dán — dána — dáno*, *pròdân — pròdána* i *prodána — pròdáno*, *pòznân — pòznána* i *poznána — pòznano* (prosti se oblici ne nalaze u B). Ako li je prepozicija dvosložna, slaže se B s D (isp. kod D s. 17.)

Bilješka 2. Kod D naglašeni su oblici ovoga participa od glagola željeti ovako: *žèljen — željena — željeno*, a u složenima ostaje naglas na istom slogu — na kome je kod prostijeh (isp. D 39.). U B naglašeni su ovi oblici ovako: *žèljen — željena — željeno*, *zàželjen — zàželjena — zàželjeno*. D nije bio siguran za naglas, što se kod njega nalazi, pa i sam veli, da on misli, da je tako, iako Budmani ima u gramatici *žèljen* (isp. Bud. gram. 88.).

U B ima ovaj particip isti naglas, kao i oblici onijeh glagola, koji su svoje *ě* promijenili u *a*, na pr.: *dřžān* i t. d. Što nemamo *žèljēn* nego *žèljen*, to se sigurno dogodilo radi drugih adjektiva, koji isto ovako glase, na pr.: *dřven — dřvena — dřveno*, *sūknen* i t. d.

D o d a t a k.

8/604

Bilješka 1. Od glagola *biti* upotrebljava se u kondicionalu za sva lica sing. i pl. samo *bi*.

Bilješka 2. Partikula *li* prodrla je i u 1. i 2. l. pl. prez. u sam glagol, pa se veli: *vidilimo*, *čujelimo*, *nosilimo* — *vidilite*, *čujelite*, *nosilite*, mj. *čujemo li*, vidimo *li*, nosimo *li* — *vidite li*, *čujete li* i t. d. U aor. je ova poraba sasvim obična, na pr.: *vidilišmo*, *oprališmo*, *vidilište*, *opralište* i t. d., a dogodila se je svakako, dok su se u B nalazili oblici: *bih — bi — bi — bismo — biste — biše*, pa je najprije *li* pristupilo k 2. i 3. l. sing., a odavde bilo zavučeno i u ostale oblike, a analogno onda prema ovome i u aor., a poslije i u prezent.

Z u s a m m e n f a s s u n g

EINE MUNDART DES SENJER HINTERLANDES (NACH DEM NAMEN IHRER VERTRETER »BUNJEVAČKI DIJALEKT« GENANNT) MIT BESONDERER BERÜCKSICHTIGUNG DES AKZENTES

Diese Arbeit stellt eine interessante dialektologische Studie dar, welche zum erstenmal im »Nastavni vjesnik« XIX/1911 herausgegeben wurde. Darin hat der Autor die wesentlichen Merkmale einer neuštokavischen Mundart verzeichnet und ihre Akzentuation ausführlich beschrieben. Seine Auffassungen sind nicht gänzlich in Übereinstimmung mit denen von Vuk und Daničić. Er betont dass die Frage der neuštokavischen dialektalen Akzentologie zu seiner Zeit vernachlässigt wurde, in erster Linie wegen der Reputation von Vuk und Daničić, die so gross war, dass niemand ihre Ansichten widerlegen wollte.

Grga Tomljenović hat mit dieser Arbeit einen wertvollen Beitrag zur Problematik der mundartlichen Akzentuation gegeben.

Sl. 34 — Mate Matijević, zaselak Marama, selo Prizna, među izlošcima u etnografskoj zbirci senjskog muzeja 1970.